

Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας
Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας
Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων

«Τουριστική ανάπτυξη στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου 2005- 2014»

Σπουδαστής: Αλέξανδρος Κολαΐτης

Επιβλέπων καθηγητής: Αναστάσιος Παναγόπουλος

2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	8
Abstract.....	9
Εισαγωγή.....	10
Κεφάλαιο 1 - Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	
1.1. Γενικά στοιχεία για τον τουρισμό στην Ελλάδα.....	12
1.2. Η Ελλάδα ως προορισμός.....	13
1.3. Υποδομή.....	14
1.4. Ευκαιρίες.....	16
1.5. Αλλαγή μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.....	17
1.6. Παράγοντες ανάπτυξης	18
1.7. Επενδυτικές ευκαιρίες.....	19
Κεφάλαιο 2 - Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ	
2.1. Τουρισμός και Περιφερειακή ανάπτυξη.....	25
2.2. Στρατηγικοί Στόχοι του Αιγαιακού Χώρου.....	26
2.2.1. Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές.....	26

2.2.2. Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων.....	28
2.3. Επιπτώσεις του τουρισμού στο Αιγαίο.....	29
2.3.1. Ανάπτυξη του τουρισμού και περιβάλλον.....	30
2.3.2. Οι θετικές επιπτώσεις.....	32
2.3.3. Οι αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις.....	32
2.3.3.1. Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και το τοπίο.....	33

Κεφάλαιο 3 - ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

3.1. Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.....	35
3.2. Γεωγραφική ανάλυση Βορείου Αιγαίου.....	40
3.3. Η θέση των νησιών στο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.....	42
3.4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά.....	44
3.5. Εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού.....	45
3.6. Αγορά εργασίας	45
3.7. Οικονομικές επιδόσεις / παραγωγική δομή.....	46

Κεφάλαιο 4 - ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

4.1. Περιγραφή του προτύπου τουριστικής ανάπτυξης που ακολούθησε η πλειοψηφία των ελληνικών νησιών.....	48
4.2. Καταγραφή και ανάλυση των βημάτων σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης νησιωτικών περιοχών.....	51
4.3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με την εφαρμογή αποτελεσμάτων έρευνας.....	53
4.4. Προώθηση της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού.....	56
4.5. Προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων.....	59

Κεφάλαιο 5 - ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ, ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ / ΑΠΕΙΛΕΣ (SWOT ANALYSIS) ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

5.1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας.....	62
5.2. Βελτίωση της πρόσβασης σε ΤΠΕ, της χρήσης και ποιότητάς του.....	63
5.3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ).....	65
5.4. Υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς.....	67

5.5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων.....	68
5.6. Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων.....	69
5.7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων.....	70
5.8. Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξης της κινητικότητας εργατικού δυναμικού.....	71
5.9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας.....	73
5.10. Επένδυση στην εκπαίδευση, την απόκτηση δεξιοτήτων και τη διά βίου μάθηση.....	74
5.11. Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας και αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.....	75
5.12. Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία	76
α) στο πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας	
β) στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας	

Κεφάλαιο 6 - ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

6.1. Στρατηγική της περιφέρειας του Β. Αιγαίου και οι αναπτυξιακές της προτεραιότητες.....	77
6.2. Στρατηγική Ευρώπη 2020.....	79
6.3. Η στρατηγική Ευρώπη 2020, το ΕΣΠΑ και οι προκλήσεις για την προγραμματική περίοδο 2014-2020.....	83

6.4. Στρατηγικοί στόχοι του Αιγαιακού χώρου.....	90
6.4.1. Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές.....	90
6.4.2. Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης.....	92
6.4.3. Η Ενίσχυση της Απασχόλησης.....	93
6.4.4. Η Ενίσχυση της Πρόσβασης σε Υπηρεσίες Υγείας και Εκπαίδευσης.....	94
6.4.5. Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ).....	95
6.4.6. Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων.....	96

Κεφάλαιο 7 - ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

7.1. Στόχοι και δράσεις.....	98
7.1.1. Εξειδίκευση των Γενικών Στρατηγικών στόχων σε ειδικούς.....	98
7.1.2. Εξειδίκευση των Αξόνων σε μέτρα και δράσεις.....	99
7.1.2.1. Άξονας Προτεραιότητας 1: «Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής».....	99
7.1.2.2. Άξονας Προτεραιότητας 2: «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση, Πολιτισμός, Αθλητισμός».....	101
7.1.2.3. Άξονας Προτεραιότητας 3: «Οικονομία και Απασχόληση».....	103
7.1.2.4. Άξονας Προτεραιότητας 4: «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας».....	105

7.1.3. Θεσμικό Πλαίσιο Εφαρμογής.....	107
7.1.3.1. Επενδυτικός Νόμος και Νησιωτική Ανάπτυξη.....	107
7.1.4. Προτεινόμενες Ρυθμίσεις.....	111
7.1.5. Σύστημα Παρακολούθησης της Εφαρμογής του Στρατηγικού Σχεδίου.....	112
7.1.5.1. Δυναμικός χαρακτήρας του Σχεδίου - Χρονική ιεράρχηση παρεμβάσεων	112
7.1.5.2. Σύστημα Παρακολούθησης του Στρατηγικού Σχεδίου.....	115
7.1.5.3. Μηχανισμός στατιστικής παρακολούθησης των οικονομικών εξελίξεων και των επιδράσεων υλοποίησης του Στρατηγικού Σχεδίου.....	119

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1.1. : Επιλεγμένοι δείκτες της ΠΒΑ.....	
Πίνακας 6.2.1. : Στρατηγική Ευρώπη 2020 και Επιχειρησιακό Σχέδιο Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.....	
Πίνακας 7.1.3.1. : Χάρτης Ενισχύσεων για το Βόρειο Αιγαίο	
Βιβλιογραφία.....	121
Παράρτημα.....	125

Περίληψη

Η τουριστική βιώσιμη ανάπτυξη είναι ένα είδος ανάπτυξης που λειτουργεί για τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, ενώ παράλληλα προσπαθεί να μην χαθούν ευκαιρίες για να ικανοποιηθούν διάφορες ανάγκες στο μέλλον. Το συγκεκριμένο είδος ανάπτυξης εφαρμόζεται με αργούς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια στον ελλαδικό χώρο.

Η Ελλάδα είναι μια χώρα της οποίας η οικονομία κατά ένα μεγάλο ποσοστό στηρίζεται στον τουρισμό. Το φυσικό της τοπίο, η πολιτισμική της κληρονομιά όπου και η πρωτιά που κατέχεται από άποψη φυσικού κάλους είναι ιδιαίτερα σπουδαία και ξεχωρίζει απ' όλες τις υπόλοιπες χώρες της λεκάνης της Μεσογείου.

Ένα από τα στολίδια της νησιωτικής Ελλάδας αποτελούν τα νησιά του Βορείου Αιγαίου τα οποία αποτελούν πόλο έλξης και θαυμασμού όπου προσελκύει κάθε χρόνο Έλληνες και ξένους τουρίστες. Η ανάπτυξη του τουρισμού στα νησιά του Βορείου Αιγαίου φαίνεται με την ταχεία αύξηση καταλυμάτων και επισκεπτών μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '80. Τα νησιά αυτά πριν το 1980 ήταν φτωχά σε υποδομές και αυτό δυσκόλευε την καθημερινότητα των κατοίκων αλλά και των επισκεπτών τους.

Με την συνεχή ανάπτυξη του τουρισμού το Βόρειο Αιγαίο έχει καταφέρει να αποκτήσει σήμερα μια σύγχρονη μορφή αντιμετωπίζοντας τις αδυναμίες της τουριστικής ανάπτυξης (χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών και χαμηλή διαφοροποίηση προϊόντος που εστιάζεται στον ήλιο και στην θάλασσα παρέχοντας μόνο βασικές υπηρεσίες στους τουρίστες). Ακόμη να λάβει υπόψη τους εξωτερικούς κινδύνους (ανάπτυξη νέων ανταγωνιστικών προορισμών που προσφέρουν αντίστοιχο προϊόν καλύτερης ποιότητας σε χαμηλότερες τιμές). Επιπλέον, να αξιοποιήσει τις υπάρχουσες ευκαιρίες δηλαδή την αλλαγή των προτιμήσεων των τουριστών που εκφράζουν την ανάγκη για απόκτηση νέων εμπειριών. Τελειώνοντας, να αναδεικνύει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα του κάθε νησιού – προορισμού ξεχωριστά δημιουργώντας νέα και διακριτά από τους καταναλωτές προϊόντα.

Abstract

The tourism sustainable development is a kind of development that works for the needs of the present generation , while trying not to lose opportunities to meet various needs in the future. This type of development is applied slowly in recent years in Greece.

Greece is a country whose economy is to a large extent based on tourism. The natural landscape , cultural heritage where the first held in terms of natural beauty is particularly important and stands out from all the other countries of the Mediterranean basin .

One of the ornaments of the Greek islands are the islands of Northern Aegean , which is an attraction and admiration which annually attracts Greek and foreign tourists. The development of tourism in the islands of the northern Aegean appears with the rapid increase of accommodation and guests until the early 80s . These islands before 1980 was poor in infrastructure and this complicate the daily lives of residents and their guests .

With the continuous development of tourism in the North Sea has managed to acquire today a modern form of addressing the weaknesses of tourism development (low quality services and low product differentiation which focuses the sun and the sea providing only basic services to tourists) . Even taking into account external risks (development of new competitive destinations that offer a corresponding product of higher quality at lower prices). Additionally , utilize the existing opportunities that the changing preferences of tourists expressing the need for acquiring new experiences. Finally, highlight the comparative advantages of each island - separate destination , creating new and distinct from consumer products.

Εισαγωγή

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα: «Τουριστική ανάπτυξη στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου 2005- 2014», συντάχθηκε στα πλαίσια για την παρουσίαση της πτυχιακής εργασίας του Τμήματος Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας που υπάγεται στο Τ.Ε.Ι. Δυτικής Ελλάδας, και αποτελείται από επτά κεφάλαια.

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται διεξοδικά ο τουρισμός στην Ελλάδα και την αλλαγή μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης, την Ελλάδα ως προορισμό, τις υποδομές, τους παράγοντες ανάπτυξης καθώς και τα προβλήματα που θα συναντήσουν όσο προσπαθήσουν να επιχειρήσουν στον ελλαδικό χώρο.

Στο επόμενο κεφάλαιο εξετάζεται ο τουρισμός στο Αιγαίο υπό το πρίσμα της περιφερειακής ανάπτυξης, τους στρατηγικούς στόχους του Αιγαίου χώρου καθώς και τις επιπτώσεις του τουρισμού στο Αιγαίο.

Έπειτα, στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται η Περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου, όπου γίνεται μια σύντομη γεωγραφική ανάλυση για την θέση των νησιών στο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον. Ακόμη, αναλύονται τα δημογραφικά χαρακτηριστικά, το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων των νησιών, την αγορά εργασίας κ.α.

Φτάνοντας αισίως στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται οι αναπτυξιακοί στόχοι. Αρχικά γίνεται η περιγραφή του τουριστικού προτύπου ανάπτυξης που ακολουθεί η πλειοψηφία των ελληνικών νησιών. Ακόμη γίνεται η καταγραφή και ανάλυση των βημάτων σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης των νησιών. Μερικοί ακόμη στόχοι που εξετάζονται είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, η προώθηση της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού καθώς, και η προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και η προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια SWOT (*Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats*) analysis, δηλαδή μια ανάλυση των δυνατών και των αδύνατων σημείων, των ευκαιριών και των κινδύνων – απειλών.

Στο έκτο κατά σειρά κεφάλαιο συναντάμε την στρατηγική της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και τις αναπτυξιακές της προτεραιότητες. Ειδικότερα αναλύεται η στρατηγική Ευρώπη 2020, το πρόγραμμα ΕΣΠΑ και οι προκλήσεις για την προγραμματική περίοδο 2014 – 2020, ακόμα και οι στρατηγικοί στόχοι του Αιγαίου χώρου.

Τέλος, στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο “επιχειρησιακός σχεδιασμός”, προσεγγίζονται οι στόχοι και οι δράσεις της τουριστικής ανάπτυξης στην Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, το θεσμικό πλαίσιο εφαρμογής, τις προτεινόμενες ρυθμίσεις και το σύστημα παρακολούθησης και εφαρμογής του στρατηγικού σχεδίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1. Γενικά στοιχεία για τον τουρισμό στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε στην οργανωμένη τουριστική αγορά, καθιερώθηκε ως μια από τις πιο αξιόλογες περιοχές υποδοχής του τουριστικού ρεύματος και ως παραδοσιακός προορισμός του οργανωμένου μαζικού τουρισμού.

Στην Ελλάδα ο τουρισμός άρχισε την ανάπτυξη του στη δεκαετία του 1950, όταν άρχισε να προσελκύει όλο και πιο πολύ το ενδιαφέρον των ξένων τουριστών. Στη δεκαετία του 1960, η Ευρώπη άρχισε να ανακαλύπτει την χώρα. Αυτό που συνέβαλλε στην προσέλκυση ενός μεγαλύτερου μέρους τουριστών κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1950, ήταν η υποτίμηση της δραχμής τον Απρίλιο του 1953. Η Ελλάδα τότε έγινε από τους πιο φτηνούς τουριστικούς προορισμούς για διεθνής τουρίστες.¹

Η ίδρυση του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού το 1950 και η κατασκευή των πρώτων ξενοδοχείων στις μεγάλες πόλεις της χώρας, καθώς και οι οικονομικές ενισχύσεις του κράτους σε ιδιωτικές τουριστικές επιχειρήσεις, συνέβαλλαν οριστικά στην ανάπτυξη του τουρισμού. Από το 1953 αρχίζει μια συνεχής αύξηση του τουριστικού ρεύματος προς την Ελλάδα που σταθεροποιείται από το 1965 και μετά. Το 1963 αναπτύσσεται και ο εσωτερικός τουρισμός που βοηθά την περιφερειακή ανάπτυξη. Η ανάπτυξη του παραλιακού τουρισμού λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις και αρχίζει η χώρα να αξιοποιεί με κατάλληλες εγκαταστάσεις τις παραλίες. Ο τουρισμός αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία για την ελληνική οικονομία, την απασχόληση και γενικότερα την ανάπτυξη της χώρας.

¹ Γ. Καραθάνος, (1996) «Ελληνικός Τουρισμός» Εκδόσεις Anubis, Αθήνα

Η δεκαετία 1970-1980 ήταν η περίοδος εκκίνησης και διαμόρφωσης του χαρακτήρα της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα με την κυριαρχία του παραθεριστικού τουρισμού και χαρακτηρίστηκε από τη γρήγορη τουριστική ανάπτυξη στις ίδιες περιοχές και με τις ίδιες μορφές που διαμορφώθηκαν στην προηγούμενη δεκαετία. Μετά το 1990 παρουσιάζεται κάμψη της τουριστικής ανάπτυξης στις ήδη ανεπτυγμένες περιοχές και στροφή του ενδιαφέροντος προς νέες περιοχές και νέες μορφές τουρισμού. Σήμερα, ο τουρισμός αποτελεί το 18% του ΑΕΠ της Ελλάδας, απασχολεί περισσότερα από 900.000 άτομα και είναι η μεγαλύτερη πηγή άδηλων πόρων της χώρας (36% το 2007).²

Λειτουργούν περισσότερα από 9.000 ξενοδοχεία στην Ελλάδα. Το γεωγραφικό εύρος των τουριστικών προορισμών είναι ιδιαίτερα μεγάλο, εξαιτίας του γεγονότος ότι η Ελλάδα διαθέτει πάνω από 6.000 μεγάλα και μικρότερα νησιά. Επιπλέον, η μεγάλη ποικιλία σε φυσικά τοπία, ο μεγάλος αριθμός ιστορικών μνημείων και χωριών και η δυνατότητα πολλών δραστηριοτήτων υποδηλώνουν ότι οι ευκαιρίες ουσιαστικά είναι απεριόριστες.

1.2. Η Ελλάδα ως προορισμός³

Η Ελλάδα αποτελεί κορυφαίο τουριστικό προορισμό παγκοσμίως. Κατατάσσεται ανάμεσα στους πρώτους 10 τουριστικούς προορισμούς για το 2010 σύμφωνα με τη Lonely Planet και επίσης βρίσκεται στη δεύτερη θέση σύμφωνα με τα Telegraph Travel Awards 2008 της Αγγλίας στην κατηγορία της καλύτερης Ευρωπαϊκής Χώρας.

² Lickorish L και Jenkins C. (2004), «Μια εισαγωγή στον τουρισμό», εκδόσεις κριτική

³ Γ. Καραθάνος, (1996) «Ελληνικός Τουρισμός» Εκδόσεις Anubis, Αθήνα

Την τελευταία δεκαετία, ο αριθμός των τουριστών αυξάνεται σταθερά. Το 2004, 14,2 εκατομμύρια άτομα επισκέφθηκαν την Ελλάδα, αριθμός που αυξήθηκε σε 17 εκατομμύρια το 2008.

Σύμφωνα με την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, οι επισκέπτες θα αυξηθούν σε 20 εκατομμύρια τα επόμενα χρόνια, σχεδόν το διπλάσιο του πληθυσμού της χώρας.

Ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός τουριστών καθώς το προφίλ του σημερινού ταξιδιώτη, απαιτούν διαφοροποίηση και εμπλουτισμό του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος της χώρας μας καθώς και την ανάπτυξη της αντίστοιχης υποδομής.

Οι επενδυτές θα βρουν στην Ελλάδα ένα μεγάλο εύρος ευκαιριών, πρόσφορο έδαφος για νέες επενδύσεις και μερικές από τις ομορφότερες τοποθεσίες στον κόσμο.

1.3. Υποδομή

Μετά την επιτυχή διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο της τουριστικής αγοράς, σημειώνοντας αλματώδη αύξηση στις επισκέψεις τουριστών. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτέλεσαν καταλυτικό παράγοντα για την ανάπτυξη υποδομών.⁴

Ο Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών έχει αναγνωριστεί ως ένα από τα καλύτερα αεροδρόμια του κόσμου. Το 2009, ήταν το μοναδικό ευρωπαϊκό αεροδρόμιο που παρουσίασε αύξηση στον αριθμό πτήσεων. Επίσης, τα προγράμματα marketing που

⁴ www.investingrecce.gov.gr

υλοποίησε προσέλκυσαν 12 νέες αεροπορικές εταιρείες στην Αθήνα.

Τα αεροδρόμια της Ελλάδας, 40 στο σύνολο, εκ των οποίων τα 15 είναι διεθνή, αναβαθμίζονται για να εξυπηρετήσουν τους επισκέπτες και τις πτήσεις τσάρτερ που έχουν πλέον αυξηθεί σημαντικά. Επιπλέον, πρώην στρατιωτικά αεροδρόμια ανά τη χώρα ανακατασκευάζονται για πολιτική χρήση.

Το εθνικό οδικό σύστημα συνδέει το Βορρά με το Νότο, την Ανατολή και τη Δύση με ένα ενιαίο και άρτια σχεδιασμένο δίκτυο. Η πρόσφατα ολοκληρωμένη Εγνατία Οδός, που συνδέει την Ηγουμενίτσα με τα Τουρκικά σύνορα, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα έργα μεταφοράς στην Ευρωπαϊκή Ένωση την τελευταία δεκαετία. Η Ιόνια Οδός που συνδέει την Πάτρα με την Ηγουμενίτσα, συμπληρώνει την αναβάθμιση του συστήματος. Η Αττική Οδός, η οποία βρίσκεται κοντά στην πρωτεύουσα, άλλαξε τον τρόπο μεταφοράς στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας και αποτελεί μια σημαντική οδική αρτηρία για την εφοδιαστική αλυσίδα (logistics) που συνδέει το αεροδρόμιο με εφοδιαστικά κέντρα, λιμάνια και σιδηροδρομικούς σταθμούς.

Η είσοδος στην Ελλάδα μέσω των οδικών δικτύων της χώρας, αυξήθηκε σημαντικά το 2008, υποδεικνύοντας το δυναμισμό των αναδυόμενων αγορών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Το σχετικά νέο μετρό της Αθήνας, το πρώτο της χώρας, παρουσιάζει ιδιαίτερη επιτυχία και συνέβαλε σημαντικά στη βελτίωση των αστικών μεταφορών. Το Μετρό της Αθήνας επεκτείνει τις γραμμές του καθώς και το ωράριο λειτουργίας του, προκειμένου να ανταποκριθεί στην αυξημένη ζήτηση των επιβατών. Νέο Μετρό είναι

υπό κατασκευή στη Θεσσαλονίκη, το οποίο προγραμματίζεται να τεθεί σε λειτουργία το 2012. Το ανεπτυγμένο δίκτυο των ταχύπλων πλοίων της Ελλάδας συμπληρώνει τη μεταφορική υποδομή της χώρας. Επιπλέον, μία νέα υπηρεσία υδροπλάνων ξεκίνησε να λειτουργεί στην Ελλάδα, ενώνοντας τα αναρίθμητα Ελληνικά νησιά.⁵

1.4. Ευκαιρίες

Τα περισσότερα ξενοδοχεία στην Ελλάδα εντάσσονται στην κατηγορία των καταλυμάτων 1 και 2 αστέρων, που σημαίνει ότι υπάρχουν μεγάλα περιθώρια για τους επενδυτές να δημιουργήσουν ξενοδοχειακές μονάδες 4 και 5 αστέρων. Σύμφωνα με το Greek Hotel I Branding Report, τα επώνυμα ξενοδοχεία στην Ελλάδα αποτελούν το 4% στο σύνολο των ξενοδοχείων και το 19% στη συνολική διαθεσιμότητα κλινών, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό αυτό κυμαίνεται μεταξύ 25 και 40%. Ξενοδοχειακές αλυσίδες που λειτουργούν ως δικαιοπάροχοι (franchisors) θα ανακαλύψουν ότι υπάρχουν πραγματικά ελκυστικές ευκαιρίες στην ίδρυση ξενοδοχείων 2, 3 και 4 αστέρων.

⁵ Β. Πατσουράτης, «Η ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα, Ειδικές Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 2002

1.5. Αλλαγή μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης

Ο Ελληνικός τουρισμός διέρχεται τις συμπληγάδες του διεθνούς τουριστικού ανταγωνισμού. Αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο ότι το τουριστικό μας προϊόν όπως έχει διαμορφωθεί εδώ και σαράντα χρόνια δεν έχει εκσυγχρονιστεί και δεν έχει ως όφειλε την Ελληνική του ταυτότητα που θα το αναδείκνυε και θα το διαφοροποιούσε στον διεθνή ανταγωνισμό. Επίσης μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής :

Ο τουρισμός της Ελλάδας στηρίζεται κατά κύριο λόγο στο μοντέλο « ήλιος – θάλασσα » δεν αναδεικνύει όπως θα έπρεπε την πολιτιστική μας κληρονομιά, ούτε και τις φυσικές μας ομορφιές. Ακόμη η σχέση τιμής – αξίας του τουριστικού μας προϊόντος είναι δυσανάλογη τουλάχιστον για την πλειονότητα των δυνητικών πελατών μας. Επιπλέον εκ μέρους της πολιτείας δεν υπήρξε ποτέ ένας σοβαρός μακροχρόνιος και «εφαρμόσιμος» τουριστικός σχεδιασμός για μια νέα αναπτυξιακή τουριστική πολιτική η οποία θα συναντούσε τις νέες τάσεις της διεθνούς τουριστικής ζήτησης. Τέλος ουδέποτε υπήρξε η παρέμβαση του κράτους σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στην κατεύθυνση ώστε να διαμορφωθεί στο σύνολο του έμψυχου υλικού που διαθέτει η χώρα και το οποίο ασχολείται αποκλειστικά με τον τουρισμό μια υγιή αντίληψη για τα τουριστικά θέματα.⁶

Το κράτος δαπανά τεράστια ποσά στο να διαφημίζει ένα προϊόν το οποίο στην ουσία είναι μη ανταγωνιστικό και δεν ελκύεται από την ζήτηση. Παραβλέπει ότι το προϊόν μας το οποίο στηρίζεται κυρίως στο μοντέλο « ήλιος και θάλασσα » πωλείται καλύτερα και φθηνότερα από πολλούς άλλους ανταγωνιστικούς τουριστικούς προορισμούς που εμείς δεν μπορούμε να ανταγωνιστούμε.

Οι κύριοι παράγοντες που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη στο σχεδιασμό του προϊόντος θα είναι αρχικά να διασφαλίζεται η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς, που είναι το βασικότερο αγαθό που κατέχει η χώρα μας για την ανάπτυξη του τουρισμού. Επίσης να συμβάλει στην ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη με ποιοτικούς και όχι ποσοτικούς στόχους. Να διαφοροποιεί το υπάρχον μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης και να στοχεύει στην ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού,

⁶ Στ. Βαρβαρέσος, «Τουρισμός: Έννοιες, Μεγέθη, Δομές», εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 2000

όπως του αγροτουρισμού, του πολιτιστικού, του θαλάσσιου, του συνεδριακού, του αθλητικού κ.α. Και τέλος να επικεντρώνεται στην Ελληνική φυσιογνωμία που προσδιορίζεται από τον γνήσιο Ελληνικό τρόπο ζωής, των διατροφικών μας συνηθειών, της κουλτούρας μας, της πατροπαράδοτης φιλοξενίας μας και των αρετών μας.

1.6. Παράγοντες ανάπτυξης

Οι παράγοντες ανάπτυξης της Ελλάδας είναι οι εξής⁷:

A) Επενδυτικός Νόμος

Ο Νέος Επενδυτικός Νόμος που ψηφίστηκε στις αρχές του 2011.

B) ΣΔΙΤ

Οι Συμπράξεις Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα παρέχουν σημαντικές ευκαιρίες σε επενδυτές να συμμετέχουν σε έργα νέων υποδομών συμπεριλαμβάνοντας μαρίνες και εκμετάλλευση ιαματικών πηγών

Γ) ΕΣΠΑ

Στόχος του ΕΣΠΑ για την περίοδο 2007 έως 2013 είναι να επιτύχει μία ισορροπημένη ανάπτυξη της χώρας, αποδίδοντας το 82% του προϋπολογισμού σε έργα ανάπτυξης της Περιφέρειας. Με συνολικό προϋπολογισμό 40 δισεκατομμυρίων Ευρώ, το ΕΣΠΑ θα

⁷ ΣΕΤΕ, Τουρισμός και ανάπτυξη, Αθήνα 2011

προωθήσει έργα που σχετίζονται άμεσα και έμμεσα με την τουριστική ανάπτυξη και θα προσφέρει πλήθος ευκαιριών σε επενδυτές να συμμετάσχουν σε διάφορα έργα.

Για τον Τομέα του Τουρισμού, το ΕΣΠΑ παρέχει σημαντική οικονομική υποστήριξη, με προϋπολογισμό μεγαλύτερο από 500 εκατομμύρια Ευρώ μέχρι το 2013. Ένας από τους βασικούς στόχους του ΕΣΠΑ είναι η αύξηση της ζήτησης και η ποιοτική αναβάθμιση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών σε όλα τα επίπεδα. Η υποστήριξη του ΕΣΠΑ εστιάζεται σε:

- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου σε όλη την Ελλάδα και μείωση της εποχικότητας
- Προβολή της χώρας σε παγκόσμιο επίπεδο ως ασφαλή και ελκυστικό τουριστικό προορισμό
- Αύξηση του αριθμού των διεθνών επισκεπτών
- Ενίσχυση του εγχώριου τουρισμού

Σύμφωνα με το νέο Επενδυτικό Νόμο, που έχει τεθεί σε ισχύ το 2011, οι επενδύσεις στον Τομέα του Τουρισμού θα συμπεριλαμβάνουν την αναβάθμιση μαρίνων, την προώθηση ειδικών μορφών τουρισμού, την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, την αναβάθμιση υποδομών χειμερινού τουρισμού και την επιδότηση ιδιωτικών επενδύσεων. Εκτιμάται ότι συνολικά 95.000 κλίνες θα αναβαθμιστούν με σκοπό την παροχή υψηλής ποιότητας υπηρεσιών και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου μέσω της ενίσχυσης νέων μορφών τουρισμού.

Δ) Αειφόρος ανάπτυξη

Αναπόσπαστο μέρος της πολιτικής της τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα είναι το θέμα της αειφόρου ανάπτυξης. Πολλά ξενοδοχειακά συγκροτήματα και θέρετρα σήμερα εγκαθιστούν φωτοβολταϊκά συστήματα, στην προσπάθεια τους να μειώσουν

τις εκπομπές του διοξειδίου του άνθρακα. Νέες και ενεργειακά αποτελεσματικές κατασκευαστικές λύσεις, εγκαταστάσεις αφαλάτωσης, αποτελεσματικός ενεργειακός εφοδιασμός και λογισμικά συστημάτων ελέγχου είναι μόνο μερικοί από τους τομείς στο πλαίσιο των οποίων ο τουριστικός τομέας μπορεί να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα των νέων τεχνολογιών.

Επίσης, η Ελλάδα προβάλλει τα μοναδικά οικοσυστήματα και φυσικά αποθέματα της που προστατεύονται από τη Συνθήκη Ramsar. Οι προορισμοί αυτοί είναι εξαιρετικής ομορφιάς και οι επισκέπτες μπορούν να απολαύσουν μία από τις πιο ποικίλες χλωρίδες και πανίδες στην Ευρώπη. Ιδιαίτερα δημοφιλείς για τους ταξιδιώτες που αναζητούν διαφορετικές εμπειρίες είναι δραστηριότητες όπως η παρατήρηση πουλιών και η ορειβατική πεζοπορία (mountain hiking), οι οποίες μπορούν να συνδυαστούν με την παραμονή σε εξαιρετικά καταλύματα.

Ε) Ανθρώπινο δυναμικό

Λόγω των εκατομμυρίων επισκεπτών που δέχεται η Ελλάδα κάθε χρόνο, η εκπαίδευση και κατάρτιση στις τουριστικές υπηρεσίες είναι υψίστης σημασίας. Το εργατικό δυναμικό είναι πολύγλωσσο, άριστα εκπαιδευμένο και πρόθυμο να ανταποκριθεί σε νέες προκλήσεις.

ΣΤ) Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού

Το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού αντικατοπτρίζει τη σπουδαιότητα του τουρισμού για την ελληνική οικονομία. Ρόλος του είναι να διατυπώνει και να επιβλέπει την τουριστική πολιτική της χώρας. Επίσης, συντονίζει πολλές και διάφορες πολιτικές και έργα ανάπτυξης σε συνεργασία με άλλα υπουργεία, με σκοπό ο τουριστικός τομέας της Ελλάδας να διατηρείται ισχυρός και κερδοφόρος.

Ζ) Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ)

Ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ), υπό τη διαχείριση του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού, προωθεί τον τουρισμό στην Ελλάδα και επιβλέπει διάφορους οργανισμούς που σχετίζονται με τουριστική εκπαίδευση, ανάπτυξη και ακίνητη περιουσία.

Η) Παγκόσμια Αξία, Παγκόσμια Υποστήριξη Marketing

Η Ελλάδα, ως τουριστικός προορισμός, προβάλλεται από μία μεγάλη, πολύγλωσση και παγκόσμια εκστρατεία μάρκετινγκ σε όλα τα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Επιπλέον, η Ελλάδα εκπροσωπείται σε όλες τις μεγάλες εμπορικές εκθέσεις τουρισμού και προβάλλεται από μεγάλα γραφεία ταξιδιών και ξεναγήσεων παγκοσμίως.

1.7. Επενδυτικές ευκαιρίες⁸

Α) Συνεδριακά Κέντρα

Η γεωγραφική θέση, οι θαυμάσιες τοποθεσίες και τα ποικίλα θεάματα της Ελλάδας, την καθιστούν ιδανικό προορισμό για τη διεξαγωγή συνεδρίων. Σύμφωνα με την κατάταξη του Διεθνούς Συνδέσμου Συνεδρίων, το 2008, η Αθήνα κατατάχθηκε 15η,

⁸ ΣΕΤΕ, Τουρισμός και ανάπτυξη, Αθήνα 2011

10 θέσεις υψηλότερα από το 2007.

B) Γκολφ

Οι προοπτικές ανάπτυξης του γκολφ στην Ελλάδα είναι μεγάλες. Σήμερα, στην Ελλάδα υπάρχουν πέντε γήπεδα γκολφ 18 οπών, σε σύγκριση με τα 250 γήπεδα γκολφ στην Ισπανία και τα 50 περίπου γήπεδα γκολφ στην Πορτογαλία.

Γ) Ιαματικά κέντρα και κέντρα θαλασσοθεραπείας

Η Ελλάδα διαθέτει περισσότερες από 700 θερμομεταλλικές πηγές, πολλές με θεραπευτικές ιδιότητες. Υπάρχουν μεγάλες προοπτικές για τη δημιουργία κέντρων ευεξίας καθώς και ιαματικών κέντρων.

Δ) Μαρίνες

Η Ελλάδα αποτελεί φυσικό προορισμό για θαλασσολάτρες, διαθέτοντας περισσότερα από 6.000 μεγάλα και μικρότερα νησιά και παραλία έκτασης 15.000 χιλιομέτρων. Η ανάγκη για την αναβάθμιση των μαρίνων και την κατασκευή νέων αποτελεί ελκυστική ευκαιρία για επενδύσεις.

Ε) Θέρετρα ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης

Οι επενδυτές που ενδιαφέρονται για την ανάπτυξη θέρετρων ολοκληρωμένης τουριστικής ανάπτυξης, θα ανακαλύψουν μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης και ιδανικές τοποθεσίες.

ΣΤ) Θεματικός Τουρισμός

Οι άφθονοι φυσικοί πόροι της Ελλάδας, ο ιστορικός πλούτος και η παραδοσιακή κληρονομιά της αποτελούν τη βάση για την δημιουργία μορφών εναλλακτικού τουρισμού, συμπεριλαμβανομένου του θρησκευτικού τουρισμού, των ταξιδιών περιπέτειας, του αρχαιολογικού τουρισμού, του γαστρονομικού και οινικού τουρισμού.

Ζ) Οικοτουρισμός

Η Ελλάδα διαθέτει από τις πιο ποικίλες χλωρίδες και πανίδες στην Ευρώπη, μοναδικά οικοσυστήματα, προστατευόμενες περιοχές άγριας φύσης, επιβλητικά βουνά, μοναδικά δάση και θαλάσσια πάρκα. Επιπλέον, ιστορικά χωριά, ορεινά καταφύγια, πλούσιες καλλιέργειες και γαστρονομική παράδοση αποτελούν ιδανικές και ποικίλες επιλογές για την δημιουργία προϊόντων οικοτουρισμού. Το ποσοστό εταιρικής φορολογίας στην Ελλάδα είναι 25%, ενώ οι διαδικασίες αδειοδότησης για τουριστικές επενδύσεις έχουν αναδιαμορφωθεί και απλοποιηθεί. Ιδιαίτερα ελκυστικές εκτάσεις, εκ των οποίων πολλές ανήκουν στο Κράτος και προορίζονται για επενδύσεις, είναι διαθέσιμες ενώ παράλληλα αναδεικνύονται τουριστικές αγορές που προσφέρουν ευκαιρίες ανάπτυξης.

Η) Νέο Επενδυτικό Τοπίο

Τα στελέχη της Invest in Greece είναι πρόθυμα και ικανά να σας βοηθήσουν στα επενδυτικά σας σχέδια σχετικά με την τουριστική ανάπτυξη, που αποτελεί έναν πολλά υποσχόμενο τομέα μακροπρόθεσμης ανάπτυξης στη Μεσόγειο.

Θ) Κατοικίες Διακοπών

Η νέα νομοθεσία που διέπει την κατασκευή κατοικιών διακοπών είναι σε στάδιο αναθεώρησης, προσφέροντας μεγάλες προοπτικές στην αγορά. Οι ειδικοί εκτιμούν ότι περισσότεροι από ένα εκατομμύριο Ευρωπαίοι θεωρούν την Ελλάδα ως υποψήφιο προορισμό δεύτερης/εξοχικής κατοικίας. Πλήθος μεγάλων και ελκυστικών εκτάσεων γης προσφέρονται για ανάπτυξη σχεδόν σε όλη τη χώρα.

1) Κρατικά Ακίνητα

Το Ελληνικό Κράτος προωθεί ενεργά, κτηματομεσιτικά προϊόντα που του ανήκουν, συμπεριλαμβανομένων των ξενοδοχείων Xenia, εκτάσεων που διαχειρίζεται η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (ΚΕΔ), καθώς και μαρίνων που χρήζουν αναβάθμισης. Αυτές οι εκτάσεις θα προσφέρονται στους επενδυτές μέσω ανοιχτών διεθνών διαγωνισμών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

2.1. Τουρισμός και Περιφερειακή ανάπτυξη⁹

Με το νέο Ειδικό Χωροταξικό Σχεδιασμό η τουριστική ανάπτυξη προσανατολίζεται σε περιοχές λιγότερο τουριστικά ανεπτυγμένες, με φυσικά προσόντα στην ευρύτερη Ελληνική Περιφέρεια, στα νησιά της Δωδεκανήσου, στις Κυκλάδες, στα νησιά του βορείου Αιγαίου, στην Ηπειρωτική Ελλάδα και όπου αυτό είναι χωροταξικά και μορφολογικά εφικτό. Οι λόγοι της ανάπτυξης αυτής είναι πάρα πολλοί αλλά οι κυριότεροι είναι οι εξής:

1. Το τουριστικό μας προϊόν θα είναι νέο, θα έχει τη δυνατότητα της διαφοροποίησης του, εφαρμόζοντας τις νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού όπως του αγροτουρισμού, του οικολογικού τουρισμού, των ορεινών σπορ, του αθλητικού, του θρησκευτικού και του θαλάσσιου σε όλα τα νησιά μας κ.α.
2. Μέσω της τουριστικής ανάπτυξης θα αναπτυχθεί η οικονομία των περιοχών αυτών, της ξεχασμένης επαρχίας και της Περιφέρειας καθώς και το εισόδημα των κατοίκων της.
3. Οι κάτοικοι της περιφέρειας θα παραμείνουν στα χωριά και στις πόλεις τους μειώνοντας έτσι τις μετακινήσεις τους προς τα μεγάλα αστικά κέντρα που ασφυκτιούν αντιμετωπίζοντας τεράστια προβλήματα. Οι νέοι και κυρίως οι άνεργοι, θα έχουν απασχόληση και θα αποκτούν εισόδημα. Θα ζωντανέψουν παραγωγικοί

⁹ www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf

κλάδοι του πρωτογενούς και τριτογενούς τομέα συμβάλλοντας έτσι άμεσα στην αύξηση της παραγωγικότητας της χώρας μας.

4. Θα αναδειχθούν τα αρχαιολογικά και πολιτιστικά μνημεία της κάθε περιοχής, θα βελτιωθούν οι υποδομές των τόπων και θα γίνουν οι τουριστικές υπηρεσίες των πιο ανταγωνιστικές.

5. Και τέλος, στην Ελλάδα θα υπάρξει ανακατανομή και ισόρροπη ανάπτυξη με διαφοροποιημένα και ανταγωνιστικά τουριστικά προϊόντα τα οποία θα είναι και ευυπόληπτα. Όλα αυτά όμως για να γίνουν απαιτούν μακροχρόνιο σχεδιασμό, σταθερές πολιτικές ανάπτυξης, με έμφαση στον άνθρωπο, στην ποιότητα της εργασίας του , και με σεβασμό στο περιβάλλον.

2.2. Στρατηγικοί Στόχοι του Αιγαιακού Χώρου

Με βάση τα βασικά Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των νησιών, καθώς επίσης και με βάση τις κατευθύνσεις της Στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 ως βασικοί Στρατηγικοί Στόχοι του Αιγαιακού Χώρου μπορούν να τεθούν οι εξής¹⁰:

2.2.1. Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές.

Τα στρατηγικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον τομέα αυτό είναι:

- ü Ο χρόνος και το κόστος μεταφοράς
- ü Τα καιρικά προβλήματα και οι επιπτώσεις τους στις θαλάσσιες μεταφορές
- ü Η διπλή νησιωτικότητα
- ü Η ανεπάρκεια λιμένων και αεροδρομίων (που επιτείνεται από την εποχική αύξηση του τουριστικού ρεύματος)
- ü Ο Προσανατολισμός των Επενδύσεων και των Μεγάλων Επιχειρήσεων στον ηπειρωτικό χώρο

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- ü Η Επιδότηση των Μεταφορών του Νησιωτικού χώρου (μεταφορικό

¹⁰ Ε. Μριασούλη (2000). Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης: Χαρακτηριστικές Προσεγγίσεις. Αθήνα, Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ

ισοδύναμο)

- Η βελτίωση λιμανιών και αεροδρομίων
- Η βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών
- Η δημιουργία κόμβων μεταφορών θα συμβάλει στη μείωση της Διπλής Νησιωτικότητας, αλλά και στην ενίσχυση των νησιωτικών Πόλεων Ανάπτυξης
- Ο εκσυγχρονισμός του Επιβατικού Στόλου
- Η Ενίσχυση των Τηλεπικοινωνιών και η γενικότερη ενίσχυση του Τομέα Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας
- Η προσέλκυση δυναμικών επιχειρήσεων μέσω της αξιοποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου και της δημιουργίας Επιχειρηματικών Υποδομών στους Νησιωτικούς Πόλους (ΒΕΠΕ, ΒΙΟΠΑ, Τεχνολογικά Πάρκα, Εμπορευματικά Κέντρα – Logistics κτλ)

2.2.2. Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων

Τα βασικά προβλήματα του τομέα αυτού είναι:

- Οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι λόγω του μικρού μεγέθους των νησιών και της κατάτμησης του νησιωτικού χώρου του Νότιου Αιγαίου
- Τα προβλήματα διαχείρισης του υδάτινου αποθέματος ιδίως την τουριστική περίοδο
- Η μειωμένη ενεργειακή επάρκεια και το υψηλό κόστος παραγωγής και μεταφοράς

- Η ανεπάρκεια διαχείρισης των απορριμμάτων και η έλλειψη υποδομών

- Η οικιστική επέκταση σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και της αγροτικής γης

- Η ρύπανση των ακτών

Οι στρατηγικοί στόχοι για τη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η Αξιοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας

- Η ορθολογική διαχείριση υδάτων και η (ορθολογική) αξιοποίηση της αφαλάτωσης

- Η διαχείριση απορριμμάτων με την ανάπτυξη πρόσφορων μεθόδων και την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών

- Η πολεοδομική οργάνωση και ο αυστηρός προγραμματισμός και έλεγχος χρήσεων γης

2.3. Επιπτώσεις του τουρισμού στο Αιγαίο

Η εικόνα που παρουσιάζει το Αιγαίο είναι σύνθετη. Μια περιοχή γεωγραφικά στο περιθώριο της ηπειρωτικής Ελλάδας, αλλά και συνολικά της Ευρώπης, με

πλούσιο ιστορικό παρελθόν, διατηρεί σε μεγάλο βαθμό παραδοσιακά στοιχεία. Στον έξω κόσμο φέρεται να αντιπροσωπεύει έντονα αυτό τον παραδοσιακό και άρα «ελληνικό» χαρακτήρα. Για τον Έλληνα εκφράζει την εστία, την ιδιαίτερη πατρίδα, ενώ για τον ξένο αποτελεί τη βιτρίνα της Ελλάδας προς το εξωτερικό. Για τους τουρίστες το τοπίο του Αιγαίου συμβολίζει το λίκνο του δυτικού πολιτισμού, την περιοχή με το ζεστό και ηλιόλουστο κλίμα και τους ήρεμους, φιλόξενους κατοίκους.

Στην εικόνα του Αιγαίου έχει επανειλημμένα τονιστεί, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1970, ένα «ρομαντικό» στοιχείο, σύμφωνα με το οποίο τα νησιά εμφανίζονταν ως τόποι ειδυλλιακής αθωότητας και ευδαιμονίας.

Το αιγαιακό τοπίο έχει παρουσιαστεί στους τουρίστες από τη ρομαντική πλευρά του, ως τόπος των θεών της μυθολογίας, ειδυλλιακός παράδεισος με φανταστικό κλίμα, απομακρυσμένος από τις απαιτήσεις του μοντέρνου τρόπου ζωής.

Τα φυσικά και ανθρωπογενή στοιχεία του τοπίου ενισχύουν αυτές τις εικόνες του Αιγαίου, καθώς και τη μοναδικότητα της πολιτισμικής ταυτότητας του χώρου.

Ο τουρισμός αποτελεί μια από τις λίγες ανθρώπινες δραστηριότητες που επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην οικονομία και την κοινωνία, αλλά και στο τοπίο και το περιβάλλον, τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Τα νησιά του Αιγαίου, λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους ως προς τις δομές των τοπικών κοινωνιών και των φυσικών οικοσυστημάτων, καθώς και εξαιτίας της δυναμικής σχέσης και αλληλεπίδρασής τους, αποτελούν σημαντικό τουριστικό πόλο έλξης και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις πιέσεις της τουριστικής ανάπτυξης.

2.3.1. Ανάπτυξη του τουρισμού και περιβάλλον

Ο βαθμός ανάπτυξης του τουρισμού επηρεάζει σημαντικά την ποιότητα του περιβάλλοντος, τη φυσική και πολιτισμική κληρονομιά, το δομημένο περιβάλλον, την τοπική οικονομία και κοινωνία των νησιών του Αιγαίου. Η κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών στον τόπο παραγωγής και προσφοράς του τουριστικού προϊόντος έχουν πολλαπλές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι επισκέπτες χρησιμοποιούν τους τουριστικούς πόρους, τις παραλίες και τους ιστορικούς και

αρχαιολογικούς χώρους για αναψυχή, παράλληλα όμως είναι αποδέκτες των αποβλήτων, του κυκλοφοριακού προβλήματος και της ρύπανσης.

Το αιγαιακό τοπίο κινδυνεύει να μετατραπεί σε σκηνικό θεάτρου, όπου όλα είναι σκηνοθετημένα απλώς για τους τουρίστες, και να εμπλουτιστεί με στοιχεία τέτοια που διευκολύνουν μόνο τον επισκέπτη, χωρίς να δίνουν στον ντόπιο λειτουργικές λύσεις. Στα τοπία αυτά παρατηρείται μια ανάμειξη του δημόσιου με τον ιδιωτικό βίο, όπου ο ελεύθερος χρόνος και το θέαμα έχουν πρωταρχική σημασία σε όλες τις τοπικές μορφές και λειτουργίες του.

Το αποτέλεσμα είναι συχνά η εξάλειψη της γεωγραφικής μοναδικότητας και η ομογενοποίηση των τουριστικών στοιχείων.¹¹

Τα νησιά του Αιγαίου, λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, όπως ο περιορισμένος χώρος, τα λιγοστά φυσικά αγαθά και οι πρώτες ύλες, καθώς και το μειωμένο ανθρώπινο δυναμικό, είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις επιπτώσεις του τουρισμού. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των Κυκλάδων, και ιδιαίτερα της Μυκόνου, της Σαντορίνης, της Ίου και της Πάρου. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι τοπικές κοινωνίες του Αιγαίου αντιμετωπίζουν μια κατάσταση όπου οι οικονομικοί, κοινωνικοπολιτιστικοί και περιβαλλοντικοί τους πόροι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης, χωρίς να λαμβάνονται μέτρα για τη διασφάλιση της αειφορίας τους.¹²

¹¹ ΣΕΤΕ, Τουρισμός και ανάπτυξη, Αθήνα 2011

¹² Χ. Κοκκώσης, Π. Τσάρτας, (1999). Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό. Πάτρα: ΕΑΠ

2.3.2. Οι θετικές επιπτώσεις

Η ανάπτυξη του τουρισμού στις περιφερειακές περιοχές του Αιγαίου έχει αποτέλεσμα την αξιοποίηση πόρων, οικονομικών, φυσικών και ανθρωπίνων, που μέχρι τότε παρέμεναν ανενεργοί ή υποαπασχολούμενοι. Η εξέλιξη της συνολικής απασχόλησης έχει σαφώς επηρεαστεί θετικά με αυξανόμενους ρυθμούς.

Αξιοσημείωτη είναι η συμβολή του τουρισμού στη συγκράτηση της μετανάστευσης, ενώ παράλληλα αρκετά σημαντικός αριθμός νησιωτών που κατοικούν στην πρωτεύουσα επιστρέφουν σε αυτά και ανοίγουν τουριστικές επιχειρήσεις. Σαφώς η επίδραση του τουρισμού στη διατήρηση της ποιότητας του φυσικού και του δομημένου περιβάλλοντος είναι σε αρκετές περιπτώσεις θετική.

Παράλληλα, η προσέλευση Ελλήνων και ξένων τουριστών συνέβαλε στην πολιτισμική ανάπτυξη όχι μόνο των μεγάλων αλλά και μικρότερων νησιών. Έτσι παρατηρείται μεγάλη προσφορά σημαντικών εικαστικών εκθέσεων, φεστιβάλ κινηματογράφου, συμποσίων αλλά και εκδόσεων από τοπικούς φορείς για την

ιστορία των νησιών. Το τελευταίο εντάσσεται στο πλαίσιο αντίδρασης των κατοίκων στην ομογενοποίηση που προκαλεί πολλές φορές ο τουρισμός. Έχει αρχίσει επίσης να γίνεται αντιληπτό ότι δεν αρκεί μόνο ο θερινός τουρισμός, οπότε γίνεται προσπάθεια να αναπτυχθούν βιώσιμες οικονομικές μονάδες και κατά τη χειμερινή περίοδο, οι οποίες να έχουν τέτοιες προδιαγραφές, ώστε τα προϊόντα τους να διακινούνται εντός και εκτός Ελλάδας, εξασφαλίζοντας έτσι σίγουρη πελατεία.

2.3.3. Οι αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις

Η μαζική τουριστική ανάπτυξη συνοδεύτηκε και από αρνητικές επιπτώσεις, οι οποίες διέφεραν ως προς το είδος και την έντασή τους ανάλογα με την ταχύτητα με την οποία μια περιοχή πέρασε από το αρχικό στάδιο της «ανακάλυψης» σε αυτό του μαζικού τουρισμού.

Στα νησιά του Αιγαίου, στα οποία επεκτάθηκε ραγδαία ο μαζικός τουρισμός και καθιερώθηκε με τη μορφή «μονοκαλλιέργειας», παρουσιάστηκαν σημαντικές αρνητικές κοινωνικές συνέπειες.

Αντίθετα, στα νησιά όπου η μέτρια τουριστική ανάπτυξη και η σχετική καθυστέρηση στο ξεκίνημά της απέτρεψαν την αναστάτωση της κοινωνικής ζωής, ο ντόπιος πληθυσμός υιοθέτησε μια πιο επιφυλακτική στάση απέναντι στη μαζική τουριστική ανάπτυξη. Κάποιες από τις αρνητικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης εκφράζονται με την έντονη εποχικότητα και τη μαζικότητα του τουρισμού σε συνδυασμό με την εποχική λειτουργία πολλών επιχειρήσεων σχετιζόμενων με αυτόν, οι οποίες περιορίζουν τις θετικές επιπτώσεις του στην ποιότητα ζωής των μόνιμων κατοίκων. Ανάμεσα στις αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις του τουρισμού συγκαταλέγονται η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορευματοποίηση των σχέσεων ανάμεσα στους κατοίκους και η δημιουργία μιας νεολαίας «τουριστικοποιημένης».

2.3.3.1. Οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και το τοπίο

Ιδιαίτερα σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η ρύπανση του περιβάλλοντος από τα απορρίμματα, η μόλυνση του νερού και –σε πολλούς νησιωτικούς οικισμούς– η ηχορύπανση. Παράλληλα, η αισθητική ρύπανση έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, κυρίως στο δομημένο περιβάλλον (οικισμοί και κτήρια). Χτίζονται σπίτια ή ξενοδοχεία μοντέρνα ή «ψευδοπαραδοσιακά» σε οικισμούς προστατευόμενους και σπάνιας αρχιτεκτονικής ομορφιάς.

Παραδοσιακά κτήρια μετατρέπονται σε τουριστικά καταστήματα (εστιατόρια, μπαρ, καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης κ.λπ.), τα οποία κοσμούνται συνήθως με ξενόγλωσσες επιγραφές ή τεράστιους τιμοκαταλόγους. Εκτός όμως από τους παραδοσιακούς οικισμούς φθείρονται ανεπανόρθωτα και τα άφθονα και μεγάλης αρχαιολογικής και πολιτιστικής αξίας μνημεία.

Οι απαιτήσεις του μαζικού τουρισμού οδήγησαν στη δημιουργία αυτονομημένων τουριστικών «γκέτο» και σε σημαντική αλλοίωση του φυσικού τοπίου. Το τοπίο δε διατηρεί πλέον το ήθος και την αισθητική του ταυτότητα, καθώς τα νέα κτίσματα δεν εντάσσονται

αρμονικά στο χώρο. Οι πρόχειρες λύσεις, ο κακός σχεδιασμός αλλά και η λανθασμένη χωροθέτηση των επεμβάσεων έχουν αποτέλεσμα την αλλοίωση του χρώματος του τοπίου, τη διατάραξη της ισορροπίας των στοιχείων του και της ενότητάς του. Επιπλέον, οι αλλαγές στη δομή των καλλιεργειών, λόγω των διαφορετικών χρήσεων γης που επιφέρει η αλόγιστη τουριστική ανάπτυξη, οδηγούν στη συρρίκνωση της αγροτικής δραστηριότητας και τη μείωση της αγροτικής παραγωγής των νησιών του Αιγαίου σε σχέση με τους εθνικούς δείκτες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Περιφέρεια βορείου αιγαίου

3.1. Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου (ΠΒΑ) είναι μια αμιγώς νησιωτική Περιφέρεια με 5 μεγάλα και 5 μικρά νησιά με συνολική έκταση περίπου 3800 km², αλλά που εκτείνεται σε μια ιδιαίτερα μεγάλη γεωγραφική έκταση, καθώς η απόσταση από το βορειότερο νησί (Λήμνος) ως το νοτιότερο (Θύμαινα) είναι μεγαλύτερη των 300 km (η αντίστοιχη απόσταση στην ηπειρωτική χώρα είναι από την Αθήνα ως τα Τέμπη). Η απόσταση των νησιών από την ηπειρωτική Ελλάδα είναι πολλές φορές μεγαλύτερη από την αντίστοιχη απόσταση από την ακτή της Μ. Ασίας.

Ο πληθυσμός είναι περίπου 200.000 κάτοικοι (Πίνακας 2.1). Η περιφέρεια έχει βιώσει έντονη πληθυσμιακή συρρίκνωση τις τελευταίες δεκαετίες και είναι μια από τις 3 Περιφέρειες που δεν έχουν ακόμη φτάσει στον πληθυσμό που είχαν το 1951 (στην ΠΒΑ 281.000 κατοίκους), παρά τη σταθεροποίηση μετά το 1991. Η τιμή της φυσικής κίνησης (γεννήσεις – θάνατοι) είναι αρνητική τα τελευταία 40 χρόνια και η περισσότερο αρνητική σε όλη τη χώρα. Το αποτέλεσμα είναι η σημαντική γήρανση του πληθυσμού. Ταυτόχρονα, η πληθυσμιακή έξοδος αφορά περισσότερο το πιο μορφωμένο και δυναμικό μέρος του πληθυσμού, με αποτέλεσμα γενικά πολύ χαμηλό εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού της Περιφέρειας. Ως συνέπεια, η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από μικρά σχετικά ποσοστά συμμετοχής του ενεργού πληθυσμού, αλλά και από σχετικά χαμηλή ανεργία, ως σχετικά πρόσφατα, καθώς το 2011 το ποσοστό αυξάνεται στο 16,8%, ενώ μειώνεται και το ποσοστό απασχόλησης (από 44,4% το 2004 στο 35,4% το 2011). Όσον αφορά στο ΑΕΠ της ΠΒΑ (σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ)), το 2010 εκτιμάται από τη

EUROSTAT σε 70% του μέσου όρου της ΕΕ με μείωση από το 2006, μικρότερη όμως από αυτή του μέσου όρου της χώρας στην ίδια περίοδο.

Οι διαφορές στο εσωτερικό της Περιφέρειας είναι σημαντικές όσον αφορά στον πληθυσμό, στην οικονομία αλλά και στην προσβασιμότητα των νησιών, με τα μικρότερα νησιά να χαρακτηρίζονται από επιπλέον δυσκολίες πρόσβασης, περισσότερο ηλικιωμένο πληθυσμό και μικρότερη οικονομική βάση.¹³

Πίνακας 3.1.1. : Επιλεγμένοι δείκτες της ΠΒΑ

Περιοχή	Έκταση (Km ₂)	Πληθυσμός (2008)	Πληθυσμιακή πυκνότητα (2008)	Μεταβολή πληθυσμού 1961-1981 (%)	Φυσική κίνηση 2008 (/1000 κατ.)	Δείκτης γήρανσης 2001	Ενεργοί % πληθυσμού 2001	Γεωργία % ΑΕΠ (2007)
	1	3	4	5	8	9		
Ελλάδα	131.957	10.934.097	85,3	16,1	0,93	110	42,2	3,8
Βόρειο Αιγαίο	3.836	200.275	52,2	-23,3	-1,8	141	35,8	6,1
ΝΕ Λέσβου	2.154	105.957	49,2	-25,4	-2,3	145	37,0	5,8
ΝΕ	778	42.603	54,8	-22,1	-2,6	149	36,1	4,1

¹³ www.pvaigaiou.gov.gr/web/guest/meletes

Σάμου								
NE Χίου	904	51.957	57,5	-20	0	131	33,0	9,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (www.statistics.gr)

Σύμφωνα με την τυπολογία του ESPON για τη δυναμικότητα των αστικών κέντρων, μόνο 2 πόλεις χαρακτηρίζονται ως Λειτουργικές Αστικές Περιοχές (Functional Urban Areas (FUAs)) και αυτές με πολύ χαμηλούς βαθμούς: η Μυτιλήνη (με βαθμό 1,1) και η Χίος (με βαθμό 0,9). Οι τιμές και άλλων δεικτών που σχετίζονται με τους στόχους της “Λισαβώνας” ή με τη στρατηγική “Ευρώπη 2020”, όπως το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου, η Έρευνα και Τεχνολογία και καινοτομία (0 πατέντες), και το ποσοστό διείσδυσης νέων τεχνολογιών είναι πολύ χαμηλές. Το αποτέλεσμα είναι πολύ χαμηλός δείκτης ανταγωνιστικότητας (8 σε σχέση με 55 που είναι ο μέσος όρος της ΕΕ) και χαμηλές τιμές στους δείκτες Ανθρώπινης Ανάπτυξης (51,8) και Φτώχειας (51,2).

Όσον αφορά στην παραγωγή, η ανάλυση των κλάδων και της προστιθέμενης αξίας που παράγεται από κάθε κλάδο, αποκαλύπτει τις διαφορές στην παραγωγική δομή της Περιφέρειας από αυτή της Ελλάδας, αλλά και σημαντικές διαφορές μεταξύ των Περιφερειακών Ενοτήτων. Το 2000, η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ) της παραγωγικής δομής της Περιφέρειας προέρχεται από δραστηριότητες όπως η διαχείριση ακίνητης περιουσίας και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο (μαζί αντιπροσωπεύουν το 30,7% της συνολικής ΑΠΑ της Περιφέρειας), ενώ ο δημόσιος τομέας (άμυνα, δημόσια διοίκηση, εκπαίδευση και υγεία) καλύπτει ακόμη 20,2% και οι κατασκευές 6,3% (Πίνακας 3.1.3.) (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ). Αν ως δυναμικές παραγωγικές δραστηριότητες θεωρηθούν όλες εκείνες που είτε εξάγουν προϊόντα υπηρεσίες ή που παράγουν προϊόντα στην περιοχή που αλλιώς θα καλύπτονταν από εισαγωγές, για την ΠΒΑ τέτοιου είδους δραστηριότητες θα μπορούσαν να θεωρηθούν ο πρωτογενής τομέας, η μεταποίηση και ο τουρισμός. Η προσέγγιση αυτή είναι προφανώς μια απλούστευση της πραγματικής κατάστασης, καθώς και άλλες δραστηριότητες, όπως οι μεταφορές, ή η διαχείριση ακίνητης περιουσίας μπορεί να φέρνουν χρήματα στην περιοχή, αλλά δίνει μια καλή εικόνα της παραγωγής και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της.

Το 2000, η συνολική ΑΠΑ που καλύπτεται από αυτές τις δραστηριότητες είναι 377,6 εκατ. € ή 20,7% του συνόλου, ποσοστό που είναι πολύ χαμηλό (ο εθνικός μέσος όρος είναι 26,8%), καθώς ουσιαστικά συνεπάγεται ότι πολύ μεγάλο μέρος της οικονομίας της ΠΒΑ εξαρτάται από εισαγωγές ή από μεταφορά χρημάτων από το κράτος. Η εικόνα του 2000 είναι ιδιαίτερα απογοητευτική για τη μεταποίηση, που καλύπτει μόνο το 1% της ΑΠΑ (σε σχέση με το 11,1% του εθνικού μέσου όρου), ενώ στον πρωτογενή τομέα αποτυπώνονται οι πολύ σημαντικές ενδοπεριφερειακές διαφορές, με τη ΠΕ Λέσβου να κυριαρχεί στην αγροτική παραγωγή, τη ΠΕ Χίου στην αλιεία, κυρίως εξαιτίας των υδατοκαλλιεργειών που καλύπτουν περισσότερο από 11% της συνολικής ΑΠΑ. Στη ΠΕ Σάμου αντίθετα, ο τουρισμός είναι η πιο σημαντική δυναμική δραστηριότητα το 2000, αφού καλύπτει το 19% της συνολικής ΑΠΑ.

Το 2008 (τελευταία χρονιά που υπάρχουν Περιφερειακά αναλυτικά δεδομένα ως σήμερα) η εικόνα μεταβάλλεται σημαντικά ως προς επιμέρους κλάδους, αλλά σε γενικό επίπεδο παραμένει όμοια. Αρχικά, η συνολική ΑΠΑ αυξάνεται κατά 73,3% (όσο και ο μέσος εθνικός όρος που είναι 74% περίπου), αν και το 2008 αντιπροσωπεύει την έναρξη της ύφεσης της Ελληνικής οικονομίας. Η αύξηση αυτή στην περίοδο 2000- 2008 όμως αφορά περισσότερο αναδιανεμητικούς παραγωγικούς κλάδους, όπως οι μεταφορές - επικοινωνίες που αυξάνονται κατά 147% για τη χώρα και 76% για την ΠΒΑ, η δημόσια διοίκηση που αυξάνεται κατά 98% στην ΠΒΑ και 86% στη χώρα, η εκπαίδευση, που αυξάνεται κατά 144% στην ΠΒΑ και 114,6% στη χώρα, η υγεία που αυξάνεται κατά 97% στην ΠΒΑ και 111,8% στη χώρα και το χονδρικό και λιανικό εμπόριο που αυξάνεται κατά 102,7% στην ΠΒΑ και 90,9% στη χώρα. Αντίθετα, η ΑΠΑ της γεωργίας – κτηνοτροφίας καταρρέει στη χώρα (-18,9%), αλλά μένει ουσιαστικά ίδια στην ΠΒΑ, ενώ η αλιεία καταρρέει στην ΠΒΑ με μείωση της τάξης του 62%, ιδιαίτερα στις ΠΕ Χίου και Σάμου. Ο κλάδος των ξενοδοχείων και εστιατορίων αυξάνεται μεν στην ΠΒΑ, αλλά σε πολύ μικρότερο ποσοστό από άλλους κλάδους στην ίδια περίοδο, αλλά και πολύ χαμηλότερα από την αντίστοιχη αύξηση του κλάδου στην Ελλάδα (40,1% για την ΠΒΑ σε σχέση με 67% για την Ελλάδα).

Το 2008, οι λεγόμενοι δυναμικοί κλάδοι αντιπροσωπεύουν μόλις το 15% της συνολικής ΑΠΑ, παρά την αύξηση της συμμετοχής της μεταποίησης, εξαιτίας της πολύ μεγάλης μείωσης της πρωτογενούς παραγωγής (παράγει το 4% της συνολικής ΑΠΑ μαζί με τα ορυχεία, (Πίνακας 3.1.4.) (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ). Η μεταποίηση προβάλλει ως δυναμικός κλάδος, καθώς πια παράγει το 3,9% της

συνολικής ΑΠΑ της ΠΒΑ. Όσον αφορά στους υπόλοιπους κλάδους, η διαχείριση ακίνητης περιουσίας συνεχίζει να παράγει την υψηλότερη ΑΠΑ με 16,9%, αλλά πια το χονδρικό και λιανικό εμπόριο παράγει σχεδόν την ίδια ΑΠΑ (16,4%). Οι δημόσιες δραστηριότητες (δημόσια διοίκηση, άμυνα, εκπαίδευση και υγεία) έχουν αυξηθεί σημαντικά και είναι υπεύθυνες για το 25% της ΑΠΑ (σε σχέση με το 20% το 2000 και το 19,6% που είναι ο εθνικός μέσος όρος το 2008). Έτσι, η οικονομία της ΠΒΑ το 2008 είναι ακόμη περισσότερο εξαρτημένη από εισαγωγές και από τον δημόσιο τομέα. Ενδοπεριφερειακές διαφορές και πάλι υπάρχουν, αλλά φαίνεται να αμβλύνονται σε σχέση με το 2000. Έτσι, ακόμη η ΠΕ Λέσβου είναι σχετικά εξειδικευμένη σε αγροτική παραγωγή, η ΠΕ Χίου σε μεταποίηση και αλιεία, ενώ η ΠΕ Σάμου σε τουρισμό.

Οι μεταβολές την περίοδο 2005-2010 (για το 2010 δεν έχουν δημοσιευτεί ακόμη αναλυτικά δεδομένα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. και αυτά που χρησιμοποιούνται είναι προσωρινά) δίνουν μια καλύτερη εικόνα της ύφεσης και των συνεπειών της στην Εθνική και Περιφερειακή οικονομία. Η μείωση της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας συνεχίζεται και είναι πολύ μεγάλη (-19,7% για την ΠΒΑ) αν και μικρότερη από τη μεγάλη μείωση στη χώρα (-25,3%), με εξαίρεση την ΠΕ Χίου, όπου οι ιχθυοκαλλιέργειες πιθανότατα συνεχίζουν να αποτελούν σημαντικό και δυναμικό κλάδο (αύξηση της ΑΠΑ κατά 10,9% από το 2005-2010). Η ΑΠΑ της μεταποίησης μειώνεται οριακά στην Περιφέρεια, εξαιτίας της αύξησης στην ΠΕ Σάμου. Η απουσία αναλυτικών δεδομένων για το 2010, δεν επιτρέπει την εξέταση του χονδρικού και λιανικού εμπορίου χωριστά από τα ξενοδοχεία και τα εστιατόρια που θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν τον τουρισμό. Έτσι, μια δραστηριότητα που στο παρόν πλαίσιο θεωρείται δυναμική, είναι μαζί με μια που θεωρείται αναδιανεμητικού χαρακτήρα. Οπότε, η αύξηση κατά 1,8% δεν μπορεί να αποδοθεί σε καμιά δραστηριότητα ή κλάδο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η κατάρρευση των κατασκευών (από το 2007 ήδη). Συνολικά, την περίοδο 2005-2010, η ΑΠΑ έχει αυξηθεί κατά 10,4% στην ΠΒΑ και 13,1% στη χώρα, ενώ στην ΠΕ Χίου η αύξηση ανέρχεται σε 13,8% (Πίνακας 3.1.2.) (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ).. Η συνολική όμως αυτή μεταβολή διακρίνεται σε δύο επιμέρους περιόδους, από το 2005 ως το 2008 και το 2009-2010, όπου όλα τα σχετικά μεγέθη μειώνονται, με εξαιρέσεις κλάδους όπως «Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών ως εργοδοτών, μη διαφοροποιημένες δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την

παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων», που ακόμη παρουσιάζουν αύξηση.

Ως συνολικό σχόλιο, φαίνεται ότι η δομή της οικονομίας στην ΠΒΑ είναι τέτοια που να προκύπτει η ανάγκη ενίσχυσης δραστηριοτήτων όπως αυτές που χαρακτηρίζονται ως δυναμικές εδώ και κυρίως της μεταποίησης, που έδειξε να έχει μια δυναμική στην Περιφέρεια ως το 2008 και έπειτα να μειώνεται με πολύ μικρότερο ρυθμό από άλλες, αναδιανεμητικού χαρακτήρα δραστηριότητες. Ο τουρισμός είναι επίσης ένας κλάδος σημαντικός για την ΠΒΑ, όπως και η αγροτική παραγωγή, ιδιαίτερα αν συνδυαστεί με μεταποίηση.

3.2. Γεωγραφική ανάλυση Βορείου Αιγαίου

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου αποτελείται από τις Περιφερειακές Ενότητες Λέσβου, Χίου και Σάμου με συνολική έκταση 3.836 τ.χλμ. Η Π.Ε. Λέσβου είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και έχει έκταση 2.154 τ.χλμ. και περιλαμβάνει τρεις Δήμους. Τον Δήμο Λέσβου, τον Δήμο Λήμνου και τον Δήμο Αγ. Ευστράτιου. Η Π.Ε. Χίου έχει έκταση 904 τ.χλμ. και περιλαμβάνει τρεις Δήμους, τους Δήμους Χίου, Ψαρών και Οινουσών. Τέλος, η Π.Ε. Σάμου, έκτασης 778 τ.χλμ. περιλαμβάνει και αυτή τρεις Δήμους. Τον Δήμο Σάμου, τον Δήμο Ικαρίας και των Δήμων Φούρνων. Το 33,2% πρόκειται για το ποσοστό των ορεινών εκτάσεων της συνολικής έκτασης της Περιφέρειας. Τα νησιά του Βορείου Αιγαίου παρουσιάζουν υψηλή ηλιοφάνεια καθ' όλη την διάρκεια του έτους, μέση βροχόπτωση και μέση ετήσια θερμοκρασία.

Ο Πληθυσμός της Περιφέρειας σύμφωνα με την τελευταία απογραφή που πραγματοποιήθηκε το 2011 ήταν 197.810 κάτοικοι. Όπου εξ' αυτών οι 83.330 άνηκαν στην Π.Ε. Λέσβου οι 17.270 στην Π.Ε. Λήμνου, οι 52.590 στην Π.Ε. Χίου και οι 32.760 στην Π.Ε. Σάμου και οι 9.860 στην Π.Ε. Ικαρίας.¹⁴

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου διαθέτει πλεονεκτήματα τα οποία με την ορθή και την κατάλληλη αξιοποίηση μπορούν να αποτελέσουν κινητήριο μοχλό τουριστικής ανάπτυξης. Η γεωμορφολογία της, οι κλιματολογικές της συνθήκες, η πολιτιστική κληρονομιά, η ιστορία του Βορείου Αιγαίου, η ποικιλία του φυσικού της κάλλους και των φυσικών της πόρων αποτελούν τους θεμέλιους λίθους επάνω στους οποίους μπορεί να δομηθεί μια τουριστική αγορά η οποία θα παράγει διαφοροποιημένα και ιδιότυπα τουριστικά προϊόντα.¹⁵

Η ηλιοφάνεια και οι αμέτρητες ακτές της, που την κατατάσσουν ως δεύτερη Περιφέρεια στη χώρα ως προς τη δυνατότητα αξιοποίησής τους, το ήπιο κλίμα της, τα αρχαιολογικά της ευρήματα, τα μουσεία, τα κάστρα, οι ιαματικές πηγές, η χλωρίδα και η πανίδα της καθώς και τα μοναδικής ομορφιάς μοναστήρια της καθιστούν δυνατή την ανάπτυξη ενός ευρέως φάσματος εναλλακτικών μορφών τουρισμού οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια όλου του χρόνου και όχι μόνο κατά τους θερινούς μήνες.

Κύριο μέλημα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, οφείλει να είναι η προώθηση των ανωτέρω συγκριτικών ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των νησιών της, καθώς και η εξασφάλιση των απαιτούμενων υποδομών σύμφωνα με τις ανάγκες της τουριστικής αγοράς ώστε να καλύπτεται η ζήτηση για το τουριστικό προϊόν που προσφέρει, ποτέ όμως σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής της, στοχεύοντας στην οικονομική και κοινωνική ευημερία της τοπικής κοινωνίας.

¹⁴ www.statistics.gr

¹⁵ www.pvaigaiou.gov.gr/web/guest/meletes

Για την επίτευξη του ρόλου της η Περιφέρεια πρέπει να καλύψει αρχικά την παραγωγή των διαφοροποιημένων και υψηλής ποιότητας τουριστικών προϊόντων τα οποία θα σέβονται τα τοπικά χαρακτηριστικά και τις ιδιαιτερότητες καθώς και θα αξιοποιούν τις υπάρχουσες υποδομές του κάθε νησιού. Ακόμη να διαμορφώσει τις συνθήκες εκείνες που θα καθιστούν κάθε νησί της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, αναγνωρίσιμο τουριστικό προορισμό μέσω της δημιουργίας τουριστικού προφίλ και χαράσσοντας συγκεκριμένη στρατηγική τουριστικής προβολής.

3.3. Η θέση των νησιών στο εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον

Τα νησιά της Ελλάδας περιλαμβάνουν τις Περιφέρειες του Βορείου και Νοτίου Αιγαίου, των Ιονίων Νησιών και της Κρήτης, ομάδες νησιών που ανήκουν σε περιφέρειες της ηπειρωτικής χώρας (Ν. Αργολοσαρωνικού- Π. Αττικής, Β. Σποράδες – Π. Θεσσαλίας) αλλά και μεμονωμένα νησιά (Σαμοθράκη & Θάσος – Π. Α. Μακεδονίας & Θράκης, Σκύρος – Π. Στερεάς Ελλάδας). Ο τουρισμός που αποτελεί την κινητήρια δύναμη των οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών εξελίξεων στα νησιά φαίνεται να έχει αντισταθεί στην παρατεταμένη Ελληνική οικονομική ύφεση από το 2008 μέχρι και σήμερα (που επέφερε συρρίκνωση της εθνικής οικονομίας τουλάχιστον κατά 20,4 ποσοστιαίες μονάδες) ικανοποιητικά, τουλάχιστον σε ότι αφορά τις διεθνείς αφίξεις. Αυτές το 2011 ξεπέρασαν για τη χώρα τον αριθμό των 16 εκ. τουριστών με άνοδο σε όλους τους σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς με τα νησιά να καλύπτουν περίπου το 65% της προσφοράς και της ζήτησης. Βέβαια τα έσοδα από τον τουρισμό δεν φαίνεται να αυξήθηκαν δείχνοντας μια μείωση των ανά διανυκτέρευση εισπράξεων και συνολικά της τουριστικής δαπάνης. Αντίθετα με τον διεθνή τουρισμό, ο εσωτερικός τουρισμός φαίνεται να έχει πληγεί σημαντικά όπως απεικονίζει η δραματική μείωση στην ακτοπλοϊκή επιβατική κίνηση. Επίσης σημαντική υπήρξε η μείωση της οικοδομικής δραστηριότητας, αποτέλεσμα της επικρατούσας ύφεσης. Γενικά, τα ελληνικά νησιά φαίνεται να υστερούν του μέσου ευρωπαϊκού και του μέσου ελληνικού όρου στους

περισσότερους δείκτες που σχετίζονται με τη στρατηγική “Ευρώπη 2020”.¹⁶ Τα ποσοτικά και τα ποιοτικά δημογραφικά χαρακτηριστικά είναι στις περισσότερες περιπτώσεις αρκετά δυσμενή (γήρανση πληθυσμού, χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και διά βίου κατάρτισης, υψηλή πρόωρη εγκατάλειψη σχολείου), ενώ οι περιβαλλοντικές πιέσεις αυξάνονται, οδηγώντας σε υποβάθμιση της ποιότητας του πόσιμου νερού και του εδάφους (ρύπανση και ερημοποίηση), σε μείωση της βιοποικιλότητας, σε υποβάθμιση του τοπίου και του δομημένου περιβάλλοντος κλπ. Επίσης, η ασυνέχεια του νησιωτικού χώρου έχει ως συνέπεια η κοινωνικοοικονομική λειτουργία κάθε νησιού να προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά μιας “κλειστής οικονομίας”. Παράλληλα, ο νησιωτικός χώρος χαρακτηρίζεται από έντονη περιφερειακότητα. Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ύπαρξη έντονων αναπτυξιακών διαφοροποιήσεων σε σχέση με την ηπειρωτική χώρα, μεταξύ μεγάλων και μικρών νησιών που ανήκουν σε ένα διοικητικό νησιωτικό σύμπλεγμα, αλλά και εντός των νησιών, στις εσωτερικές τους ζώνες, λόγω της προβληματικής προσπελασιμότητάς τους. Επιπλέον, στο νησιωτικό χώρο οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες έχουν πολύ μεγαλύτερη σημασία απ’ ό,τι στην ηπειρωτική χώρα, εξαιτίας της φυσικής απομόνωσης που δημιουργεί η θάλασσα. Πέρα από τις διαφορές τους όμως, τα κοινά χαρακτηριστικά των νησιωτικών περιοχών είναι: (α) Μικρό μέγεθος σε ό,τι αφορά την έκταση, τον πληθυσμό, την διαθεσιμότητα των πόρων, (β) Απομόνωση και Περιφερειακότητα: μεγάλη απόσταση από την αγορά που συνεπάγεται υψηλό κόστος κατασκευής υποδομών και λειτουργίας κράτους, επιχειρήσεων και νοικοκυριών. Ως αποτέλεσμα, τα νησιά – συγκρινόμενα με την ηπειρωτική χώρα- δεν μπορούν να έχουν: οικονομίες κλίμακας (λόγω της μικρής κλίμακας), θετικές εξωτερικές οικονομίες και οικονομίες συγκέντρωσης λόγω της μικρής αγοράς, καλή προσπελασιμότητα και χαμηλό κόστος μεταφοράς. Τα παραπάνω «απωθούν» από τα νησιά την εγκατάσταση ανθρώπων και δραστηριοτήτων λόγω υψηλού κόστους. Ειδικά σε ό,τι αφορά στις επιχειρήσεις, είναι αδύνατον να ανταγωνιστούν ομοειδείς επιχειρήσεις στην ηπειρωτική Ευρώπη αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Επομένως χρειάζεται ειδική στρατηγική που να βασίζεται στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των νησιών με

¹⁶ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

παράλληλη βελτίωση της ελκυστικότητας τους, που προφανώς θα στηρίζεται σε άλλα χαρακτηριστικά από εκείνα των αστικών κέντρων ή των αγροτικών περιοχών εξ αιτίας των ειδικών φυσικών χαρακτηριστικών των νησιών.

3.4. Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Σύμφωνα με τα πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, ο πληθυσμός της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου παρουσιάζει μείωση μεταξύ 2005 και 2011 κατά 1,38%, ενώ ο πληθυσμός της Ελλάδας εμφανίζει αύξηση της τάξης του 2%. Αντίστοιχα η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας είναι πολύ χαμηλή, φθάνοντας τα 51,6 άτομα ανά τετρ. χιλμ., έναντι 81,7 άτομα ανά τετρ. χιλμ. στη Χώρα. Όσον αφορά στην ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού της Περιφέρειας, στις ηλικίες 0 – 14 ετών παρουσιάζει μικρότερο ποσοστό επί του συνολικού πληθυσμού, από εκείνο του συνόλου της Χώρας (13,6% η Περιφέρεια έναντι 14,4% η Χώρα) και πολύ μεγαλύτερο ποσοστό (21,8%) στις ηλικίες 65 ετών και άνω, έναντι της Χώρας (18,9%). Τα μεγέθη ανά ηλικιακή ομάδα προσδιορίζουν τους δείκτες γήρανσης και εξάρτησης, εκ των οποίων ο μεν δείκτης γήρανσης για το Βόρειο Αιγαίο είναι 1,60 και για την Χώρα 1,32, ο δε δείκτης εξάρτησης για την Περιφέρεια είναι 54,9 και για τη Χώρα 49,9.¹⁷ Τα παραπάνω πληθυσμιακά μεγέθη στις συγκεκριμένες ηλικιακές τάξεις και οι αντίστοιχοι κρίσιμοι δείκτες παρέχουν χρήσιμα συμπεράσματα για τη διάρθρωση του πληθυσμού, τη δυναμική του σε σχέση με τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και γενικότερα για την αξιολόγηση του πληθυσμού της Περιφέρειας, ως βασικό παράγοντα για το αναπτυξιακό γίνεσθαι της Περιφέρειας την παρούσα περίοδο και κυρίως μελλοντικά. Σε γενικές γραμμές, τόσο από τα παραπάνω στοιχεία, όσο και από την περαιτέρω ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων της Περιφέρειας, είναι εμφανή τα δυσμενή δημογραφικά χαρακτηριστικά του Βορείου Αιγαίου σε σχέση με τα αντίστοιχα της Χώρας. Μια άλλη, έστω και μικρής κλίμακας, διαφοροποίηση της πληθυσμιακής διάρθρωσης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου σε σχέση με το σύνολο της Χώρας, είναι το μεγαλύτερο ποσοστό ανδρικού πληθυσμού έναντι του γυναικείου στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, (51,6% άνδρες στη

¹⁷ www.statistics.gr

Περιφέρεια με 49,5% στη Χώρα). Αυτό το ποσοστό ανδρών στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου είναι το μεγαλύτερο, έστω και με μικρή διαφορά, από όλες της Περιφέρειες της Χώρας.

3.5. Εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού

Με δεδομένο ότι το εκπαιδευτικό / μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού μιας περιοχής είναι σημαντικός παράγοντας στην αναπτυξιακή της διαδικασία, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου εμφανίζει ένα συνολικό έλλειμμα ως προς αυτό τον παράγοντα. Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και γυμνασιακής εκπαίδευσης στο Βόρειο Αιγαίο υπερτερούν κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του συνόλου της Χώρας, με λιγότερους κατά 5 ποσοστιαίες μονάδες τόσο της λυκειακής και μεταλυκειακής εκπαίδευσης, όσο και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έναντι του συνόλου της Χώρας.

3.6. Αγορά εργασίας

Η αγορά εργασίας της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου χαρακτηρίζεται διαχρονικά από τα μικρά ποσοστά συμμετοχής του πληθυσμού εργασιακής ηλικίας, αλλά και από τη σχετικά μικρή ανεργία, σε συνδυασμό με την επίσης μικρή απασχόληση, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη και δείκτες της Χώρας. Κατά το διάστημα 2004 – 2010 το ποσοστό συμμετοχής μειώνεται ακόμα περισσότερο (από 62,2% σε 61,7%, έναντι 66,5% και 65,4% στη Χώρα), ενώ στο ίδιο διάστημα η ανεργία και η απασχόληση διατηρούνται σχεδόν στα ίδια επίπεδα. Κατά το έτος 2011, όμως παρατηρείται έντονη επιδείνωση του ποσοστού ανεργίας το οποίο έφθασε στο 14,3% και στο 16,8% (σε διαφορετικά τρίμηνα), με επιδείνωση της ανεργίας στο ανδρικό εργατικό δυναμικό, παραμένοντας όμως σε πολύ υψηλά επίπεδα και η ανεργία των γυναικών, όπως σε υψηλά επίπεδα και επιδεινούμενη είναι η μακροχρόνια ανεργία στο

σύνολο των ανέργων. Επίσης το ποσοστό απασχόλησης κατά το 2011 μειώθηκε δραματικά (από 44,4% το 2004 στο 35,4% το 2011, ενώ μειώνεται σημαντικά το ποσοστό αυτοαπασχολούμενων και των συμβοηθούντων μελών, με παράλληλη μείωση της πλήρους απασχόλησης και αύξηση της μερικής απασχόλησης.¹⁸ Από τα παραπάνω στοιχεία είναι εμφανείς οι αρνητικές επιπτώσεις της χρηματοοικονομικής κρίσης και ύφεσης στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, εμφανιζόμενες έντονα κατά το έτος 2011. Οι αρνητικές αυτές επιπτώσεις δημιουργούν στο μέλλον κίνδυνο αποδιάρθρωσης του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της Περιφέρειας, λαμβάνοντας υπόψη το νησιωτικό της χαρακτήρα και τη διπλή περιφερειακότητά της, παράμετροι οι οποίες εμποδίζουν παραγωγικές και λειτουργικές διασυνδέσεις τόσο μεταξύ των νησιών της Περιφέρειας, όσο και της Περιφέρειας με την ηπειρωτική Χώρα. Κατ' ακολουθία, αυτές οι δύο σημαντικές ειδοποιές παράμετροι, δηλαδή η νησιωτικότητα και η διπλή περιφερειακότητα, εμποδίζουν την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού μεταξύ των νησιών της Περιφέρειας και ως εκ τούτου υστερούν από κάθε νησί τις ευκαιρίες αξιοποίησης της παραγωγικής δραστηριότητας ή/και την ύπαρξη κατάλληλου εργατικού δυναμικού σε άλλα νησιά ή/και στην ηπειρωτική Χώρα.

3.7. Οικονομικές επιδόσεις / παραγωγική δομή

Το ΑΕΠ της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ), αυξάνεται διαχρονικά από το 2002 μέχρι και το 2008, εμφανίζεται πτώση κατά το έτος 2009, ενώ παράλληλα, μειώνεται διαχρονικά ή συμμετοχή του στο συνολικό ΑΕΠ της Χώρας, γεγονός που δείχνει ότι οι ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ της Περιφέρειας είναι μικρότεροι από εκείνους της Χώρας, ιδιαίτερα μετά το έτος 2007. Αντίστοιχη εξέλιξη έχει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας το οποίο αυξάνεται με κατά τι μεγαλύτερους ρυθμούς από την αύξηση του ΑΕΠ, λόγω της μείωσης του πληθυσμού της Περιφέρειας, με αποτέλεσμα μέχρι και το 2003 να πλησιάζει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ των 25 και να υπερβαίνει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Χώρας. Αποτέλεσμα των εξελίξεων

¹⁸ www.statistics.gr

αυτών είναι ότι το έτος 2007 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου να αντιπροσωπεύει το 74% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ των 27, το 2008 το 77% και το 2009 το 76%. Ενώ κατά το 2009 δείχνει μια μεγάλη αρνητική απόκλιση από το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Χώρας. Όσον αφορά στη διάρθρωση του ΑΕΠ ανά βασικό παραγωγικό τομέα, μέσω των στοιχείων της Ακαθάριστης Αξίας Παραγωγής, διαπιστώνονται ότι ο πρωτογενής τομέας στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου συρρικνώνεται και χάνει τη δυναμική του στη διαμόρφωση του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας μια πολύ μεγάλη μείωση (56%) της ΑΠΑ σε τρέχουσες τιμές μεταξύ 2003 και 2009, μειώνοντας τη συμμετοχή του στην συνολική παραγόμενων ΑΠΑ της Περιφέρειας από 11% στο 4,1%. Επίσης μεγάλη πτώση παρουσιάζει η ΑΠΑ του δευτερογενή τομέα (της τάξης του 45%) με μείωση της συμμετοχής του στην συνολική ΑΠΑ της Περιφέρειας, από 26,3% το 2003 στο 12,4% το 2009. Αντίθετα, ιδιαίτερη δυναμική έχει αποκτήσει ο τριτογενής τομέας του οποίου η ΑΠΑ αυξήθηκε κατά 57% μεταξύ 2003 και 2009, με αντίστοιχη αύξηση της συμμετοχής του στη συνολική ΑΠΑ της Περιφέρειας, από 62,7% σε 83,5%. Από τα παραπάνω στοιχεία, φαίνεται ότι αποδιαιθρώνεται η πρωτογενής και η δευτερογενής παραγωγική βάση, με αύξηση του τριτογενή τομέα, ο οποίος όμως εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό τόσο από εξωγενείς παράγοντες, όσον αφορά στον τουρισμό, όσο και από την υπόλοιπη παραγωγική δραστηριότητα στη πρωτογενή και δευτερογενή παραγωγή, ιδιαίτερα λόγω της νησιωτικότητας της Περιφέρειας, παράμετροι οι οποίες δημιουργούν κινδύνους αστάθειας στην εξέλιξη της τριτογενούς δραστηριότητας και κατ' ακολουθία γενικότερη αστάθεια στον κοινωνικοοικονομικό ιστό της Περιφέρειας. Αυτός ο κίνδυνος αστάθειας εντείνεται από το γεγονός ότι στην πρωτογενή παραγωγή απασχολείται το 11% του συνόλου των απασχολούμενων, ενώ στη δευτερογενή το 15% και στον τριτογενή τομέα το 74% του συνόλου των απασχολούμενων. Δηλαδή η Περιφέρεια διαθέτει έναν ιδιαίτερα χαμηλής παραγωγικότητας εργασίας πρωτογενή τομέα και επίσης χαμηλής παραγωγικότητας δευτερογενή, με έναν ιδιαίτερα υψηλής παραγωγικότητας τριτογενή τομέα, ο οποίος όμως δεν δύναται να απορροφήσει το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, με αποτέλεσμα την εμφάνιση ιδιαίτερα υψηλής ανεργίας.¹⁹

¹⁹ www.statistics.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Αναπτυξιακοί στόχοι

4.1. Περιγραφή του προτύπου τουριστικής ανάπτυξης που ακολούθησε η πλειοψηφία των ελληνικών νησιών

Οι κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις των τελευταίων δεκαετιών, άλλαξαν καθοριστικά τις δομές αρκετών νησιωτικών κοινοτήτων. Τα κύρια χαρακτηριστικά που παρουσίασαν κάποια από αυτά, ήταν η σημαντική τουριστική ανάπτυξη, ενώ για άλλα ήταν η έξοδος των κατοίκων προς τα αστικά κέντρα για λόγους εκπαίδευσης και απασχόλησης και η εμμονή των κατοίκων που παρέμειναν σε αυτά, στις παραδοσιακές δραστηριότητες.

Η διαμόρφωση διαφορετικών τουριστικών προϊόντων στην παγκόσμια αγορά τη μεταπολεμική περίοδο, οδήγησε και στην αντίστοιχη διαμόρφωση των διαφορετικών τύπων της τουριστικής ανάπτυξης. Από τους τύπους αυτούς δύο κυριαρχούν τα τελευταία χρόνια²⁰:

- α) ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός που προϋποθέτει και ανάλογες υποδομές και υπηρεσίες και συνήθως οδηγεί σε αρνητικές επιπτώσεις του τύπου υποδοχής και
- β) ο τουρισμός των ειδικών μορφών, ο οποίος κατά κύριο λόγο σχετίζεται με την αειφορική ανάπτυξη.

Ο τουρισμός των νησιών είναι πιο τρωτός στις ιδιοτροπίες της αγοράς, από τους προορισμούς της ηπειρωτικής χώρας. Είναι απόλυτα εξαρτημένος από αυτούς που εκτελούν τη μεταφορά του και έτσι τα νησιά βρίσκονται στη δυσάρεστη θέση να πρέπει να στηριχθούν στις υπηρεσίες των αεροπορικών και ναυτιλιακών εταιρειών, οι οποίες λαμβάνουν τις αποφάσεις τους σύμφωνα με τα συμφέροντά τους, χωρίς να εξετάζουν τις πραγματικές ανάγκες και ανησυχίες των νησιών. Κατά συνέπεια, πολλά νησιά, έχοντας

²⁰ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

μικρή οικονομική επιλογή, αναγκάστηκαν να δεχτούν τη συμβατική επέκταση του τουρισμού (η οποία χαρακτηρίζεται από μαζικές αφίξεις, έλεγχο από εξωτερικούς παράγοντες και μεγάλες εγκαταστάσεις) ως γεγονός αναπόφευκτο.

Το πρότυπο λοιπόν της τουριστικής ανάπτυξης που ακολούθησαν τα περισσότερα ελληνικά νησιά, ήταν αυτό του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, ο οποίος παραμένει ακόμα και σήμερα ένα από τα σημαντικότερα πρότυπα ανάπτυξης του παγκόσμιου τουρισμού με εμφανείς όμως τάσεις διαφοροποίησης του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας του. Οι δυσμενείς επιπτώσεις του ενδεικτικά είναι²¹:

- Ο μαζικός τουρισμός στήριξε και στηρίζει την ανάπτυξη και επέκτασή του κατά κύριο λόγο σε ζήτηση διαμορφούμενη εκτός των νησιών, η οποία είναι άμεσα εξαρτημένη από την πολιτική των tour operators. Το μεγαλύτερο ποσοστό της ζήτησης εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα από ένα σχετικά μικρό αριθμό μεγάλων tour operators – κυρίως ευρωπαϊκής προέλευσης – των οποίων η πολιτική ευνοεί την επέκταση του προτύπου του μαζικού τουρισμού. Πολλές από τις νησιωτικές περιοχές χαρακτηρίζονται από έντονη εποχικότητα και μικρή, χρονικά, περίοδο ζήτησης, με προφανείς δυσμενείς επιπτώσεις για την τοπική ανάπτυξη. Υψηλό ποσοστό της ζήτησης προέρχεται από αλλοδαπούς τουρίστες, συχνά προερχόμενους από μικρό αριθμό χωρών, γεγονός που καθιστά επισφαλή την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής υποδοχής, η οποία εξαρτάται από την πορεία των οικονομιών των χωρών αποστολής τουριστών.
- Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρήθηκε εξάντληση των τουριστικών πόρων όπως πχ το φυσικό και δομημένο περιβάλλον από την εκτεταμένη χρήση του ή από τη δημιουργία μεγάλων όγκων υποδομών για την εξυπηρέτηση των τουριστών. Η συστηματική χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων που συνιστούν αυτό το περιβάλλον, από τους πολυάριθμους τουρίστες, οδήγησε σε ανατροπή των εύθραυστων ισορροπιών που το χαρακτήριζαν, με αποτέλεσμα η εξέλιξη αυτή να αποδειχθεί αρνητική για την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, αφού η παροχή υπηρεσιών υποβαθμίστηκε με αποτέλεσμα οι τουρίστες, οι οποίοι αποτέλεσαν το αρχικό κίνητρο για αυτή την πορεία (της ανάπτυξης), να στρέψουν αλλού την προσοχή

²¹ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

τους. Έτσι οι περιοχές αυτές άρχισαν να ελκύουν όλο και χαμηλότερης ποιότητας και τιμής μαζικό τουρισμό, δεχόμενες έτσι όλες τις επιπτώσεις της υποβάθμισης.

• Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες ανάπτυξης του μαζικού τουρισμού, είναι πολλές και σύνθετες, με αποτέλεσμα την ταχύτατη αλλαγή των κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας. Οι ντόπιοι κάτοικοι των νησιών, ιδιαίτερα οι νέοι, άλλαξαν, σε μικρό χρονικό διάστημα, επάγγελμα, κοινωνικά πρότυπα και τρόπο ζωής, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν εντάσεις τόσο στο εσωτερικό της τοπικής κοινωνίας, όσο και στις σχέσεις της με τους τουρίστες. Όμως πολλά μικρά νησιά (Κυκλάδες), χωρίς να μπορούν να συναγωνισθούν σε πληθυσμό και έκταση τα μεγαλύτερα (Ρόδος, Κρήτη, Σάμος), έχουν αποκτήσει διεθνή αίγλη για τις τουριστικές επιδόσεις τους, διατηρώντας ταυτόχρονα σε σημαντικό βαθμό την ανθρώπινη κλίμακα και την αυθεντικότητα των πόρων τους, αφού λόγω μεγέθους δεν ευνοείται η ολοκληρωτική υποταγή τους στο κύκλωμα του μαζικού τουρισμού.

Για την αποφυγή λοιπόν δυσμενών εξελίξεων, κρίνεται αναγκαίος ο συστηματικός σχεδιασμός για την τουριστική ανάπτυξη των ελληνικών νησιών, ώστε να καταστούν πόλος έλξης για ντόπιους και ξένους.

Στην ουσία απώτερος στόχος είναι η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη των νησιών. Η διαρκής και ισόρροπη ανάπτυξη, η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη και οι βιώσιμες ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι έννοιες και όροι που χρησιμοποιούνται συχνά τελευταία, μερικές φορές κατά διαφορετικό τρόπο και σημασία. Στην περίπτωση της τουριστικής ανάπτυξης των νησιών, η αειφορία συναρτάται με εκείνα τα είδη τουρισμού που εναρμονίζονται με τις φυσικές, πολιτιστικές και κοινωνικοοικονομικές δομές του νησιού, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται το μέγιστο οικονομικό αποτέλεσμα με ταυτόχρονη προστασία/ ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Τέλος, αναφορικά με τη χωρική ισορροπία, η αρχή της αειφορίας επιβάλλει τα οφέλη από τον τουρισμό να μοιράζονται σε πιο πολλά νησιά ή ακόμα και σε περισσότερες περιοχές ενός νησιού, καθώς δεν είναι λίγες εκείνες οι περιπτώσεις όπου παρατηρούνται έντονες ανισότητες ανάμεσα σε διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές ενός νησιού.

Η αειφορία, όπως φάνηκε και από την ανάλυση που προηγήθηκε, προϋποθέτει συνδυασμό μιας μεγάλης ποικιλίας παραγόντων και δε μπορεί να αναχθεί σε μια σειρά από συνταγές τεχνικού χαρακτήρα. Το κάθε νησί άλλωστε αποτελεί μια ξεχωριστή οντότητα

με ιδιαίτερα φυσικά, ανθρωπολογικά και ιστορικά χαρακτηριστικά και η εφαρμογή προγραμμάτων ανάπτυξης ή διαχείρισης απαιτεί ξεχωριστές μελέτες (στο επίπεδο κάθε νησιού χωριστά και όχι στο επίπεδο μιας διοικητικής ενότητας, όπως είναι ο νομός).

4.2. Καταγραφή και ανάλυση των βημάτων σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης νησιωτικών περιοχών

Ο τουρισμός αναπτύχθηκε, αλλά και ακόμα σε μερικές περιοχές αναπτύσσεται, συχνά με τρόπο απρογραμματίστο. Ήδη όμως από τις δεκαετίες του 1960 και 1970 ο συστηματικός σχεδιασμός του θεωρήθηκε αναγκαίος για δύο κυρίως λόγους.

- Η άναρχη και απρογραμματίστη ανάπτυξη της τουριστικής δραστηριότητας, δεν άργησε να προκαλέσει φανερές αρνητικές επιπτώσεις τόσο στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους όσο και στις οικονομίες και κοινωνίες των περιοχών υποδοχής.
- Η συνεχιζόμενη ανάδυση νέων τουριστικών προορισμών, δημιούργησε συνθήκες έντονου ανταγωνισμού μεταξύ τους, που, σε συνδυασμό με αλλαγές στα καταναλωτικά πρότυπα τουρισμού, απαιτούν πρόγνωση και συστηματική αντιμετώπιση για την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς τους.

Ένας συστηματικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη ενός νησιού και γενικότερα μιας περιοχής, στηρίζεται σε κάποια στοιχεία τα οποία αποτελούν τη βάση σχεδιασμού. Αυτά είναι²²:

- Καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση των τουριστικών πόρων της περιοχής.
- Τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες της περιοχής (ξενοδοχεία, πρακτορεία κλπ)
- Γενικότερες υποδομές και υπηρεσίες της περιοχής (τηλεπικοινωνίες, μεταφορές, υγεία, ύδρευση, αποχέτευση).

²² www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf

- Υποδομές και υπηρεσίες σε εθνικό επίπεδο.
- Καταγραφή του εξειδικευμένου σχεδίου μάρκετινγκ της περιοχής (αν υπάρχει)..
- Γενικό θεσμικό πλαίσιο τουριστικής ανάπτυξης (επενδύσεις, εκπαίδευση κλπ).
- Έρευνες αγοράς και μελέτες που καταγράφουν τη ζήτηση και τις τάσεις που διαφαίνονται για το μέλλον.
- Καταγραφή της σύνθεσης των ανθρώπινων πόρων και των ειδικών χαρακτηριστικών που συνδέονται με την τουριστική ανάπτυξη.

Αναλυτικά, η διαδικασία σχεδιασμού της τουριστικής ανάπτυξης εξελίσσεται σε διάφορες φάσεις.

Στην πρώτη φάση γίνεται λεπτομερής έρευνα και καταγραφή όλων των παραμέτρων που συνθέτουν το επίπεδο της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής (πλεονεκτήματα, μειονεκτήματα, βασικές ανάγκες).

Στη δεύτερη φάση προσδιορίζονται αρχικά οι κύριοι σκοποί του σχεδίου που σχετίζονται με διαφορετικά πεδία της κοινωνίας και της οικονομίας (βελτίωση ποιότητας ζωής, προστασία του περιβάλλοντος, οικονομικά οφέλη).

Στην τρίτη φάση επιλέγεται το βασικό πλαίσιο του σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης. Η επιλογή γίνεται με βάση τα χαρακτηριστικά της περιοχής, τη δυνατότητα του σχεδίου να συμβάλλει στη γενικότερη ανάπτυξη της περιοχής, το σεβασμό των τοπικών ιδιαιτεροτήτων, τη δυνατότητα του επιλεγέντος σχεδίου να συμβάλλει στους σκοπούς που έχουν τεθεί.

Στην τέταρτη φάση διαμορφώνονται οι συνισταμένες της πολιτικής του τουρισμού στο σχέδιο ανάπτυξης. Αυτές είναι οι στρατηγικές που περιγράφουν τους τρόπους επίτευξης των βασικών σκοπών και στόχων του σχεδίου (πχ προσέλκυση επενδυτών), τα προγράμματα που αφορούν στις διαφορετικές παραμέτρους της τουριστικής ανάπτυξης (πχ προστασία του περιβάλλοντος, εκπαίδευση στον τουρισμό) και ειδικές μελέτες που σχετίζονται με ζητήματα τα οποία συμβάλλουν στη μακροπρόθεσμη σταθερότητα της ανάπτυξης (πχ αειφορία, φέρουσα ικανότητα, εναλλακτικές μορφές τουρισμού).

Στην *πέμπτη φάση* καταγράφονται οι μέθοδοι και οι πολιτικές της εφαρμογής του σχεδίου ανάπτυξης, όπως πχ η δημιουργία ενός ειδικού φορέα που θα παρακολουθεί τη σωστή εφαρμογή και θα μεριμνά για τη χρηματοδότηση του σχεδίου ή η συγκρότηση ενός προγράμματος που θα έχει ως στόχο την εφαρμογή και διαχείριση του σχεδίου ανάπτυξης.

4.3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με την εφαρμογή αποτελεσμάτων έρευνας

Στόχευση αυτής της προτεραιότητας είναι η ενδυνάμωση του παραγωγικού ιστού της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου και η βελτίωση της αποδοτικότητας του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα της Περιφέρειας. Για την επίτευξη αυτού του αναπτυξιακού θεματικού στόχου, προβλέπονται ενδεικτικά, οι εξής επενδυτικές προτεραιότητες, δράσεις και τομείς παρέμβασης, με αναφορά στο Ταμείο συγχρηματοδότησης αυτών των παρεμβάσεων.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ²³

α) Προώθηση της επιχειρηματικότητας, ιδίως:

- με τη στήριξη και αναβάθμιση του τεχνολογικού κεφαλαίου των επιχειρήσεων
- με τη διευκόλυνση της οικονομικής εκμετάλλευσης νέων ιδεών και την ενίσχυση της δημιουργίας νέων εταιρειών, μεταξύ άλλων μέσω φυτωρίων επιχειρηματικότητας (business incubators).

²³ www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf

β) Ενίσχυση της δημιουργίας και της επέκτασης σύγχρονων / προηγμένων δυνατοτήτων για την ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών στα νησιά της Περιφέρειας, καθώς για την ανάπτυξη νέων επιχειρηματικών μοντέλων, ιδίως για την διεθνοποίηση και την δυναμικότερη είσοδο στις αγορές στόχους.

γ) Ενίσχυση των ικανοτήτων των ΜΜΕ να εμπλακούν σε διαδικασία ανάπτυξης και καινοτομίας, με την προώθηση των επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία και τη διασύνδεση και συνέργεια ανάμεσα στις επιχειρήσεις, τα κέντρα Ε&Κ και την τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ

δ) Προώθηση της προσαρμοστικότητας των εργαζομένων και επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες, με αυξημένες επενδύσεις στο ανθρώπινο δυναμικό.

ε) Ενίσχυση της ανάπτυξης μεταπτυχιακών σπουδών, της κατάρτισης των ερευνητών, των δραστηριοτήτων δικτύωσης και δημιουργίας εταιρικών σχέσεων μεταξύ 22 ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ερευνητικών και τεχνολογικών κέντρων και επιχειρήσεων.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΓΤΑΑ

στ) Αναδιάρθρωση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων που αντιμετωπίζουν σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα.

ζ) Στήριξη της ανανέωσης των γενεών στον αγροτικό τομέα.

η) Διευκόλυνση της ενσωμάτωσης των πρωτογενών παραγωγών στην αλυσίδα τροφίμων μέσω συστημάτων ποιότητας, προώθηση σε τοπικές αγορές και σε αλυσίδες εφοδιασμού ομάδων παραγωγών και διεπαγγελματικών οργανώσεων.

θ) Στήριξη της διαχείρισης κινδύνων στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις

ι) Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας και δασοκομίας και έρευνας και καινοτομίας.

ια) Προώθηση της δια βίου μάθησης και της επαγγελματικής κατάρτισης στην γεωργία και τη δασοκομία, (εφ' όσον δε συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχες δράσεις από το ΕΚΤ).

ιβ) Προώθηση της καινοτομίας και της βάσης γνώσεων στις αγροτικές περιοχές (εφ' όσον δεν συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχες δράσεις από το ΕΤΠΑ).

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΘΑ

ιγ) Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας της αλιείας, ιδίως των παράκτιων στόλων μικρής κλίμακας και βελτίωση της ασφάλειας ή των συνθηκών εργασίας.

ιδ) Υποστήριξη της βελτίωσης της οργάνωσης της αγοράς για αλιευτικά προϊόντα, καθώς και για προϊόντα υδατοκαλλιέργειας

ιε) Υποστήριξη της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και της βιωσιμότητας των επιχειρήσεων υδατοκαλλιέργειας, ιδίως των ΜΜΕ.

ιστ) Ενίσχυση της τεχνολογικής ανάπτυξης, της καινοτομίας και της μεταφοράς γνώσης στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας.

ιζ) Υποστήριξη της ανάπτυξης νέων επαγγελματικών δεξιοτήτων και της προώθησης της δια βίου μάθησης, στην αλιεία και την υδατοκαλλιέργεια (εφ' όσον δεν συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχες δράσεις από το ΕΚΤ).

4.4. Προώθηση της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού

Η προώθηση της απασχόλησης και η εν γένει στήριξη του ανθρώπινου δυναμικού για την ενεργή συμμετοχή του στην αγορά εργασίας, υπήρξε σε όλες τις προγραμματικές περιόδους βασική προτεραιότητα της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, με δεδομένα τα διαρθρωτικά προβλήματα και τις δυσχέρειες που εμφανίζονται στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας. Για τους λόγους αυτούς κατά τη προγραμματική περίοδο 2000 – 2006, στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, υλοποιήθηκαν δράσεις σχετικά μικρής κλίμακας, λόγω κατανεμημένου μικρού προϋπολογισμού ΕΚΤ στο Πρόγραμμα της Περιφέρειας. Οι δράσεις αυτές αναφέρονται κυρίως σε κατάρτιση ανέργων, σε προώθηση στην απασχόληση ανέργων, καθώς και σε έμμεση ενίσχυση του γυναικείου πληθυσμού για την συμμετοχή του στην αγορά εργασίας. Από αυτές τις δράσεις ωφελήθηκαν περίπου 3.500 άνεργοι με προγράμματα κατάρτισης, απόκτησης εργασιακής εμπειρίας και προώθησης στην απασχόληση, ενώ περίπου για 800 γυναίκες δημιουργήθηκαν ευκαιρίες να συμμετάσχουν στην αγορά εργασίας.²⁴

Ο μεγάλος όμως όγκος / πλήθος και χρηματοδοτικής έντασης των παρεμβάσεων για την άμεση προώθηση της απασχόλησης και την δημιουργία δεξιοτήτων σε ανέργους της Περιφέρειας, χρηματοδοτήθηκαν από το Τομεακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», με διάθεση υπερδιπλάσιων πόρων από εκείνους που διατέθηκαν στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου.

Όσον αφορά στη προγραμματική περίοδο 2007 – 2013, με δεδομένο τον μονοτομεακό χαρακτήρα των Περιφερειακών Προγραμμάτων, το ΠΕΠ ΚΝΑ δεν περιλαμβάνει δράσεις προώθησης της απασχόλησης ή / και άλλες υπέρ της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού και όλες οι παρεμβάσεις αυτού του θεματικού στόχου χρηματοδοτούνται από το ΕΠΑΝΑΔ. Στο πλαίσιο εφαρμογής του συγκεκριμένου Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος, στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου υλοποιούνται δράσεις του θεματικού στόχου προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, οι οποίες

²⁴ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/perilipsi_voreio_aigaio.pdf

αναφέρονται σε κατάρτιση ανέργων, προώθηση στην απασχόληση και υποστήριξη της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Ο προϋπολογισμός αυτών των δράσεων είναι της τάξης των 50 εκατ. Ευρώ.

Βασική στόχευση αυτής της θεματικής προτεραιότητας, είναι η δημιουργία απασχόλησης με την ανάπτυξη και στήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και της αυτοαπασχόλησης, ιδίως σε νέους τομείς και κλάδους της τοπικής οικονομίας, με την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της Περιφέρειας και των νησιών της, καθώς και με τη βελτίωση της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού, μεταξύ των παραγωγικών τομέων και μεταξύ των νησιών της Περιφέρειας, με αποτέλεσμα τη βελτίωση των διακλαδικών και διατομεακών συνδέσεων. Για την επίτευξη αυτού του αναπτυξιακού θεματικού στόχου, προβλέπονται ενδεικτικά, οι παρακάτω επενδυτικές προτεραιότητες, δράσεις και τομείς παρέμβασης, με αναφορά στο Ταμείο συγχρηματοδότησης αυτών των παρεμβάσεων.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ

- α) Ανάπτυξη επενδύσεων για την αυτοαπασχόληση, τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και τη δημιουργία επιχειρήσεων, με έμφαση στα τοπικά χαρακτηριστικά επιχειρηματικότητας.
- β) Ενίσχυση της φιλικής προς την απασχόληση ανάπτυξης, μέσω της ανάπτυξης του τοπικού δυναμικού ως μέρος της χωρικής στρατηγικής συγκεκριμένων περιοχών, μεταξύ άλλων βελτιώνοντας την πρόσβαση προς και την ανάπτυξη συγκεκριμένων φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- γ) Τοπικές πρωτοβουλίες ανάπτυξης και ενίσχυση για μηχανισμούς που παρέχουν υπηρεσίες σε επίπεδο γειτονιάς για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης. (Όταν οι δράσεις αυτές δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού ΕΚΤ).
- δ) Ενίσχυση της ολοκλήρωσης των διασυνοριακών αγορών εργασίας, συμπεριλαμβανομένων της διασυνοριακής κινητικότητας, των κοινών πρωτοβουλιών τοπικής απασχόλησης και της κοινής κατάρτισης, στο πλαίσιο διασυνοριακής συνεργασίας.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ

ε) Ενίσχυση της πρόσβασης στην απασχόληση για τους αναζητούντες θέση εργασίας και για τα οικονομικά μη ενεργά άτομα, συμπεριλαμβανομένων των τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων.

στ) Ενίσχυση της βιώσιμης ένταξης στην αγορά εργασίας των νέων, ειδικότερα για αυτούς που βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης.

ζ) Ενίσχυση της αυτο-απασχόλησης, επιχειρηματικότητας και δημιουργίας επιχειρήσεων. η) Δράσεις για την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και δράσεις συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

θ) Ενίσχυση της προσαρμογής των εργαζομένων, των επιχειρήσεων και των επιχειρηματιών στην αλλαγή.

ι) Ενίσχυση της ενεργούς και υγιούς γήρανσης.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΓΤΑΑ και εφ' όσον δεν συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχες / ανάλογες δράσεις από το ΕΚΤ ή το ΕΤΠΑ

ια) Ενίσχυση δράσεων για τη Δια βίου μάθηση και επαγγελματική κατάρτιση στη γεωργία και στη δασοκομία.

ιβ) Διευκόλυνση της διαφοροποίησης, της δημιουργίας νέων μικρών επιχειρήσεων και της δημιουργίας θέσεων εργασίας.

4.5. Προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων

Για την αύξηση της ελκυστικότητας και την ενίσχυση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης και βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων σε όλα τα νησιά της Περιφέρειας, καθώς και για τη συμμόρφωση με τις Κοινοτικές Οδηγίες περί της περιβαλλοντικής προστασίας, στο πλαίσιο αυτού του αναπτυξιακού θεματικού στόχου προβλέπονται ενδεικτικά, οι εξής επενδυτικές προτεραιότητες, δράσεις και τομείς παρέμβασης, με αναφορά στο Ταμείο συγχρηματοδότησης αυτών των παρεμβάσεων.²⁵

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ ή / και του Ταμείου Συνοχής

α) Θα ενισχυθούν επενδύσεις για την ολοκλήρωση των υποδομών και την αντιμετώπιση των αναγκών στον τομέα των απορριμμάτων για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του Ευρωπαϊκού Περιβαλλοντικού Κεκτημένου.

β) Θα αντιμετωπισθούν οι ανάγκες για επενδύσεις στον τομέα του νερού για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του Ευρωπαϊκού Περιβαλλοντικού Κεκτημένου και για την βελτίωση και αναβάθμιση των υποδομών διαχείρισης των υδάτινων πόρων, προς όφελος των κατοίκων και επισκεπτών των νησιών της Περιφέρειας.

γ) Θα επιδιωχθεί η βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος μεταξύ άλλων με την αναζωογόνηση των βιομηχανικών περιοχών και με τη μείωση της ρύπανσης του αέρα.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ

²⁵ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/perilipsi_voreio_aigaio.pdf

δ) Θα επιδιωχθεί η υλοποίηση δράσεων για την προστασία και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας, τη προστασία και αποκατάσταση του εδάφους, καθώς και τη προώθηση υπηρεσιών σχετικών με το οικοσύστημα, συμπεριλαμβανομένου και του δικτύου Natura 2000 και των πράσινων υποδομών, αναδεικνύοντας τους τοπικούς φυσικούς πόρους σε συντελεστή ανάπτυξης για τα νησιά της Περιφέρειας.

ε) Προβλέπονται δράσεις προστασίας, προώθησης και ανάπτυξης της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς ως κρίσιμοι αναπτυξιακοί συντελεστές, με την αποτελεσματική διασύνδεσή τους με τον τουρισμό.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ

στ) Προβλέπονται ενδεικτικά δράσεις προσαρμογής των δεξιοτήτων και επαγγελματικών προσόντων εργατικού δυναμικού και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας σε τομείς που σχετίζονται με το περιβάλλον και την ενέργεια.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΓΤΑ και εφ' όσον δεν συγχρηματοδοτούνται αντίστοιχες δράσεις από το ΕΤΠΑ, θα επιδιωχθεί:

ζ) Αποκατάσταση και διατήρηση της βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών Natura 2000 και της γεωργίας υψηλής φυσικής αξίας, καθώς και της κατάστασης των ευρωπαϊκών τοπίων.

η) Βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων.

θ) Βελτίωση της διαχείρισης του εδάφους.

ι) Αύξηση της αποδοτικότητας στη χρήση νερού στη γεωργία.

ια) Αύξηση της αποδοτικότητας της χρήσης ενέργειας στον τομέα της γεωργίας και της μεταποίησης τροφίμων.

ιβ) Διευκόλυνση της προμήθειας και χρήσης ΑΠΕ, υποπροϊόντων, αποβλήτων, υπολειμμάτων και λοιπών πρώτων υλών.

- ιγ) Μείωση των εκπομπών υποξειδίου του αζώτου και μεθανίου από την γεωργία.
- ιδ) Προώθηση της δέσμευσης του διοξειδίου του άνθρακα στη γεωργία και δασοκομία.
- ιε) Προώθηση της καινοτομίας και της βάσης γνώσεων για το περιβάλλον στις αγροτικές περιοχές.
- ιστ) Ενίσχυση των δεσμών μεταξύ γεωργίας και δασοκομίας και έρευνας και καινοτομίας.

Με συγχρηματοδότηση του ΕΤΘΑ, προβλέπονται ενδεικτικά:

- ιζ) Δράσεις για τη μείωση των επιπτώσεων της αλιείας στο θαλάσσιο περιβάλλον.
- ιη) Δράσεις για την προστασία και αποκατάσταση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών που παρέχουν
- ιθ) Ενίσχυση των οικοσυστημάτων που αφορούν στην υδατοκαλλιέργεια και προώθηση της αποδοτικής ως προς τους πόρους υδατοκαλλιέργειας.
- κ) Προώθηση της υδατοκαλλιέργειας, με υψηλό επίπεδο προστασίας του περιβάλλοντος και της υγείας και της καλής διαβίωσης των ζώων, καθώς και της δημόσιας υγείας και ασφάλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Δυνατά σημεία, αδυναμίες, ευκαιρίες και κίνδυνοι / απειλές (swot analysis) για την ανάπτυξη της περιφέρειας Βορείου Αιγαίου²⁶

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναπτύσσονται αναλυτικά οι θεματικοί στόχοι ως προς τα δυνατά σημεία, τις αδυναμίες, τις ευκαιρίες, τους κινδύνους και τις απειλές για την ανάπτυξη της περιφέρειας του Βορείου Αιγαίου.

5.1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας

Δυνατά σημεία

- Παρουσία του Πανεπιστημίου Αιγαίου με δυνατότητες στην έρευνα, τη τεχνολογική ανάπτυξη και στη καινοτομία, με παράλληλη εστίαση στα προβλήματα, δυνατότητες και ανάγκες της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.

Αδυναμίες

- Χαμηλού βαθμού ικανότητα ανάπτυξης ενσωμάτωσης και χρήσης προϊόντων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας από τις Επιχειρήσεις της Περιφέρειας.
- Σχετικά μικρό ποσοστό απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφέρειας, λόγω αυξημένου δείκτη γήρανσης.

Ευκαιρίες

²⁶ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/perilipsi_voreio_aigaio.pdf

- Û Ιδιαίτερα αυξημένη ένταση της ενίσχυσης δράσεων έρευνας τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας στη προγραμματική περίοδο 2014 – 2020, για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.

Απειλές

- Û Έξοδος του υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου εργατικού δυναμικού από την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, λόγω της έντασης και επιμήκυνσης της οικονομικής κρίσης.
- Û Δέσμευση και απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων για έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία από άλλες Περιφέρειες της Χώρας, στο πλαίσιο οριζόντιων δράσεων αυτής της κατηγορίας.

5.2. Βελτίωση της πρόσβασης σε ΤΠΕ, της χρήσης και ποιότητάς τους

Δυνατά σημεία

- Û Ενδυνάμωση της τοπικής και περιφερειακής αυτοδιοίκησης με το πρόγραμμα Καλλικράτης, για αποτελεσματικότερη εφαρμογή / χρήση ευρυζωτικών υπηρεσιών και δικτύων υψηλών ταχυτήτων.
- Û Παρουσία του πανεπιστημίου Αιγαίου για υποστήριξη των τοπικών φορέων και επιχειρήσεων στην εφαρμογή και χρήση ΤΠΕ.

Αδυναμίες

- Χαμηλού βαθμού ικανότητα ανάπτυξης ενσωμάτωσης και χρήσης προϊόντων έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίες από τις Επιχειρήσεις της Περιφέρειας.
- Σχετικά μικρό ποσοστό απόφοιτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του πληθυσμού της Περιφέρειας, λόγω αυξημένου δείκτη γήρανσης.

Ευκαιρίες

- Ιδιαίτερα αυξημένη ένταση της ενίσχυσης δράσεων έρευνας τεχνολογικής ανάπτυξης και καινοτομίας στη προγραμματική περίοδο 2014 – 2020 για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου.
- Εξοικείωση της νέας ηλικίας εργατικού δυναμικού με τη χρήση και αξιοποίηση ΤΠΕ.

Απειλές

- Έξοδος του υψηλού εκπαιδευτικού επιπέδου εργατικού δυναμικού από την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, λόγω της έντονης και επιμήκυνση της οικονομικής κρίσης.
- Δέσμευση και απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων για έρευνα, τεχνολογική ανάπτυξη και καινοτομία από άλλες Περιφέρειες της Χώρας, στο πλαίσιο οριζόντιων δράσεων αυτής της κατηγορίας.

5.3. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ) και του τομέα της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας (για το ΕΤΘΑ)

Δυνατά σημεία

- ü Καλή ποιότητα και μεγάλη ποικιλία παραγόμενων τοπικών προϊόντων (πρωτογενών και μεταποιημένων αγροτικών προϊόντων).
- ü Επώνυμα τοπικά αγροτικά προϊόντα.
- ü Τάσεις αύξησης του ακαθάριστου προϊόντος έστω και με ρυθμό χαμηλότερο από τον αντίστοιχο σε επίπεδο Χώρας.

Αδυναμίες

- ü Χαμηλή παραγωγικότητα του πρωτογενή τομέα.
- ü Χαμηλό επίπεδο τεχνολογικού εξοπλισμού.
- ü Αδύναμες μεταποιητικές μονάδες Παραδοσιακά / πλεονασματικά στην ΕΕ γεωργικά προϊόντα.
- ü Χαμηλός βαθμός διακλαδικής – διατομεακής διασύνδεσης.
- ü Έλλειψη / ανεπάρκεια ενεργειακού δυναμικού.
- ü Μικρού μεγέθους επιχειρήσεις με στόχευση στην τοπική αγορά.
- ü Δυσκολία στην ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας και λειτουργικών / παραγωγικών διασυνδέσεων.

Ευκαιρίες

- Ενίσχυση της διεύρυνσης / εμπλουτισμού και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος.
- Δυνατότητα επίτευξης συμπληρωματικότητας παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Αξιοποίηση τοπικών επώνυμων προϊόντων και ενδυνάμωση της γεωγραφικής τους προέλευσης.
- Εξωστρέφεια των επώνυμων αγροτικών προϊόντων.
- Ανάπτυξη καινοτομιών με τη διασύνδεση της έρευνας και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας από τις επιχειρήσεις για την προοπτική διεύρυνσης της ΕΕ προς ανατολάς.
- Ύπαρξη χρηματοδοτικών ενισχύσεων.

Απειλές

- Επιμήκυνση της χρηματοπιστωτικής κρίσης και οικονομικής ύφεσης Έντονα ανταγωνιστικό οικονομικό περιβάλλον.
- Μείωση των επιδοτήσεων / ενισχύσεων των αγροτικών προϊόντων από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.4. Υποστήριξη της μετάβασης προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς

Δυνατά σημεία

- Μικρή και χαμηλών ρύπων και μόλυνσης μεταποιητική δραστηριότητα.
- Χωρική διασπορά των ρυπογόνων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Αδυναμίες

- Δυσκολία των επιχειρήσεων της Περιφέρειας για εφαρμογή κοστοβόρων αντιρρυπαντικών τεχνολογιών.
- Έλλειψη ενημέρωσης της παραγωγικής και διοικητικής βάσης για τις υποχρεώσεις και δυνατότητες μετάβασης προς μία οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα σε όλους τους τομείς.

Ευκαιρίες

- Παρουσία του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Περιφέρεια.
- Εστίαση της ενίσχυσης των Ταμείων στο συγκεκριμένο θεματικό στόχο κατά τη περίοδο 2014 – 2020.

Απειλές

- Δέσμευση και απορρόφηση κοινοτικών κονδυλίων για υποστήριξη της μετάβασης προς μία οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα από άλλες Περιφέρειες της Χώρας, στο πλαίσιο οριζόντιων δράσεων αυτής της κατηγορίας.

5.5. Προώθηση της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή, της πρόληψης και της διαχείρισης κινδύνων

Δυνατά σημεία

- Μικρή επιβάρυνση από τις παραγωγικές δραστηριότητες στη Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου στην Κλιματική αλλαγή.

Αδυναμίες

- Περιορισμένες δυνατότητες σε Περιφερειακό επίπεδο της προσαρμογής στη κλιματική αλλαγή, στη πρόληψη και στη διαχείριση κινδύνων.

Ευκαιρίες

- Ευαισθητοποίηση της κοινότητας σε θέματα αντιμετώπισης των αποτελεσμάτων της κλιματικής αλλαγής.
- Ύπαρξη χρηματοδοτικών μέσων και κατευθύνσεων κατά τη νέα προγραμματική περίοδο για την αντιμετώπιση των αποτελεσμάτων της κλιματικής αλλαγής και της διαχείρισης των κινδύνων.

Απειλές

- Εξάρτηση της Περιφέρειας από τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής στα γειτνιάζοντα χωρικά διαμερίσματα.
- Αυξημένη επικινδυνότητα καταστροφών στις παράκτιες περιοχές, λόγω της νησιωτικότητας της Περιφέρειας.

5.6. Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικής χρήσης των πόρων

Δυνατά σημεία

- Û Αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον.
- Û Κάλυψη σε μεγάλο βαθμό των αναγκών προστασίας του περιβάλλοντος κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο.
- Û Ανάπτυξη και εφαρμογή διαδικασιών προστασίας του περιβάλλοντος και της αποδοτικής χρήσης των πόρων.

Αδυναμίες

- Û Ιδιαίτερο ευαίσθητο περιβάλλον σε επίπεδο νησιού, λόγω της μικρής έκτασης ανάπτυξης παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Û Κοστοβόρες και χρονοβόρες διαδικασίες προώθησης και εκτέλεσης έργων περιβαλλοντικής προστασίας σε επίπεδο νησιού.

Ευκαιρίες

- Û Ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σε περιβαλλοντικά θέματα.
- Û Ιδιαίτερη έμφαση των κατευθύνσεων της προγραμματικής περιόδου σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και της αποδοτικής χρήσης των πόρων.

Απειλές

- Û Προοπτική τάσης ανάπτυξης μαζικών τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Û Έλλειψη χωροταξικής οργάνωσης και θεσμοθέτησης παραγωγικών δραστηριοτήτων.
- Û Έλλειψη του αναγκαίου θεσμικού πλαισίου για προστασία του περιβάλλοντος και της αποδοτικής χρήσης των πόρων, ιδιαίτερα των υδάτινων πόρων.

5.7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων

Δυνατά σημεία

- Ικανοποιητικό επίπεδο κατασκευής και βελτίωσης των μεταφορικών υποδομών κατά τις προηγούμενες προγραμματικές περιόδους.

Αδυναμίες

- Αυξημένες ανάγκες μεταφορικών υποδομών λόγω της νησιωτικότητας της Περιφέρειας και διπλής περιφερειακότητας.
- Έλλειψη των αναγκαίων κονδυλίων για κάλυψη των απαιτήσεων της Περιφέρειας σε μεταφορικές επενδύσεις.

Ευκαιρίες

- Υποκατάσταση των μεταφορικών υποδομών από λειτουργίες ψηφιακών υποδομών και υπηρεσιών.

Απειλές

- Μείωση των κονδυλίων στη νέα προγραμματική περίοδο για μεταφορικές υποδομές σε μεταβατικής στήριξης Περιφέρειες.
- Αύξηση του ανταγωνισμού από γεινιάζοντες χώρες με επενδύσεις σε μεταφορικές υποδομές.

5.8. Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξης της κινητικότητας εργατικού δυναμικού

Δυνατά σημεία

- Ομοιογένεια πληθυσμού της Περιφέρειας.
- Ενσωμάτωση στον κοινωνικό ιστό της πανεπιστημιακής και σπουδαστικής κοινότητας.

Αδυναμίες

- Υπερδιπλασιασμός της ανεργίας κατά την τριετία 2008-2011, υπερβαίνοντας το μ.ο. της Χώρας.
- Χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο συγκριτικά με το μ.ο της Χώρας, με τάση επιδείνωσης διαχρονικά.
- Αυξημένος δείκτης γήρανσης, με μικρή βελτίωση διαχρονικά, υπερβαίνοντας όμως το μ.ο. της Χώρας.
- Δυσκολίες ένταξης γυναικών στην αγορά εργασίας.
- Αυξημένο ποσοστό μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού, διαχρονικά αυξανόμενο και υψηλότερο από το μ.ο της Χώρας.
- Χαμηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ευκαιρίες

- Ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας.
- Ενίσχυση για ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού.
- Αυξημένα κονδύλια του ΕΚΤ στη Περιφέρεια κατά τη νέα προγραμματική περίοδο.

- Δράσεις προώθησης της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού στο Περιφερειακό Πρόγραμμα του Βορείου Αιγαίου.

Απειλές

- Τάσεις αύξησης του μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού.
- Αδυναμία διαφοροποίησης δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα.
- Έξοδος από τη Περιφέρεια νέας ηλικίας εργατικού δυναμικού.

5.9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας

Δυνατά σημεία

- Ομοιογένεια πληθυσμού της Περιφέρειας.
- Μικρής Κλίμακας περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας στη Περιφέρεια.

Αδυναμίες

- Υπερδιπλασιασμός της ανεργίας κατά την τριετία 2008-2011, υπερβαίνοντας το μ.ο. της Χώρας.
- Χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο συγκριτικά με το μ.ο της Χώρας, με τάση επιδείνωσης διαχρονικά.
- Αυξημένος δείκτης γήρανσης, με μικρή βελτίωση διαχρονικά, υπερβαίνοντας όμως το μ.ο. της Χώρας.
- Δυσκολίες ένταξης γυναικών στην αγορά εργασίας.
- Αυξημένο ποσοστό μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού, διαχρονικά αυξανόμενο και υψηλότερο από το μ.ο της Χώρας.
- Χαμηλό ποσοστό οικονομικά ενεργού πληθυσμού.

Ευκαιρίες

- Ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας.
- Ενίσχυση για ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού.
- Αυξημένα κονδύλια του ΕΚΤ στη Περιφέρεια κατά τη νέα προγραμματική περίοδο.
- Δράσεις προώθησης της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού στο Περιφερειακό Πρόγραμμα του Βορείου Αιγαίου.

Απειλές

- ÿ Τάσεις αύξησης του μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού.
- ÿ Αδυναμία διαφοροποίησης δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα.
- ÿ Έξοδος από τη Περιφέρεια νέας ηλικίας εργατικού δυναμικού.

5.10. Επένδυση στην εκπαίδευση, την απόκτηση δεξιοτήτων και τη διά βίου μάθηση

Δυνατά σημεία

- ÿ Παρουσία του πανεπιστημίου Αιγαίου στη Περιφέρεια.
- ÿ Κάλυψη σε μεγάλο βαθμό των αναγκών σε υποδομές εκπαίδευσης.

Αδυναμίες

- ÿ Σχετικά χαμηλό εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο του πληθυσμού της Περιφέρειας.
- ÿ Υλοποίηση οριζόντιων δράσεων από τομεακά προγράμματα, μη λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της Περιφέρειας.

Ευκαιρίες

- ÿ Ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας, ιδιαίτερα στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας.
- ÿ Ενίσχυση για ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού.
- ÿ Αυξημένα κονδύλια του ΕΚΤ στη Περιφέρεια κατά τη νέα προγραμματική περίοδο.
- ÿ Δράσεις προώθησης της απασχόλησης και της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού στο Περιφερειακό Πρόγραμμα του Βορείου Αιγαίου.

Απειλές

- Τάσεις αύξησης του μη ενεργού οικονομικά πληθυσμού.
- Αδυναμία διαφοροποίησης δραστηριοτήτων του πρωτογενή τομέα.
- Έξοδος από τη Περιφέρεια νέας ηλικίας εργατικού δυναμικού.

5.11. Ενίσχυση της θεσμικής ικανότητας και αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης

Δυνατά σημεία

- Το νέο νομοθετικό πλαίσιο του προγράμματος «Καλλικράτης».
- Η αναγκαία αναδιάρθρωση της δημόσιας διοίκησης στο πλαίσιο του Μνημονίου.

Αδυναμίες

- Η έλλειψη χρηματοδότησης της αναδιοργάνωσης της δημόσιας διοίκησης.
- Οι αντανεκλαστικές αντιδράσεις κατά την αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης.

Ευκαιρίες

- Το νέο νομοθετικό πλαίσιο του προγράμματος «Καλλικράτης».
- Η αναγκαία αναδιάρθρωση της δημόσιας δαπάνης στο πλαίσιο του Μνημονίου.

Απειλές

- Η έλλειψη χρηματοδότησης της αναδιοργάνωσης της δημόσιας διοίκησης.
- Οι αντανακλαστικές αντιδράσεις κατά την αναδιοργάνωση της δημόσιας διοίκησης.

5.12. Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία

α) στο πλαίσιο της διασυνοριακής συνεργασίας

β) στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας

Δυνατά σημεία

- Η άμεση γειτνίαση με την ανατολική ακτή.
- Η πολύχρονη επαφή και συνεργασία της Περιφέρειας με άλλες Περιφέρειες και Χώρες της ΕΕ.

Αδυναμίες

- Η μεγάλη απόσταση από το ηπειρωτικό Χώρο της ΕΕ.

Ευκαιρίες

- Η ανάγκη και δυνατότητα χρήσης μέσων ψηφιακής σύγκλισης.

Απειλές

- Η διπλή περιφερειακότητα του Βορείου Αιγαίου.
- Η αποδυνάμωση της εξωστρέφειας της Περιφέρειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Στρατηγική της περιφέρειας και αναπτυξιακές προτεραιότητες

6.1. Στρατηγική της περιφέρειας του Β. Αιγαίου και οι αναπτυξιακές της προτεραιότητες

Η Στρατηγική Αναπτυξιακή Επιλογή «Ποιότητα στο τουριστικό και πολιτιστικό προϊόν σε συνθήκες αειφορίας, χώρος σύγχρονης έρευνας και επενδύσεων υψηλής τεχνολογίας» ώστε το Βόρειο Αιγαίο να καταστεί μία από τις πιο ανταγωνιστικές Περιφέρειες της Ελλάδας.²⁷

Αναγκαίες προϋποθέσεις για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, αποτελούν:

- Η βελτίωση της προσπελασιμότητας, που αποτελεί και ιδιαίτερο πρόβλημα λόγω της πολυνησιακής μορφής της Περιφέρειας. Η προσπελασιμότητα ερμηνεύεται τόσο σαν χωρική πρόσβαση όσο και σαν δυνατότητα βελτιωμένης πρόσβαση των κατοίκων και επισκεπτών σε υπηρεσίες.
- Η ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, δηλαδή, η συγκράτηση κρίσιμου μεγέθους πληθυσμού και παραγωγικών ηλικιών αλλά και η αναβάθμισή του (από άποψη κατάρτισης και ειδικοτήτων) ώστε να στηρίξει την επιθυμητή ανάπτυξη.
- Η εξασφάλιση της αειφορίας των πόρων, που σημαίνει συνετή διαχείριση και αξιοποίηση τους.
- Η βελτίωση της λειτουργίας της Δημόσιας Διοίκησης, χωρίς την οποία δεν μπορεί να υπάρξει ομαλή ανάπτυξη του νησιωτικού χώρου.

²⁷ IOBE, Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, 2011

- Η παροχή των κινήτρων για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας.

Αυτές οι προϋποθέσεις ως εξειδικευμένοι στρατηγικοί στόχοι συμφωνούν εν πολλοίς με **Νέους Στρατηγικούς Στόχους** που εξειδικεύτηκαν και προτάθηκαν βάσει των κατευθύνσεων της Στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 και της προταθείσας στρατηγικής για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της νησιωτικότητας στον Ευρωπαϊκό Χώρο και είναι οι ακόλουθοι²⁸:

- **Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές**, με έμφαση στις υποδομές και στις υπηρεσίες Μεταφορών, την προσέλευση επενδύσεων από τον ηπειρωτικό χώρο.
- **Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης**, ανάδειξη και ανάπτυξη νέων κλάδων, ανάκαμψη της μεταποίησης, αντιμετώπιση της τουριστικής και ενίοτε της αγροτικής και αλιευτικής, μονοειδίκευσης και ενίσχυση του μεγέθους των επιχειρήσεων.
- **Ενίσχυση της Απασχόλησης**, με την ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, την στοχευμένη κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας και Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών και την ενίσχυση των νησιωτικών Πανεπιστημίων και Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.
- **Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών**, με την βελτίωση Δικτύων και Υπηρεσιών, την κατάρτιση, την διάχυση της χρήσης Ηλεκτρονικών Υπολογιστών και Διαδικτύων και την εξειδίκευση του Αναπτυξιακού Νόμου σε θέματα Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών στον αιγιακό χώρο.
- **Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων**, με την αξιοποίηση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, την ορθολογική διαχείριση του υδατικού δυναμικού, την ανάπτυξη υποδομών και μεθόδων για την διαχείριση των απορριμάτων και το αυστηρό προσδιορισμό των χρήσεων γης.

²⁸ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

6.2. Στρατηγική Ευρώπη 2020²⁹

Η Στρατηγική για την ανάπτυξη του Βορείου Αιγαίου πρέπει να ενσωματώσει τις βασικές προτεραιότητες της Στρατηγικής για την Ευρώπη 2020. Η στρατηγική για την Ευρώπη 2020, η στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, θέτει τρεις προτεραιότητες:

1. **Έξυπνη ανάπτυξη**, με την ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία και με τομείς δραστηριοποίησης:

- Καινοτομία, Έρευνα και Ανάπτυξη, Επιχειρήσεις Υψηλής Τεχνολογίας,
- Εκπαίδευση, κατάρτιση και Δια βίου Μάθηση- Ενίσχυση Πανεπιστημίων,
- Ψηφιακή Κοινωνία.

2. **Διατηρήσιμη (Βιώσιμη) ανάπτυξη**, με την προώθηση μιας πιο αποτελεσματικής στην χρησιμοποίηση των πόρων, πιο πράσινης και πιο ανταγωνιστικής οικονομίας και με τομείς δραστηριοποίησης:

- Αύξηση Ανταγωνιστικότητας και Παραγωγικότητας, Πράσινη Ανάπτυξη, Πράσινες Τεχνολογίες,
- Καταπολέμηση της Κλιματικής Αλλαγής, πρόληψη κλιματικών κινδύνων, πρόβλεψη και αντιμετώπιση καταστροφών,
- Καθαρή και αποδοτική ενέργεια, έμφαση στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

²⁹ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

3. **Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς**, με την ενίσχυση μιας οικονομίας με υψηλό ποσοστό απασχόλησης που εξασφαλίζει οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή και με τομείς δραστηριότητας:

- Αύξηση της απασχόλησης,
- Ενίσχυση των δεξιοτήτων,
- Καταπολέμηση της φτώχειας.

Οι προτεραιότητες αυτές και οι ειδικότεροι τομείς δραστηριοποίησης πρέπει να ενταχθούν στις προτεραιότητες και τους στόχους της νησιωτικής πολιτικής και στην αναπτυξιακή στρατηγική του Βορείου Αιγαίου. Ειδικότερα, οι βασικοί **πρωταρχικοί στόχοι** της Στρατηγικής Ευρώπη 2020, αφορούν άμεσα τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά και τους αναπτυξιακούς στόχους της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.

Ειδικότερα η **Έξυπνη Ανάπτυξη** περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

- *Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη*
Ανάπτυξη Υπηρεσιών Πρόσβασης στο Διαδίκτυο Υψηλής Ταχύτητας για τις Επιχειρήσεις και τα Νοικοκυριά.
- *Νεολαία σε Κίνηση*
Ενίσχυση εκπαιδευτικού συστήματος και τις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης ειδικότερα.
- *Ένωση Καινοτομίας*
Πρόσβαση στη Χρηματοδότηση για Έρευνα και Καινοτομία.

Η **Διατηρήσιμη Ανάπτυξη** περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

∅ *Μια Ευρώπη που θα χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους.*

- Αύξηση της Χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας,
- Εκσυγχρονισμός των Μεταφορών,
- Προώθηση της Ενεργειακής Απόδοσης.

∅ *Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης.*

- Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος ιδίως των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων,
- Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας.

Η **Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς** περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:

∅ *Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας.*

- Δια βίου ανάπτυξη δεξιοτήτων.
- Διευκόλυνση κινητικότητας.

∅ *Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας.*

- Διασφάλιση κοινωνικής και εδαφικής συνοχής.
- Ενίσχυση Ανάπτυξης και Απασχόλησης.

Στον Πίνακα που ακολουθεί αντιπαραβάλλονται οι Προτεραιότητες της Ευρώπης 2020, οι Στρατηγικοί Στόχοι και οι Άξονες – Μέτρα- Δράσεις του Επιχειρησιακού Σχεδίου. Το Στρατηγικό και το Επιχειρησιακό Σχέδιο της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου

περιέχουν Στρατηγικούς Στόχους και Άξονες- Μέτρα- Δράσεις που δεν καλύπτονται από τις προτεραιότητες της Στρατηγικής Ευρώπης 2020, γεγονός που καταδεικνύει την αδυναμία της Στρατηγικής αυτής σε θέματα Νησιωτικότητας. Αν και οι Στρατηγικοί Στόχοι και οι Άξονες καλύπτονται από τους υπό διαμόρφωση στόχους της Νέας Πολιτικής Συνοχής (2014-2020) υπάρχει μεγάλη ανάγκη ενσωμάτωσης της Νησιωτικότητας τόσο στην Ευρωπαϊκή Αναπτυξιακή Στρατηγική όσο και στη Νέα Πολιτική Συνοχής.

Πίνακας 6.2.1.

Στρατηγική Ευρώπη 2020 και Επιχειρησιακό Σχέδιο Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου³⁰

Προτεραιότητες Ευρώπη 2020	Αναπτυξιακοί Στόχοι Στρατηγικού Σχεδίου Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου	Άξονες- Μέτρα- Δράσεις Επιχειρησιακού Σχεδίου Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου
<p>1. Η Έξυπνη Ανάπτυξη περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη Ανάπτυξη Υπηρεσιών Πρόσβασης στο Διαδίκτυο Υψηλής Ταχύτητας για τις Επιχειρήσεις και τα Νοικοκυριά. • Νεολαία σε Κίνηση Ενίσχυση εκπαιδευτικού συστήματος και τις Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης 	<ul style="list-style-type: none"> • Ενίσχυση της Πρόσβασης στις Υπηρεσίες Εκπαίδευσης • Ενίσχυση Τεχνολογιών της Πληροφορίας και Επικοινωνίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Εκπαίδευση και δια βίου Μάθηση • Εφαρμογές Καινοτομίας στον Τομέα του Πολιτισμού

³⁰ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

<p>ειδικότερα.</p> <ul style="list-style-type: none"> ü Ένωση Καινοτομίας <p>Πρόσβαση στη Χρηματοδότηση για Έρευνα και Καινοτομία.</p>		
<p>2. Η Διατηρήσιμη Ανάπτυξη</p> <p>περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> ü Μια Ευρώπη που θα χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους. ü Αύξηση της Χρήσης Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ü Εκσυγχρονισμός των Μεταφορών, ü Προώθηση της Ενεργειακής Απόδοσης. ü Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης. ü Βελτίωση του Επιχειρηματικού Περιβάλλοντος ιδίως των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων, ü Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας. 	<ul style="list-style-type: none"> ü Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές ü Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης 	<ul style="list-style-type: none"> ü Τεχνικά Έργα ü Δημιουργία Οργανωμένων Περιοχών Υποδοχής Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων – Logistics – Θέσπιση ειδικών κινήτρων για την ανάπτυξη των νησιών και την άμβλυση των ανισοτήτων ü Αξιοποίηση Τουριστικών- πολιτιστικών πόρων και υποδομών ü Τεχνολογικά και Επιστημονικά Πάρκα

<p>1. Η Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς περιλαμβάνει τις εξής ενότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> ü <i>Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας.</i> <ul style="list-style-type: none"> ο Δια βίου ανάπτυξη δεξιοτήτων. ο Διευκόλυνση κινητικότητας. ü <i>Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας.</i> <ul style="list-style-type: none"> ο Διασφάλιση κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. ο Ενίσχυση Ανάπτυξης και Απασχόλησης. 	<ul style="list-style-type: none"> ü <i>Ενίσχυση της Απασχόλησης</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ü <i>Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού</i> ü <i>Προαγωγή της Γνώσης με ενίσχυση του Ανθρώπινου Δυναμικού στις Μεταπτυχιακές Σπουδές, την Έρευνα και την Καινοτομία</i> ü <i>Αγροτική Ανάπτυξη – Αλιεία</i>
<p>4. Βασικοί Στρατηγικοί Στόχοι που αφορούν την Νησιωτικότητα και δεν καλύπτονται από την Στρατηγική «Ευρώπη 2020»³¹</p>	<ul style="list-style-type: none"> ü <i>Ενίσχυση της πρόσβασης στις Υπηρεσίες Υγείας</i> ü <i>Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων</i> 	<ul style="list-style-type: none"> ü <i>Περιβάλλον</i> ü <i>Χωρικός Σχεδιασμός</i> ü <i>Δημόσια Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα</i> ü <i>Ενίσχυση Υποδομών Αθλητισμού</i> ü <i>Διαχείριση Υγρών και Στερεών</i>

³¹ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

	<ul style="list-style-type: none"> • Αναβάθμιση της Διοικητικής Ικανότητας • Βασικές Υποδομές 	<ul style="list-style-type: none"> Αποβλήτων • Διαχείριση Υδάτινων Πόρων • Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας της Περιφέρειας
--	---	---

6.3. Η στρατηγική Ευρώπη 2020, το ΕΣΠΑ και οι προκλήσεις για την προγραμματική περίοδο 2014-2020³²

Βασικό εργαλείο ανάπτυξης τόσο σε επίπεδο στοχευμένης χρηματοδότησης, όσο και στήριξης των διαθρωτικών αλλαγών, αποτελεί το ΕΣΠΑ και γενικώς οι πόροι των Διαρθρωτικών Ταμείων, του Ταμείου Συνοχής, του Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης και του Ταμείου Αλιείας. Με τη συνδρομή του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και του Επιχειρησιακού Προγράμματος Αλιείας, το ΕΣΠΑ –με βασικό εργαλείο το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων- διαμορφώνει την αναπτυξιακή πολιτική της χώρας, με παρεμβάσεις και έργα που διαχέονται σε όλους τους τομείς της οικονομίας και τις Περιφέρειες της χώρας. Οι παρεμβάσεις και τα έργα αυτά συμβάλλουν στην οικονομική, κοινωνική και χωρική συνοχή, στην αειφόρο ανάπτυξη, στην ανανέωση και την αύξηση του ιδιωτικού και δημοσίου κεφαλαίου της οικονομίας, στηρίζουν την αναπτυξιακή διαδικασία, την επιχειρηματικότητα, τις επενδύσεις και την απασχόληση, συμβάλλοντας συνολικά στον εκσυγχρονισμό της χώρας σε μακροχρόνια βάση.

Οι παρεμβάσεις του ΕΣΠΑ στηρίζουν επίσης την αναδιάρθρωση της δημόσιας διοίκησης, την εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στο δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και στα νοικοκυριά, ενώ συμβάλουν στην προάσπιση της δημόσιας υγείας, της πρόνοιας, της ψυχικής υγείας κλπ. Σημαντική επίσης είναι η συμβολή του ΕΣΠΑ στην εισαγωγή καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων, στη

³² www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf

διαμόρφωση πλαισίου χρηστής διαχείρισης των αναπτυξιακών πόρων και στην στήριξη της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα και των ΜΜΕ, μέσω άμεσων και έμμεσων στοχευμένων ενισχύσεων.

Η αναθεώρηση του ΕΣΠΑ που υλοποιείται για το 2012, λαμβάνει υπ'όψιν της τα οικονομικά δεδομένα που δημιουργεί η κρίση και αναμένεται να μεγιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα των πόρων του ΕΣΠΑ συνολικά. Βασική στρατηγική επιλογή για την περίοδο 2014-2020 αποτελεί αναμφίβολα και η κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική Ε 2020 που αποφασίστηκε στη σύνοδο κορυφής του Μαρτίου 2010. Η νέα στρατηγική θα εφαρμοστεί μέσω επτά «Εμβληματικών πρωτοβουλιών», για τις οποίες οι ευρωπαϊκές και οι εθνικές αρχές θα πρέπει να συντονίσουν τις προσπάθειές τους για να επιτύχουν καλύτερα αποτελέσματα. Οι εμβληματικές πρωτοβουλίες κατανέμονται ανά θεματική ενότητα ως εξής:

Θεματική ενότητα	Εμβληματική πρωτοβουλία
Έξυπνη ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none">- Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη- Ένωση καινοτομίας- Νεολαία σε κίνηση
Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none">- Μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους της- Μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης

Ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς	<ul style="list-style-type: none"> - Ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας - Ευρωπαϊκή πλατφόρμα κατά της φτώχειας
-----------------------------	--

Οι θεματικοί στόχοι της E2020 είναι οι ακόλουθοι:

1. Ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας
2. Ενίσχυση της πρόσβασης, χρήσης και ποιότητας, των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών
3. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων, του γεωργικού τομέα (για το ΕΓΤΑΑ), και της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών (για το ΕΤΘΑ)
4. Ενίσχυση της μετάβασης προς την οικονομία χαμηλών εκπομπών ρύπων σε όλους τους τομείς
5. Προώθηση της προσαρμογής στις κλιματικές αλλαγές, της πρόληψης και της διαχείρισης του κινδύνου
6. Προστασία του περιβάλλοντος και προώθηση της αποδοτικότητας των πόρων
7. Προώθηση των βιώσιμων μεταφορών και απομάκρυνση των σημείων συμφόρησης σε σημαντικά δίκτυα υποδομών
8. Προώθηση της απασχόλησης και υποστήριξη της κινητικότητας των εργαζομένων
9. Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της καταπολέμησης της φτώχειας

10. Επένδυση στην εκπαίδευση, τις δεξιότητες και στη δια βίου μάθηση

11. Βελτίωση της θεσμικής επάρκειας και της αποτελεσματικής δημόσιας διοίκησης.

Σημειώνεται επίσης ότι για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» θα υπάρχει, σε επίπεδο ΕΕ, ενισχυμένη εποπτεία για την αντιμετώπιση σημαντικών μακροοικονομικών προκλήσεων και θεματική προσέγγιση για την επιτάχυνση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού εξαμήνου. Σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, θα πρέπει να ενισχυθεί ο διάλογος που θα φέρει τις προτεραιότητες της ΕΕ πιο κοντά στους πολίτες, ενισχύοντας το αίσθημα της ανάληψης ευθύνης που απαιτείται για τη συμμετοχή όλων στην επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Η βασική πρόκληση για την επόμενη προγραμματική περίοδο είναι η μέγιστη συμβολή των νέων διαρθρωτικών πόρων στην αναστροφή του κλίματος ύφεσης και ταυτόχρονα στην ανάπτυξη της χώρας μέσα από στοχευμένες και πολλαπλασιαστικού χαρακτήρα παρεμβάσεις, σε τομείς που παρουσιάζουν μέγιστη προστιθέμενη αξία για τη χώρα. Βασική στρατηγική επιδίωξη αποτελούν φυσικά η ανάπτυξη, η δημιουργία θέσεων απασχόλησης και η αποκατάσταση της τρωθείσας από την κρίση κοινωνικής συνοχής. Αποτελεί αδήριτη απαίτηση πλέον στον αναπτυξιακό μας σχεδιασμό να αναλύσουμε σε βάθος τόσο τις δυνατότητες και αδυναμίες της χώρας και των Περιφερειών της, να εκμεταλλευτούμε τις ευκαιρίες που αναδεικνύονται, να προετοιμαστούμε για την αντιμετώπιση απειλών και κυρίως να εντοπίσουμε τις αστοχίες στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων μέχρι σήμερα. Οι αστοχίες αυτές που σε κάποιες περιπτώσεις οδήγησαν σε αποκλίσεις από την επίτευξη των στόχων σε ποσοτικούς αλλά και ποιοτικούς όρους θα πρέπει να ελαχιστοποιηθούν. Βασική προϋπόθεση γι' αυτό αποτελεί η δραστική βελτίωση και του συστήματος παραγωγής έργων με την άρση των θεσμικών και διοικητικών εμποδίων που παρατηρούνται στους εμπλεκόμενους φορείς. Το κατ' αρχήν πλαίσιο -και πριν τη διαμόρφωση των Κατευθύνσεων Εθνικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής από το ΥΠΑΑΝ με βάση τις προτάσεις των φορέων - εστιάζει στις ακόλουθες βασικές προτεραιότητες / παραμέτρους σχεδιασμού³³:

³³ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

- στην ανάγκη επίτευξης κοινωνικής συνοχής, μέσω πολιτικών για την καταπολέμηση της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, - στην προώθηση της χωρικής συνοχής, με στόχο την ισόρροπη ανάπτυξη για το σύνολο των Περιφερειών της χώρας, με ιδιαίτερη μέριμνα για τις περιοχές με γεωγραφικά μειονεκτήματα και τις αστικές περιοχές,
- στην ενδυνάμωση της κοινωνίας της γνώσης και της αναβάθμισης του εκπαιδευτικού συστήματος, με έμφαση στις δεξιότητες και τη δια βίου μάθηση,
- στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, μέσω της επιτάχυνσης της ένταξης της χώρας και των Περιφερειών της στο νέο, μεταβαλλόμενο ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο και στο διεθνές οικονομικό περιβάλλον, μέσα από αναβάθμιση, διεύρυνση και επέκταση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων σε εθνική, περιφερειακή και αστική κλίμακα,
- στην ενίσχυση της έρευνας, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας,
- στην ενίσχυση της πρόσβασης και χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών,
- στην αναχαίτιση, και στη συνέχεια στην αναστροφή των δεικτών της ανεργίας, σε συνδυασμό πάντοτε με τη δρομολόγηση αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, την αύξηση της παραγωγικότητας και την προώθηση της καινοτομίας καθώς και τη στήριξη της απασχόλησης όλων, με έμφαση στους νέους και στην ενεργό γήρανση, ώστε να δημιουργούνται σταθερά νέες θέσεις εργασίας σε ανταγωνιστικούς τομείς δραστηριοτήτων,
- στην ανάπτυξη των παραγωγικών τομέων της χώρας, με έμφαση στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων,
- στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων ενδογενούς χρηματοδότησης των επενδύσεων, αλλά και στην ευρεία προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων,
- στη βελτίωση των υποδομών, εκεί και μόνο όπου εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαπιστώμενες ανάγκες, με στόχο τη στήριξη της ανάπτυξης των Περιφερειών και την ποιότητα ζωής των κατοίκων,
- στην ενίσχυση της μετάβασης σε μία κοινωνία χαμηλών εκπομπών ρύπων,

- στην προώθηση των απαιτήσεων περιβαλλοντικής προστασίας, της απόδοσης των πόρων, της αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής και της προσαρμογής σε αυτήν στο πλαίσιο της Αειφόρου Ανάπτυξης,
- στην έμφαση στη χωρική προσέγγιση (place-based): στο υπο- περιφερειακό επίπεδο όπου συναντώνται οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες, στις αστικές περιοχές, ως κινητήρες ανάπτυξης αλλά και όπου η επίπτωση της κρίσης είναι εντονότερη, στην προσφυγή στα προτεινόμενα εργαλεία ολοκληρωμένων παρεμβάσεων (community-led local development, integrated local development strategies κτλ).

Βασικούς παράγοντες επιτυχίας αποτελούν βεβαίως η δημοσιονομική προσαρμογή για τη δημιουργία συνθηκών μακροοικονομικής σταθερότητας, η συνέχιση των διαρθρωτικών αλλαγών, η αναδιάρθρωση της δημόσιας διοίκησης και ο εκσυγχρονισμός της σε όλα τα επίπεδα και τους τομείς.

6.4. Στρατηγικοί στόχοι του Αιγαίου χώρου

Με βάση τα βασικά Αναπτυξιακά χαρακτηριστικά των νησιών, καθώς επίσης και με βάση τις κατευθύνσεις της Στρατηγικής για την Ευρώπη 2020 ως βασικοί Στρατηγικοί Στόχοι του Αιγαίου Χώρου μπορούν να τεθούν οι ακόλουθοι:

6.4.1. Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές.

Τα στρατηγικά προβλήματα που παρουσιάζονται στον τομέα αυτό είναι³⁴:

- Ο Χρόνος και το Κόστος Μεταφοράς.
- Τα καιρικά προβλήματα και οι επιπτώσεις τους στις θαλάσσιες μεταφορές.

³⁴ Γ. Σπιλάνης (2000), «Τουρισμός και περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση των νησιών του Αιγαίου»

- Η Διπλή Νησιωτικότητα.
- Η ανεπάρκεια λιμένων και αεροδρομίων (που επιτείνεται από την εποχική αύξηση του τουριστικού ρεύματος).
- Ο Προσανατολισμός των Επενδύσεων και των Μεγάλων Επιχειρήσεων στον ηπειρωτικό χώρο.

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Η Επιδότηση των Μεταφορών του Νησιωτικού χώρου (ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΟ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟ).
- Η βελτίωση λιμανιών και αεροδρομίων.
- Η βελτίωση των συνδέσεων μεταξύ των νησιών.
- Η δημιουργία ΚΟΜΒΩΝ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ θα συμβάλει στη μείωση της Διπλής Νησιωτικότητας, αλλά και στην ενίσχυση των νησιωτικών Πόλεων Ανάπτυξης.
- Ο εκσυγχρονισμός του Επιβατικού Στόλου.
- Η Ενίσχυση των Τηλεπικοινωνιών και η γενικότερη ενίσχυση του Τομέα Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας.
- Η προσέλκυση δυναμικών επιχειρήσεων μέσω της αξιοποίησης του Αναπτυξιακού Νόμου και της δημιουργίας Επιχειρηματικών Υποδομών στους Νησιωτικούς Πόλους (ΒΕΠΕ, ΒΙΟΠΑ, Τεχνολογικά Πάρκα, Εμπορευματικά Κέντρα – Logistics κτλ).

6.4.2. Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν τον τομέα αυτό είναι³⁵:

- ü Η περιορισμένη Οικονομική Βάση.
- ü Ο προσανατολισμός στην Γεωργία και την Αλιεία και κυρίως η Τουριστική Μονοειδίκευση και Εξάρτηση. Η τελευταία δημιουργεί προβλήματα εποχικότητας και περιβαλλοντικής υποβάθμισης.
- ü Η βιομηχανική παρακμή, που οφείλεται στην κατάρτιση των αγορών, στο αυξημένο μεταφορικό κόστος, στην έλλειψη υπηρεσιών Συμβούλων.
- ü Οι αυξημένες ανάγκες Υπηρεσιών Δημόσιου Τομέα ιδίως τις περιόδους αιχμής.
- ü Το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων.

Οι στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- ü Η κλαδική διαφοροποίηση της οικονομικής δραστηριότητας μέσω και της πολιτικής κινήτρων.
- ü Η ενίσχυση των Νέων Τεχνολογιών, των Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας και της Τηλεματικής της καινοτομίας κτλ.

³⁵ Χ. Κοκκώσης, Π. Τσάρτας. Τουριστική Ανάπτυξη, 2000

- Η ενίσχυση των βιομηχανικών και επιχειρηματικών υποδομών (ΒΕΠΕ, Τεχνολογικά Πάρκα, Εμπορευματικά Κέντρα – Logistics κτλ).
- Η στήριξη Τοπικών Παραγωγικών Συστημάτων, Δικτύων Επιχειρήσεων, Clusters κτλ.
- Η ενίσχυση ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ο Πολιτιστικός Τουρισμός.
- Η δημιουργία ειδικών νησιωτικών ΚΕΠ.

6.4.3. Η Ενίσχυση της Απασχόλησης

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν τον τομέα αυτό είναι:

- Η μείωση του Πληθυσμού, η γήρανση και η αύξηση της συμμετοχής του μη εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.
- Η μείωση του ποσοστού του νέου και εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού.
- Η έλλειψη παράδοσης στο επιχειρείν.

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η ενίσχυση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού.

- Û Η στοχευμένη κατάρτιση σε θέματα επιχειρηματικότητας, Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας, Εμπορίου και Εξαγωγών.
- Û Η ενίσχυση των νησιωτικών Πανεπιστημίων και ΤΕΙ.

6.4.4. Η Ενίσχυση της Πρόσβασης σε Υπηρεσίες Υγείας και Εκπαίδευσης³⁶

Τα στρατηγικά προβλήματα που αφορούν τον τομέα αυτό αφορούν κυρίως το Κόστος, που

- Û στον τομέα της υγείας αφορά:
 - τα έκτακτα περιστατικά
 - τα ατυχήματα και
 - της ειδικές θεραπείες
- Û στον τομέα της εκπαίδευσης αφορά :
 - τις μικρές μονάδες, ιδίως της δευτεροβάθμιας
 - την ειδική αγωγή

³⁶ Γ. Καραθάνος, «Ελληνικός Τουρισμός»

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Ένα σύστημα επιδοτήσεων για την στήριξη των υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης.
- Ανάπτυξη και υιοθέτηση Νέων Τεχνολογιών και Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας όπως Τηλεϊατρική, Τηλεδιάσκεψη, Τηλεκπαίδευση.

6.4.5. Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ)

Για την αντιμετώπιση προβλημάτων του νησιωτικού χώρου, όπως αυτών που αφορούν τις υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης απαιτείται η ανάπτυξη του τομέα ΤΠΕ.

Τα βασικά προβλήματα για την ανάπτυξη του τομέα αυτού στον νησιωτικό χώρο είναι:

- Το κόστος εγκατάστασης του εξοπλισμού.
- Η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού.
- Τα προβλήματα ποιότητας των Τηλεπικοινωνιών.
- Η απροθυμία των επιχειρήσεων Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας να εγκατασταθούν στα νησιά.

Οι βασικοί στρατηγικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων είναι:

- Η βελτίωση των Τηλεπικοινωνιακών Δικτύων και Υπηρεσιών στον νησιωτικό χώρο.
- Η Εκπαίδευση και Κατάρτιση του νησιωτικού ανθρώπινου δυναμικού.
- Η διάχυση της χρήσης Η/Υ και Διαδικτύου στον νησιωτικό χώρο.
- Η εξειδίκευση του Αναπτυξιακού Νόμου με την πρόβλεψη ενισχυμένων κινήτρων επέκτασης – ίδρυσης επιχειρήσεων Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνίας στον νησιωτικό χώρο.

6.4.6. Αντιμετώπιση των Περιβαλλοντικών Προβλημάτων και του Περιορισμού των Φυσικών Πόρων³⁷

Τα βασικά προβλήματα του τομέα αυτού είναι:

- Οι περιορισμένοι φυσικοί πόροι λόγω του μικρού μεγέθους των νησιών και της κατάτμησης του νησιωτικού χώρου του Βορείου Αιγαίου.
- Τα προβλήματα διαχείρισης του υδάτινου αποθέματος ιδίως την τουριστική περίοδο.
- Η μειωμένη ενεργειακή επάρκεια και το υψηλό κόστος παραγωγής και μεταφοράς.
- Η ανεπάρκεια διαχείρισης των απορριμμάτων και η έλλειψη υποδομών.
- Η οικιστική επέκταση σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος και της αγροτικής γης.

³⁷ Κοκκώσης Χ. Τσάρτας Π. (2001), «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον»

- Η ρύπανση των ακτών.

Οι στρατηγικοί στόχοι για τη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών είναι:

- Η Αξιοποίηση Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

- Η ορθολογική διαχείριση υδάτων και η (ορθολογική) αξιοποίηση της αφαλάτωσης.

- Η διαχείριση απορριμμάτων με την ανάπτυξη πρόσφορων μεθόδων και την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών.

- Η πολεοδομική οργάνωση και ο αυστηρός προγραμματισμός και έλεγχος χρήσεων γης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Επιχειρησιακός σχεδιασμός

7.1. Στόχοι και δράσεις

7.1.1. Εξειδίκευση των Γενικών Στρατηγικών στόχων σε ειδικούς

Σύμφωνα όμως με τον Ν. 3852/10 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης- Πρόγραμμα Καλλικράτης» αλλά και με βάση τον Οδηγό Κατάρτισης Επιχειρησιακών Προγραμμάτων Περιφερειών της ΕΕΤΑΑ, οι Άξονες Προτεραιότητας οφείλουν να διαμορφωθούν ως εξής³⁸:

- ü Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής
- ü Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός
- ü Οικονομία και Απασχόληση
- ü Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας

Η συμπύκνωση των αξόνων σε 4 νέους μπορεί να δημιουργήσει επιμέρους προβλήματα, τα οποία διαφαίνονται και στον Οδηγό.

Τα προβλήματα αυτά, που απαιτούν ιδιαίτερη αντιμετώπιση στην σύνταξη του Επιχειρησιακού Προγράμματος, είναι σε γενικές γραμμές τα ακόλουθα:

³⁸ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

1. Οι Άξονες είναι οι ίδιοι για όλες τις Περιφέρειες. Δεν διαφοροποιούνται στις ειδικές περιπτώσεις όπως νησιωτικές περιφέρειες, εσωτερικές ορεινές περιφέρειες, μητροπολιτικές περιφέρειες. Η όποια διαφοροποίηση πρέπει να γίνει εσωτερικά στους Άξονες, στη σύνταξη του Επιχειρησιακού.

2. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί σε θέματα των Υποδομών και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Από τον οδηγό διαφαίνεται ότι οι Υποδομές εντάσσονται στον Άξονα «Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής». Υπάρχουν όμως Υποδομές που αφορούν τόσο τον Άξονα «Οικονομία και Απασχόληση» όπως ΒΙΟΠΑ, Αλιευτικά Καταφύγια κ.τ.λ., όσο και τον Άξονα «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου μάθηση, Πολιτισμός και Αθλητισμός».

Επίσης οι Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών πέραν του Άξονα «Οικονομία και Απασχόληση» αφορούν σαφώς τον Άξονα «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας».

Για την αντιμετώπιση των θεμάτων αυτών πρέπει να γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές στα προς συμπλήρωση Έντυπα του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

7.1.2. Εξειδίκευση των Αξόνων σε μέτρα και δράσεις³⁹

7.1.2.1. Άξονας Προτεραιότητας 1: «Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής»

³⁹ www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf

<p>Άξονας Προτεραιότητας 1: «Περιβάλλον και Ποιότητα Ζωής»</p>	<p>Στόχοι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και του περιορισμού φυσικών πόρων. • Αντιμετώπιση της Περιφερειακότητας και των Προβλημάτων στις Μεταφορές και στην Πρόσβαση στις Αγορές.
---	---

Μέτρο 1.: Περιβάλλον

Δράση 1.1: Προστασία, διαχείριση, ανάδειξη και αξιοποίηση περιβαλλοντικών πόρων

Μέτρο 1.2: Χωρικός Σχεδιασμός

Δράση 1.2.1: Αστική Ανάπτυξη

Δράση 1.2.2: Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Τοπικής Ανάπτυξης σε αγροτικές και αλιευτικές περιοχές

Μέτρο 1.3: Τεχνικά Έργα

Δράση 1.3.1: Κατασκευή και αναβάθμιση οδικών αξόνων και τμημάτων του Περιφερειακού και Επαρχιακού Οδικού Δικτύου

Δράση 1.3.2. Αναβάθμιση λιμενικών υποδομών

Δράση 1.3.3. Ανάπτυξη δικτύου αεροπορικών μεταφορών

Δράση 1.3.4. Διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων

Δράση 1.3.5. Διαχείριση υδάτινων πόρων

Δράση 1.3.6. Ενέργεια - Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

7.1.2.2. Άξονας Προτεραιότητας 2: «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση, Πολιτισμός, Αθλητισμός»

<p>Άξονας Προτεραιότητας 2: «Κοινωνική Μέριμνα, Υγεία, Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση, Πολιτισμός, Αθλητισμός»</p>	<p>Στόχοι:</p> <ul style="list-style-type: none"> ü Ενίσχυση της πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και εκπαίδευσης. ü Αξιοποίηση του τουρισμού, του πολιτισμού και της έρευνας και ανάπτυξης ως προωθητικών δραστηριοτήτων του Βορείου Αιγαίου.
--	--

Μέτρο 2.1: Δημόσια Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα

Δράση 2.1.1: Ενίσχυση υγείας και υποδομών πρόνοιας

Δράση 2.1.2: E- Health

Μέτρο 2.2: Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση

Δράση 2.2.1: Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού

Δράση 2.2.2: Ενίσχυση υποδομών εκπαίδευσης

Δράση 2.2.3: Τεχνολογικά και Επιστημονικά Πάρκα

Δράση 2.2.4: Προαγωγή της Γνώσης με ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού στις μεταπτυχιακές σπουδές, στην Έρευνα και την Καινοτομία

Μέτρο 2.3: Πολιτισμός – Αθλητισμός

Δράση 2.3.1: Εφαρμογές Καινοτομίας στον Τομέα του Πολιτισμού

Δράση 2.3.2. Ενίσχυση Υποδομών Αθλητισμού

7.1.2.3. Άξονας Προτεραιότητας 3: «Οικονομία και Απασχόληση»

Άξονας Προτεραιότητας 3: «Οικονομία και Απασχόληση»	Στόχοι: <ul style="list-style-type: none">• Ενίσχυση της Οικονομικής Βάσης.• Ενίσχυση της Απασχόλησης.• Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών
--	--

Μέτρο 3.1: Δημιουργία Οργανωμένων Περιοχών Υποδοχής Μεταποιητικών Δραστηριοτήτων- Logistics - Θέσπιση ειδικών κινήτρων για την ανάπτυξη των νησιών και την άμβλυση των ανισοτήτων

Μέτρο 3.2: Ενίσχυση επενδυτικών σχεδίων - Clustering

Δράση 3.2.1. Ενίσχυση Τουριστικών Επιχειρήσεων

Δράση 3.2.2. Clustering- Συστάδες Επιχειρήσεων

Μέτρο 3.3: Αγροτική Ανάπτυξη – Αλιεία

Δράση 3.3.1. Στήριξη Αγροτικής και Κτηνοτροφικής Παραγωγής

Δράση 3.3.2. Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης Αλιείας – Ειδικές Καλλιέργειες

Δράση 3.3.3. Αλιευτικά Καταφύγια

Δράση 3.3.4. Κατασκευή Τεχνητών Υφάλων

Μέτρο 3.4: Αξιοποίηση τουριστικών – πολιτιστικών πόρων και υποδομών

Δράση 3.4.1: Δημιουργία και βελτίωση υποδομών τουριστικού – πολιτιστικού ενδιαφέροντος

Δράση 3.4.2: Τουριστικός Χωρικός Σχεδιασμός και σύνθετα τουριστικά καταλλύματα

Δράση 3.4.3: Δημιουργία πολιτιστικών δικτύων

Δράση 3.4.4: Ενίσχυση δράσεων συγχρονής πολιτιστικής δημιουργίας

Δράση 3.4.5: Κοινή τουριστική προβολή – marketing

Δράση 3.4.6: Κέντρα επισκεπτών

Δράση 3.4.7: Ενίσχυση εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Δράση 3.4.8: Αξιοποίηση τουριστικών πόρων

7.1.2.4. Άξονας Προτεραιότητας 4: «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας»

Άξονας Προτεραιότητας 4: «Βελτίωση της Διοικητικής Ικανότητας και της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας»	Στόχοι: <ul style="list-style-type: none">ü Αναβάθμιση Διοικητικής Ικανότητας της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.ü Βελτίωση της Οικονομικής Κατάστασης της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου.ü Ενίσχυση Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών.
--	--

Μέτρο 4.1. Εξοπλισμός και Συστήματα Πληροφορικής

Δράση 4.1.1. Εξοπλισμός Πληροφορικής

Δράση 4.1.2. Συστήματα Πληροφορικής- Λογισμικό

Δράση 4.1.3. Λοιπός Εξοπλισμός (Εκτός Πληροφορικής)

Μέτρο 4.2. Κατάρτιση- Στελέχωση Υπηρεσιών

Δράση 4.2.1 Κατάρτιση

Δράση 4.2.2 Στελέχωση

Μέτρο 4.3. Υποστήριξη Λειτουργίας Υπηρεσιών

Δράση 4.3.1 Μηχανοργάνωση

Δράση 4.3.2 Δικτύωση Νομικής Υποστήριξης

Δράση 4.3.3 Δικτύωση Διάσπαρτων Υπηρεσιών

Μέτρο 4.4. Μελέτες και Δράσεις Αναδιοργάνωσης Υπηρεσιών και Συστημάτων Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης της λειτουργίας των Υπηρεσιών στον Διάσπαρτο Νησιωτικό Χώρο. Καθιέρωση Συστημάτων προκαταβολών

Μέτρο 4.5. Νέες Κτιριακές Εγκαταστάσεις- Συντήρηση Χώρων

7.1.3. Θεσμικό Πλαίσιο Εφαρμογής

7.1.3.1. Επενδυτικός Νόμος και Νησιωτική Ανάπτυξη

Ο νέος Επενδυτικός Νόμος είναι ο Ν. 3908/11 που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της πολιτικής Κρατικών Ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή στο πλαίσιο μιας ενιαίας πολιτικής που διέπει το σύνολο των εδαφών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συνοπτικά ο Επενδυτικός Νόμος προβλέπει τις ακόλουθες **Κατηγορίες Επενδύσεων**⁴⁰:

1. Γενική Επιχειρηματικότητα. Αφορά: κάθε επιχειρηματία. Προβλέπει: Φοροαπαλλαγές κλιμακούμενες έως και 10 χρόνια, μέχρι το 100% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.
2. Περιφερειακή Συνοχή. Αφορά: επενδυτές με σχέδια που καλύπτουν τοπικές ανάγκες ή αξιοποιούν τοπικά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων. Το ποσοστό επιχορήγησης και επιδότησης leasing μπορεί να φτάσει μέχρι και το 70% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης. Για τις νέες επιχειρήσεις, το παραπάνω ποσοστό προσαυξάνεται κατά 10%.
3. Τεχνολογική Ανάπτυξη. Αφορά: επιχειρήσεις που σχεδιάζουν να επενδύσουν στην καινοτομία και να εκσυγχρονίσουν τεχνολογικά την επιχείρησή τους. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων. Το ποσοστό επιχορήγησης και επιδότησης leasing μπορεί να φτάσει μέχρι και το 80% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.

⁴⁰ www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf

4. Νεανική Επιχειρηματικότητα. Αφορά: επιχειρήσεις νέων, 20 μέχρι 40 ετών. Προβλέπει: ενίσχυση για το σύνολο σχεδόν των δαπανών (και των λειτουργικών) για 5 χρόνια από την έναρξη λειτουργίας. Η συνολική ενίσχυση μπορεί να φτάσει μέχρι 1.000.000 ευρώ.

5. Μεγάλα Επενδυτικά Σχέδια. Αφορά: επενδυτές με σχέδια ύψους τουλάχιστον 50.000.000 ευρώ. Προβλέπει: όλα τα είδη των ενισχύσεων μεμονωμένα ή συνδυαστικά. Το ύψος της ενίσχυσης μειώνεται όσο αυξάνει το ύψος της επένδυσης. Η επιχορήγηση-επιδότηση δεν μπορεί να ξεπερνά το 60% της συνολικής ενίσχυσης.

6. Ολοκληρωμένα Πολυετή Επενδυτικά Σχέδια. Αφορά: επιχειρηματίες με σχέδια υλοποίησης ολοκληρωμένων πολυετών (2-5 έτη) σχεδίων επιχειρήσεων, για τις οποίες έχει παρέλθει τουλάχιστον πενταετία από τη σύστασή τους, άνω των 2.000.000 ευρώ. Στόχος είναι ο τεχνολογικός, διοικητικός, οργανωτικός, και επιχειρησιακός εκσυγχρονισμός. Προβλέπει: φοροαπαλλαγές μέχρι το 100% του ανώτατου επιτρεπόμενου ύψους ενίσχυσης.

7. Σχέδια Συνέργειας και Δικτύωσης (Clustering). Αφορά: επιχειρηματικά σχήματα συνέργειας και δικτύωσης 10 τουλάχιστον επιχειρήσεων σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη και πέντε στην υπόλοιπη Ελλάδα, υπό μορφή κοινοπραξίας. Προβλέπει τη δυνατότητα παροχής κάθε είδους ενίσχυσης.

Τα **Είδη των Ενισχύσεων** που προβλέπονται από τον Επενδυτικό Νόμο είναι τα εξής:

α. Φορολογική απαλλαγή. Απαλλαγή από 8 έως 10 χρόνια από την καταβολή φόρου εισοδήματος επί των πραγματοποιούμενων προ φόρων κερδών, τα οποία προκύπτουν με βάση τη φορολογική νομοθεσία, από το σύνολο των δραστηριοτήτων της επιχείρησης. Το ποσό της φορολογικής απαλλαγής συνιστά ισόποσο αφορολόγητο αποθεματικό.

β. Επιχορήγηση. Δωρεάν παροχή χρηματικού ποσού από το Δημόσιο για την κάλυψη τμήματος των ενισχυόμενων δαπανών του επενδυτικού σχεδίου.

γ. Επιδότηση χρηματοδοτικής μίσθωσης (leasing). Κάλυψη από το Δημόσιο τμήματος των καταβαλλόμενων δόσεων χρηματοδοτικής μίσθωσης που συνάπτεται για την απόκτηση νέου μηχανολογικού και λοιπού εξοπλισμού

δ. Ευνοϊκά δάνεια μέσω του ΕΤΕΑΝ. Χρηματοδότηση του ποσού που προβλέπεται να καλυφθεί με τραπεζικό δανεισμό με δάνεια χαμηλού κόστους, από τις τράπεζες που συνεργάζονται με το ΕΤΕΑΝ.

Η κατάταξη των περιφερειών βασίστηκε στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως μέσο όρο των ετών 2008 –2010 βάσει των στοιχείων της Eurostat και τα ποσοστά που προκύπτουν ανά κατηγορία περιφέρειας, τα οποία και θα αποτυπωθούν στο υπό έγκριση χάρτη περιφερειών ενισχύσεων. Στις περιοχές α (με ΑΕΠ από 60% - 75% του Μ.Ο. της Ε.Ε. 27) ανήκει και Περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου.

Όλες οι ενισχύσεις συνυπολογίζονται για τον καθορισμό του συνολικού ποσοστού ενίσχυσης που χορηγείται στο επενδυτικό σχέδιο. Το όφελος από την παραπάνω χρηματοδότηση συνυπολογίζεται στο συνολικό ποσοστό ενίσχυσης, το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τα όρια του Χάρτη Περιφερειακών Ενισχύσεων. Ο Χάρτης Ενισχύσεων για το Βόρειο Αιγαίο έχει ως εξής:

Πίνακας 7.1.3.1.

Χάρτης Ενισχύσεων για το Βόρειο Αιγαίο

	Ζώνη	Ποσοστά Ενίσχυσης		
		Μεγάλες Επιχειρήσεις	Μεσαίες Επιχειρήσεις	Μικρές και Πολύ Μικρές Επιχειρήσεις
Βόρειο Αιγαίο	A'	25%	10%	20%

Όπως και στις υπόλοιπες συνιστώσες της εθνικής αναπτυξιακής στρατηγικής **στον ισχύοντα Επενδυτικό Νόμο δεν λαμβάνεται υπόψη η Νησιωτικότητα.**

Πράγματι στον Ελληνικό Νησιωτικό Χώρο, λόγω της κατάτμησης των μεγάλων αποστάσεων και της Χρόνιας απουσίας αναπτυξιακής στήριξης, διαπιστώνεται:

- Απουσία Εξωτερικών Οικονομιών.
- Περιορισμένη Οικονομική και Πληθυσμιακή Βάση.
- Αυξημένο Κόστος και Χρόνος Μεταφοράς και Προβλήματα στις Υποδομές Μεταφορών.
- Απουσία Οργανωμένων Περιοχών Υποδοχής Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων (ΒΕΠΕ, Τεχνολογικά Πάρκα).
- Προσανατολισμός των Επενδύσεων των μεγάλων επιχειρήσεων στον ηπειρωτικό χώρο.

Σε σύγκριση με κεντρικούς ηπειρωτικούς το Βόρειο Αιγαίο έχει στον Επενδυτικό Νόμο ισότιμη αντιμετώπιση με αυτή της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης, της Κεντρικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας, της ηπείρου, της Δυτικής Ελλάδας και της Πελοποννήσου. Επίσης σε σχέση με την υπόλοιπη νησιωτική Ελλάδα, όπως είναι για παράδειγμα το Νότιο Αιγαίο στον χάρτη ενισχύσεων παρατηρούμε σημαντικά θετική αντιμετώπιση.

7.1.4. Προτεινόμενες Ρυθμίσεις

Η περαιτέρω εξειδίκευση του Στρατηγικού Σχεδίου και η εφαρμογή του μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος, σύμφωνα και με το πρόσφατο θεσμικό πλαίσιο για τον προγραμματισμό της ανάπτυξης, προϋποθέτει την αυξημένη ετοιμότητα της Περιφέρειας προκειμένου να αναλάβει τον ηγετικό ρόλο που της αντιστοιχεί στην εφαρμογή της πολιτικής για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του Βορείου Αιγαίου.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι παρά το γεγονός ότι έγιναν σημαντικά βήματα στη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για την αποκέντρωση εξουσιών, αρμοδιοτήτων και πόρων, το πρόβλημα της επέκτασης και εμπάθυνσης του αποκεντρωτικού συστήματος στη χώρα μας εξακολουθεί να παραμένει. Ιδιαίτερα όμως για το νησιωτικό χώρο, η λήψη μέτρων αποκέντρωσης αποτελεί θέμα ζωτικής σημασίας και αφορά όλα τα επίπεδα διοίκησης από τα οποία εξαρτάται άμεσα ή έμμεσα η επιτυχία του προγραμματισμού σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Οι βασικές κατευθύνσεις μιας αποκεντρωτικής στρατηγικής προσδιορίζονται ως εξής:

- Ενίσχυση των αρμοδιοτήτων της Περιφέρειας και των Δήμων
- Εφαρμογή νέων τεχνολογιών (ενίσχυση εφαρμογών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, διαχείριση-επεξεργασία-αξιοποίηση δεδομένων μέσω της διάχυσης της πληροφορίας με χρήση G.I.S, τηλεεκπαίδευση, κ.α.)
- Βελτίωση αποτελεσματικότητας χωροταξικού σχεδιασμού (Κτηματολόγιο, ακριβής καθορισμός χρήσεων γης κ.ά.).
- Βελτίωση θεσμικού πλαισίου για την τοπική επιχειρηματικότητα (βελτίωση συστήματος φοροαπαλλαγών και ενισχύσεων, ανάπτυξη έρευνας και τεχνολογίας, αναμόρφωση Επενδυτικού Νόμου, βελτίωση διαδικασιών πιστοποίησης, επιμόρφωση κ.ά.).
- Αναδιάρθρωση βασικών υπηρεσιών και δημιουργία φορέων σε συνάφεια με τους βασικούς στόχους, κατευθύνσεις και τομείς παρέμβασης του περιφερειακού και τοπικού αναπτυξιακού σχεδιασμού και προγραμματισμού για τα επόμενα έτη.

- Ενίσχυση της επιτελικής υποστήριξης της Περιφέρειας με επιστημονικό δυναμικό ειδικευμένο στην παρακολούθηση των προγραμμάτων.
- Ενίσχυση των διαδικασιών εκπαίδευσης και κατάρτισης του προσωπικού της Περιφέρειας.
- Ενσωμάτωση τεχνολογιών πληροφορικής στη λειτουργία των υπηρεσιών της Περιφέρειας.

7.1.5. Σύστημα Παρακολούθησης της Εφαρμογής του Στρατηγικού Σχεδίου

7.1.5.1. Δυναμικός χαρακτήρας του Σχεδίου - Χρονική ιεράρχηση παρεμβάσεων

Η περαιτέρω εξειδίκευση του Σχεδίου και των Αξόνων Προτεραιότητας σε επίπεδο ομάδων δράσεων και σε αρκετές περιπτώσεις έργων, περιλαμβάνει σχεδόν το σύνολο των προτάσεων που κατατέθηκαν από τους φορείς της αυτοδιοίκησης και τους λοιπούς οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς της περιοχής, οι οποίοι συμμετείχαν στην Έρευνα Πεδίου που ολοκλήρωσε η Ομάδα Έργου, στο βαθμό που οι προτάσεις αυτές εμπίπτουν στην γενικότερη στρατηγική και τους στόχους του κάθε Άξονα. Επιπλέον, σε κάθε άξονα εντάχθηκαν δράσεις και έργα τα οποία εναρμονίζονται με την αναπτυξιακή στρατηγική του ΕΣΠΑ 2007-2013, καθώς και δράσεις που κρίνει απαραίτητες η Ομάδα Έργου για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων του Σχεδίου. Τέλος, στο Στρατηγικό Σχέδιο περιελήφθησαν επιλεκτικά και έργα που προτείνονται αναλυτικότερα στα βραχυχρόνια προγράμματα των Δήμων.

Σε πρώτο επίπεδο, το γεγονός ότι έγινε προσπάθεια το μεγαλύτερο μέρος των προτάσεων να περιληφθούν στο στρατηγικό σχέδιο, καταδεικνύει το εύρος των αναγκών που συνεχίζουν να καταγράφονται στην Περιφέρεια, καθώς επίσης και το γεγονός ότι η υλοποίηση των συγκεκριμένων παρεμβάσεων κρίνεται ως πλέον σκόπιμη από την Ομάδα Έργου.

Περαιτέρω όμως, η ταυτόχρονη κάλυψη όλων των αναγκών είναι αδύνατη για μια σειρά από λόγους, με κυριότερο εξ αυτών το εξαιρετικά μεγάλο ύψος των χρηματοδοτικών πόρων που τα έργα αυτά απαιτούν. Είναι κατά συνέπεια αναγκαία, στο πλαίσιο της έναρξης της διαδικασίας υλοποίησης της μελέτης, μια κατ' αρχήν διαβάθμιση των προτεινόμενων στη μελέτη, αλλά και γενικότερα όλων των σχεδιαζόμενων έργων σε δύο κατηγορίες:

- Τα έργα άμεσης προτεραιότητας, δηλαδή τα έργα των οποίων η υλοποίηση μπορεί να δρομολογηθεί άμεσα και σε κάθε περίπτωση εντός της προσεχούς τετραετίας (2012-2015), η οποία συμπίπτει με την ολοκλήρωση της τρέχουσας περιόδου προγραμματισμού (2007-13) και την έναρξη της νέας (2014-20).
- Έργα δεύτερης προτεραιότητας, των οποίων η υλοποίηση προβλέπεται να προωθηθεί στην επόμενη πενταετία (2016-2020), με την υλοποίηση της νέας περιόδου προγραμματισμού 2014-2020.

Η χρονική αυτή κλιμάκωση, θα λειτουργήσει επιπλέον προς την κατεύθυνση της εξειδίκευσης του μεσο-μακροχρόνιου Στρατηγικού Σχεδίου σε ειδικά βραχυπρόθεσμα Επιχειρησιακά Προγράμματα, με χρονική αλληλουχία, που διασφαλίζει τη συνεκτικότητα και συνέχεια της αναπτυξιακής στρατηγικής. Πρέπει εδώ να επισημανθεί, ότι η εξειδίκευση του Σχεδίου για την πρώτη από τις παραπάνω περιόδους, θα πρέπει να είναι σε άμεση συνέργεια με το ειδικό βραχυπρόθεσμο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας, το οποίο βαίνει προς ολοκλήρωση.

Πρέπει επίσης να σημειωθεί, ότι οι κατηγορίες αυτές των παρεμβάσεων στο Στρατηγικό Σχέδιο δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζονται κατά στατικό τρόπο, αλλά δυναμικά, δεδομένου ότι η δυνατότητα εξεύρεσης πρόσθετων χρηματοδοτικών πόρων (π.χ. στο πλαίσιο μελλοντικών αναθεωρήσεων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, αύξησης της οικονομικής αυτοτέλειας και των

αρμοδιοτήτων των ΟΤΑ με τη νέα διοικητική αναδιάρθρωση κ.λπ.), είτε η επιτάχυνση της διαδικασίας ωρίμανσης κάποιων έργων, θα μπορούσαν να μεταφέρουν έργα από τη μία κατηγορία σε μία άλλη (όπως και αντίστροφα, η καθυστέρηση στις διαδικασίες ωρίμανσης έργων προηγούμενης κατηγορίας, θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα τη μετάθεσή τους σε επόμενη περίοδο υλοποίησης). Επιπλέον, στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί και ο εμπλουτισμός των προτεινόμενων παρεμβάσεων με εντελώς νέα έργα και δράσεις, λόγω της εν γένει δυναμικής διάστασης της αναπτυξιακής πραγματικότητας και της ίδιας της διαδικασίας του στρατηγικού σχεδιασμού.

Η χρονική ιεράρχηση των παρεμβάσεων μπορεί να γίνει με τα ακόλουθα κριτήρια:

- Κριτήριο Ωριμότητας, έτσι ώστε ο προγραμματισμός να λαμβάνει υπόψη το επίπεδο προετοιμασίας και να αποφεύγει τις ιδιαίτερα σημαντικές καθυστερήσεις που σημειώνονται συνήθως, σχετικά με την έναρξη εφαρμογής παρεμβάσεων με μικρή ωριμότητα.
- Χρηματοδοτικό κριτήριο, στο οποίο περιλαμβάνεται το συνολικό απαιτούμενο κόστος σε σχέση με τους υφιστάμενους πόρους, το βαθμό εξασφάλισής τους, τις τυχόν εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης έργων κ.λπ.
- Κριτήριο Αποδοτικότητας των παρεμβάσεων, όπου εξετάζεται, σε συνδυασμό με το ανωτέρω κριτήριο, η ανάγκη καλύτερης αξιοποίησης των υφιστάμενων χρηματοδοτικών πόρων για την επίτευξη του μεγαλύτερου δυνατού αποτελέσματος.
- Κριτήριο Δυναμισμού, που αφορά την υπάρχουσα τεχνογνωσία για την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη υλοποίηση κάποιων παρεμβάσεων έναντι κάποιων άλλων.
- Αναπτυξιακό Κριτήριο, όπου εξετάζεται ο βαθμός κάλυψης των αναγκών που διαπιστώνονται στην περιοχή από το προτεινόμενο έργο, σε σχέση με τα οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά της.

Οι παράμετροι αυτές αποτελούν στοιχεία του δυναμικού χαρακτήρα του Στρατηγικού Σχεδίου, καθώς και λόγους που επιβάλλουν τη συνεχή παρακολούθηση της εφαρμογής και των επιδράσεών του, όπως επίσης και την πρόβλεψη μηχανισμών για την περιοδική αναθεώρησή του.

7.1.5.2. Σύστημα Παρακολούθησης του Στρατηγικού Σχεδίου

Το Στρατηγικό Σχέδιο διαθέτει ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά, τα οποία καθιστούν αναγκαία την υιοθέτηση ενός συνεκτικού συστήματος για την παρακολούθηση της εφαρμογής του. Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

Ο πολυετής χαρακτήρας του, αφού περιλαμβάνει παρεμβάσεις οι οποίες είτε είναι ήδη προγραμματισμένες στο πλαίσιο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, είτε πρόκειται να προγραμματισθούν καλύπτοντας τη χρονική διάρκεια μιας δεκαπενταετίας.

Ο πολυτομεακός χαρακτήρας του, δεδομένου ότι στις παρεμβάσεις που καλύπτει περιλαμβάνεται ένα εξαιρετικά ευρύ φάσμα έργων, που αφορά όλες τις επιμέρους διαστάσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας και τους τομείς οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας στην περιοχή του Νοτίου Αιγαίου.

Τόσο ο πολυετής, όσο και ο πολυτομεακός χαρακτήρας του Στρατηγικού Σχεδίου, έχουν ως αποτέλεσμα αυξημένες ανάγκες παρακολούθησης της εφαρμογής του. Ειδικότερα:

- Η εφαρμογή του Σχεδίου γίνεται σε μία περίοδο όπου εφαρμόζονται μία σειρά από ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές, σε όλους τους τομείς που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα, τη βιώσιμη ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή στη χώρα συνεπώς και

στην περιοχή του Βορείου Αιγαίου. Κατά συνέπεια είναι αναγκαία τόσο η παρακολούθηση της εξέλιξης των πολιτικών αυτών, όσο και των αποτελεσμάτων τους. Με βάση την παρακολούθηση αυτή θα είναι δυνατή η τυχόν αναπροσαρμογή της Στρατηγικής και κατ' επέκταση του Στρατηγικού Σχεδίου και του Επιχειρησιακού Προγράμματος, εφόσον κριθεί αναγκαίο μετά την πρώτη περίοδο εφαρμογής, καθώς και η περιοδική επισκόπηση και αναπροσαρμογή τους σε τακτά χρονικά διαστήματα.

- Ο πολυτομεακός χαρακτήρας του Στρατηγικού Σχεδίου συνεπάγεται ένα μεγάλο εύρος παρεμβάσεων που μπορούν χρηματοδοτηθούν είτε στο πλαίσιο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων της Δ' Προγραμματικής Περιόδου, είτε μέσω ιδιωτικής χρηματοδότησης, είτε με τη χρήση νέων χρηματοδοτικών εργαλείων (π.χ. ΣΔΙΤ), είτε μέσω αμιγούς δημόσιας εθνικής χρηματοδότησης είτε, τέλος, στο πλαίσιο της νέας περιόδου προγραμματισμού 2014-20. Κατά συνέπεια, στην παρακολούθηση της υλοποίησης αυτών των παρεμβάσεων εμπλέκεται ένα ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός φορέων, όπως είναι οι Διαχειριστικές Αρχές και οι Ενδιάμεσοι Φορείς στο πλαίσιο των συγχρηματοδοτούμενων δράσεων των ΕΣΠΑ των περιόδων 2007-13 και 2014-20, κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες της Δημόσιας Διοίκησης, η Τοπική Αυτοδιοίκηση Α' και Β' βαθμού, Αναπτυξιακές Εταιρείες κ.λπ.

Η εξειδίκευση και παρακολούθηση της εφαρμογής του Σχεδίου και των αποτελεσμάτων που αυτό έχει για την περιοχή απαιτεί, κατά συνέπεια, τη διαρκή συγκέντρωση στοιχείων από όλους τους προαναφερόμενους φορείς, προκειμένου να είναι δυνατή σε κάθε χρονική στιγμή η διαμόρφωση μιας συνολικής εικόνας για την πορεία υλοποίησης, την επίτευξη αποτελεσμάτων και επιπτώσεων σε σχέση με τους στόχους της Στρατηγικής, η αξιολόγηση τυχόν καθυστερήσεων και η λήψη ενδεχόμενων διορθωτικών μέτρων για τη βελτίωση είτε του περιεχομένου, είτε των διαδικασιών εφαρμογής του.

Από τις παραπάνω συνοπτικές παρατηρήσεις για το χαρακτήρα του Στρατηγικού Σχεδίου καθίσταται προφανές ότι απαιτείται η δημιουργία ενός μηχανισμού που θα έχει την ευθύνη για:

- Την παρακολούθηση της εφαρμογής του Στρατηγικού Σχεδίου (διαδικασίες ωρίμανσης έργων από τους αρμόδιους φορείς, ένταξη έργων, ρυθμοί υλοποίησης, εξέλιξη χρηματοδοτικών ροών κ.λπ.).
- Την αξιολόγηση – μέτρηση των αποτελεσμάτων και επιπτώσεων του στην περιφερειακή οικονομία, σε σχέση με τους αναπτυξιακούς στόχους οι οποίοι έχουν τεθεί και τη μέτρηση των συμβολής των έργων που υλοποιούνται στους ποσοτικούς στόχους του ΠΕΠ και των λοιπών επιχειρησιακών προγραμμάτων. Η αξιολόγηση, στο επίπεδο αυτό περιλαμβάνει και τη μέτρηση των επιπτώσεων από την εφαρμογή του Σχεδίου σε κρίσιμα μεγέθη της περιφερειακής οικονομίας, όπως είναι η δημιουργία θέσεων απασχόλησης, το εισόδημα κλπ.
- Την παρακολούθηση των εξελίξεων που παρουσιάζονται ως προς τη θέσπιση και εφαρμογή νέων πολιτικών, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, στους τομείς στους οποίους παρεμβαίνει το Στρατηγικό Σχέδιο (όπως π.χ. η νησιωτική πολιτική και η πολιτική μεταφορών).
- Την περιοδική αναπροσαρμογή του Στρατηγικού Σχεδίου σε σχέση με τα αποτελέσματα και τις επιπτώσεις του και ανάλογα με την εξέλιξη των εφαρμοζόμενων πολιτικών σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, στους τομείς στους οποίους παρεμβαίνει, καθώς και ανάλογα με τις ενδεχόμενες τροποποιήσεις του προγραμματισμού σε εθνικό επίπεδο (π.χ. τυχόν αναθεωρήσεις Επιχειρησιακών Προγραμμάτων κατά την περίοδο εφαρμογής τους).

Κεντρικός φορέας, αρμόδιος για την παρακολούθηση – αξιολόγηση – επικαιροποίηση του αναπτυξιακού προγραμματισμού στο Βόρειο Αιγαίο είναι πρωταρχικά η Περιφερειακή Αυτοδιοίκηση Βορείου Αιγαίου. Προς την κατεύθυνση αυτή, όπως έχει ήδη αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας πτυχιακής εργασίας, απαιτείται επιχειρησιακή ετοιμότητα της Περιφέρειας για την εφαρμογή των κατευθύνσεων του Στρατηγικού Σχεδιασμού. Ωστόσο, η μεθοδολογία της «εκ των κάτω» προσέγγισης, που ακολουθήθηκε στη διαδικασία του σχεδιασμού, θα πρέπει να συνεχίζεται και στην παρακολούθηση της εφαρμογής του Σχεδίου. Για το λόγο αυτό, προτείνεται στο πλαίσιο της Περιφερειακής Αυτοδιοίκησης Β. Αιγαίου, η ανάπτυξη ενός μηχανισμού

παρακολούθησης, που θα λειτουργεί με τη μορφή Αναπτυξιακού Οργανισμού, με την ευρεία συμμετοχή όλων των φορέων, που ενεπλάκησαν στις διαδικασίες του σχεδιασμού. Σκόπιμο είναι ακόμα να συμμετέχουν και εκπρόσωποι Σωματείων Εσωτερικού και Εξωτερικού, καθώς και καταξιωμένες προσωπικότητες της Περιφέρειας. Η εξασφάλιση της αναγκαίας ευελιξίας του προτεινόμενου σχήματος, δεδομένου ότι αυτό θα περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό μελών, μπορεί να γίνει με την πρόβλεψη για τη λειτουργία μίας ολιγομελούς Εκτελεστικής Επιτροπής, αντιπροσωπευτικής των φορέων που θα συμμετέχουν στον Αναπτυξιακό Οργανισμό.

Παράλληλα, είναι αναγκαία η πρόβλεψη για την τεχνική υποστήριξη της λειτουργίας του Αναπτυξιακού Οργανισμού, έτσι ώστε να επιτυγχάνεται:

- Ο εντοπισμός των αναγκαίων ενεργειών για την επιτάχυνση της υλοποίησης έργων και παρεμβάσεων.
- Η on going ηλεκτρονική παρακολούθηση της εφαρμογής, με τη συγκέντρωση των αναγκαίων δεδομένων που συνδέονται με την ωρίμανση, την ένταξη και την υλοποίηση των έργων από τον μεγάλο αριθμό των κεντρικών και περιφερειακών και τοπικών φορέων που εμπλέκονται σε αυτή και το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας.
- Ο προσδιορισμός συγκεκριμένων δεικτών για την παρακολούθηση και αξιολόγηση της φυσικής υλοποίησης, των αποτελεσμάτων και επιπτώσεων του σχεδίου.
- Η επεξεργασία εναλλακτικών σεναρίων και η υποβολή συγκεκριμένων προτάσεων αναθεώρησης του προγραμματισμού ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Για την τεχνική υποστήριξη της λειτουργίας του Αναπτυξιακού Οργανισμού προτείνεται η διαμόρφωση ενός μηχανισμού στατιστικής παρακολούθησης των οικονομικών εξελίξεων και των επιδράσεων υλοποίησης του Στρατηγικού Σχεδίου.

7.1.5.3. Μηχανισμός στατιστικής παρακολούθησης των οικονομικών εξελίξεων και των επιδράσεων υλοποίησης του Στρατηγικού Σχεδίου

Όπως έχει επισημανθεί, οι προβλέψεις της εξέλιξης των μεγεθών και οι εκτιμήσεις των επιδράσεων των διαφόρων παρεμβάσεων, είναι ένα θέμα κεφαλαιώδους σημασίας για την αποτελεσματικότητα της παρακολούθησης και αξιολόγησης και τελικά της εφαρμογής των προγραμμάτων και έργων. Ωστόσο, οι σχετικές προσπάθειες αφενός συναντούν προβλήματα στις στατιστικές υποδομές που απαιτούνται για τον υπολογισμό τους και αφετέρου βασίζονται σε υποθέσεις σταθερότητας των συνθηκών μεταξύ περιόδου βάσεως και προβολής, οι οποίες είναι πιθανόν να διαφοροποιηθούν κάτω από την επίδραση αλλαγών στο εθνικό ή περιφερειακό οικονομικό περιβάλλον. Οι αναμενόμενες επιδράσεις αποτελούν επομένως *ad hoc* εκτιμήσεις και θα πρέπει να ελέγχονται και να επικαιροποιούνται στην πορεία των προγραμμάτων (*on going evaluation*), ώστε να προσδιοριστούν ακριβέστερα οι ποσοτικές και κυρίως οι ποιοτικές επιδράσεις αλλά και οι γενικές στατιστικές, πάνω στις οποίες στηρίχθηκαν οι σχετικές εκτιμήσεις, να έχουν μεγαλύτερη περίοδο βάσης και επομένως να είναι ακόμη πιο αξιόπιστες.

Η δυνατότητα ανάπτυξης πληρέστερων και συχνότερων ποσοτικών μετρήσεων και προβλέψεων, ειδικά σε τοπικό επίπεδο, όπου παρατηρείται μεγαλύτερη έλλειψη στατιστικών δεδομένων, θα βελτιωθεί σημαντικά με το σχεδιασμό και τη λειτουργία ενός στατιστικού συστήματος βασισμένου στα πληθυσμιακά μητρώα (*Population Registers*), τα οποία είναι καθιερωμένα στην Ευρώπη και στην ολοκληρωμένη τους μορφή υποκαθιστούν προ πολλού τις χρονοβόρες και δαπανηρές απογραφές πληθυσμού.

Στο πλαίσιο αυτό, ο σχεδιασμός και η πιλοτική, σε πρώτη φάση, εφαρμογή ενός τέτοιου στατιστικού συστήματος για την Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου, εκτός των άλλων, θα αποτελέσει μια πρωτοποριακή δράση με πολλαπλά οφέλη όχι μόνο στατιστικής αλλά και διοικητικής φύσεως. Η επιτυχής του δε έκβαση είναι δυνατόν να υπαγορεύσει την δοκιμή και εισαγωγή του σε όλο το φάσμα της περιφερειακής και περαιτέρω της κεντρικής διοίκησης. Όπως έχει επισημανθεί, το μέγεθος και ο νησιωτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας (και των επιμέρους χωρικών της ενοτήτων) προσφέρονται για μια τέτοια δράση, δεδομένου ότι το νησί (νησί-δήμος, μετά τον Καλλικράτη) είναι η βασική ανθρωπογεωγραφική ενότητα, στην οποία θα πρέπει να εστιάζεται το σύστημα στατιστικής απεικόνισης της αναπτυξιακής πραγματικότητας στο νησιωτικό χώρο.

ΒΙΒΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα Βιβλία

1. Ανδριώτης Κ. (2001), «Problems of island tourism development: The Greek insular Regions», άρθρο υπό δημοσίευση σε βιβλίο με τίτλο «Mediterranean Tourism: Socio – cultural Change, Environmental Impacts and Policy Responses». Αθήνα: Bill Bramwell & Bernard Lane.
2. Βαρβαρέσος Στ., «Τουριστική ανάπτυξη και διοικητική αποκέντρωση», εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα, 1999
3. Γιαννοπούλου Γ.(2004), «Η ολική ποιότητα στον τουρισμό», εκδόσεις Έλλην.
4. Καραθάνος Γ., «Ελληνικός Τουρισμός» Εκδόσεις Anubis, Αθήνα 1996
5. Κοκκώσης Χ. Τσάρτας Π. (2001), «Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον», εκδόσεις κριτική.
6. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., (1999). Ανάπτυξη και Περιβάλλον στον Τουρισμό. Πάτρα: ΕΑΠ
7. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π.. Τουριστική Ανάπτυξη. Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις. Εκδόσεις Εξάντας. 2000.
8. Κομίλης Π. & Βαγιονής Ν., «Τουριστικός σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης», εκδόσεις Προπομπός, Αθήνα 1999
9. Μριασούλη Ε. (2000). Σχεδιασμός Τουριστικής Ανάπτυξης: Χαρακτηριστικές Προσεγγίσεις. Αθήνα, Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
10. Παυλόπουλος Π., «Θέματα Οικονομικής και Τουριστικής Πολιτικής», Ειδικές Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 2001
11. Πατσουράτης Β., «Η ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουριστικού Τομέα, Ειδικές Εκδόσεις ΙΤΕΠ, Αθήνα 2002
12. Σπιλάνης Γ. (2000), «Τουρισμός και περιφερειακή ανάπτυξη. Η περίπτωση των νησιών του Αιγαίου», Αθήνα ΕΞΑΝΤΑΣ

Ξενόγλωσσα Βιβλία

1. Lickorish L και Jenkins C. (2004), «Μια εισαγωγή στον τουρισμό», εκδόσεις κριτική
2. Middleton V. και Hawkins R. (2004), «Τουριστικό μάρκετινγκ για βιώσιμη ανάπτυξη», εκδόσεις κριτική

3. Petrakos, G. and Saratsis, Y. (2000): “Regional inequalities in Greece”, Papers in Regional

Διαδίκτυο

1. www.sete.gr (Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων)

ΣΕΤΕ, Ελληνικός τουρισμός – Στρατηγική και στόχοι, Αθήνα 2002

ΣΕΤΕ, Τουρισμός και ανάπτυξη, Αθήνα 2011

ΣΕΤΕ, Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, Αθήνα 2014

2. www.iobe.gr (Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών)

ΙΟΒΕ(2011) Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

ΙΟΒΕ (2012) Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

3. www.istoselides.gr/journal

Λαμπρόπουλος, Π. Προσεγγίσεις – Προϋποθέσεις για την τουριστική ανάπτυξη στα νησιά. Ιστοσελίδες του βορείου Αιγαίου.

4. www.istoselides.gr/journal

Σταματόπουλος, Δ. Η έννοια της αιφόρου ανάπτυξης. Ιστοσελίδες βορείου Αιγαίου.

5. <http://www.ikariamag.gr/topothetiseis-gia-perifereiako-plaisio-horotaxikoykai-poleodomikoy-shediasmoy-kai-aeiforoy-anaptyxis> (Ηλεκτρονικό περιοδικό [ikariamag.gr](http://www.ikariamag.gr))

6. <http://www.newsbeast.gr/greece/arthro/644447/oellinikos-tourismos-apo-to-1950-/> (Ηλεκτρονικό περιοδικό Newsbeast.gr.)

7. <http://www.helppost.gr/diakopes/nisia-voreio-aigaio/> (Ηλεκτρονικό περιοδικό helppst.gr)

8. www.itep.gr (Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών Προβλέψεων)
 9. www.espa.gr/elibrary/Voreio_Aigaio_2014GR16M2OP010_1_4_el.pdf
(«Επιχειρησιακό πρόγραμμα βάσει του στοχου «επενδύσεις για την αναπτυξη και την απασχοληση»)
 10. www.pvaigaiou.gov.gr/web/quest/meletes (Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου)
 11. www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/meleth_voreio_aigaio.pdf (Μελέτη ΕΟΤ)
 12. www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/perilipsi_voreio_aigaio.pdf (ΠΕρίληψη Μελέτης ΕΟΤ)
 13. www.statistics.gr (Εθνική Στατιστική Αρχή)
 14. http://ireteth.certh.gr/kripis/files/2015/03/RIS3_%CE%A0%CE%92%CE%91_%CE%A01_.pdf (Έκθεση Στρατηγικής της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου για την προγραμματική περίοδο 2014-2020)
 15. users.teilar.gr/~hatzivgeris/link_files/kyklos-zois.doc (Χατζηβγέρης, Κ. (2003). Κύκλος ζωής τουριστικού προορισμού - Φέρουσα ικανότητα.)
 16. <http://www.ecologyandsociety.org/vol11/iss1/art13/>
- Walker, B., Gunderson, L., Kinzig, A., Folke, C., Carpenter, S. and Schultz, L. (2006): "A handful of heuristics and some propositions for understanding resilience in socioecological systems", Ecology and Society.
17. www.aegean.gr/lid/internet/.../Nisyros-final.doc
- ΕΤΝΑ 2003 α, «Ανταγωνιστικότητα στον τουρισμό του Β. Αιγαίου και ο ρόλος της καινοτομίας», Πρόγραμμα ΝΑΙΑΣ, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- ΕΤΝΑ 2003 β, «Μελέτη σημαντικών τοπικών πόρων, προϊόντων και υπηρεσιών και υγιεινά εμπόδια στην αξιοποίησή τους», Πρόγραμμα ΝΑΙΑΣ, Τμήμα Περιβάλλοντος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
18. http://statistics.unwto.org/content/irts2008_cg

UNWTO (2008a). International Recommendations for Tourism Statistics.

19. http://unstats.un.org/unsd/publication/Seriesf/SeriesF_80rev1e.pdf

UNWTO (2008b). Tourism Satellite Accounts: Recommended Methodological Framework

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 3.1.2. : Μεταβολή ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας 2005 – 2010 για την ΠΒΑ ανά παραγωγικό κλάδο (πηγή ΕΛΣΤΑΤ)

	Γεωργία δασοκομία και αλιεία	Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	Εκ των οποίων μεταποίηση	Κατασκευές	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	Ενημέρωση και επικοινωνία	Χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	Επαγγελματικές επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα	Τέχνες, διασκέδαση, ψυχαγωγία, άλλες δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών, δραστηριότητες νοικοκυριών που αφορούν την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών για ίδια χρήση, δραστηριότητες ετερόδικων οργανισμών και φορέων	Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία
Σύνολο Ελλάδος	-25,3	20,1	18,2	-43,8	8,6	38,5	9,2	37,7	12,7	25,6	18,9	13,1
Νησιά Αιγαίου, Κρήτη	-18,5	22,7	28,1	-38,0	13,0	38,7	5,0	41,7	34,4	18,2	12,6	11,5
Βόρειο Αιγαίο	-19,7	19,0	-0,9	-47,4	1,6	23,4	3,6	36,8	41,4	29,1	50,6	10,4
Λέσβος	-29,2	17,0	-3,9	-58,6	6,8	16,8	2,6	36,3	44,1	21,1	74,9	8,6
Σάμος	-20,8	46,8	31,4	-49,0	0,2	-10,6	-0,5	37,0	64,9	37,3	58,9	10,7
Χίος	10,9	8,2	-8,4	-25,7	-5,8	67,5	8,8	37,4	21,1	44,7	23,8	13,8

Πίνακας 3.1.3. : Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία το 2000 για την ΠΒΑ ανά παραγωγικό κλάδο (πηγή ΕΛΣΤΑΤ)

Κλάδοι	Γεωργία κτηνοτροφία, δάση	Αλιεία	Μεταλλεία, ορυχεία	Μεταποίηση	Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	Κατασκευές	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση	Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Εκπαίδευση	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	Άλλες κοινωνικές και δραστηριότητες	Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία	
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (εκατ. €)																		
Ένολο Ελλάδος	7.343,9	589,4	681,8	13.392,2	2.680,4	8.469,7	17.814,5	9.060,7	9.389,2	6.664,2	18.129,8	9.972,1		6.182,3	4.482,7	4.777,7	751,4	120.382,2
Ν. Αιγαίου, Κρήτη	845,9	129,8	78,4	235,0	281,2	849,0	1.783,5	2.482,6	903,8	560,8	1.586,1	954,4		609,9	440,8	426,2	54,8	12.303,2
Βόρειο Αιγαίο	97,3	79,1	3,3	17,8	47,1	114,7	256,4	180,1	108,3	131,2	305,0	173,7		132,9	62,3	37,1	8,1	1.826,4
Ύψιβος	65,2	12,4	2,2	8,7	23,3	63,4	139,6	77,4	75,1	77,0	149,2	93,3		66,4	35,8	25,5	4,2	918,6
Ύάμος	16,4	3,6	0,8	5,2	11,5	25,1	55,1	72,8	21,3	27,9	55,9	33,9		26,3	14,2	4,4	1,7	376,0
Ύίος	15,7	63,1	0,3	4,0	12,4	26,2	61,7	29,9	83,9	26,4	99,9	46,5		40,2	12,3	7,2	2,2	531,8
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (% συνόλου)																		
Ένολο Ελλάδος	6,1	0,5	0,6	11,1	2,2	7,0	14,8	7,5	7,8	5,5	15,1	8,3		5,1	3,7	4,0	0,6	100
Ν. Αιγαίου, Κρήτη	6,9	1,1	0,6	1,9	2,3	6,9	14,5	20,2	7,3	4,6	12,9	7,8		5,6	3,6	3,5	0,4	100
Βόρειο Αιγαίο	5,3	4,3	0,2	1,0	2,6	6,3	14,0	9,9	9,9	7,2	16,7	9,5		7,3	3,4	2,0	0,4	100
Ύψιβος	7,1	1,3	0,2	0,9	2,5	6,9	15,2	8,4	8,2	8,4	16,2	10,2		7,2	3,9	2,8	0,5	100
Ύάμος	4,4	1,0	0,2	1,4	3,0	6,7	14,7	19,4	5,7	7,4	14,9	9,0		7,0	3,8	1,2	0,5	100
Ύίος	3,0	11,9	0,1	0,8	2,3	4,9	11,6	5,6	15,8	5,0	18,8	8,7		7,6	2,3	1,3	0,4	100
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και εξειδίκευση (μ.ο. Ελλάδας = 100)																		
Ένολο Ελλάδος	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100		100	100	100	100	100

Ν. Αιγαίου, Κρήτης	112,7	215,4	112,5	17, 2	102,7	98,1	98,0	268,1	94,2	82,3	85,6	93,6	109,3	96,2	87,3	71,4	100
Βόρειο Αιγαίο	87,3	884,4	31,9	8,8	115,9	89,3	94,9	131,0	126,5	129,8	110,9	114,8	141,7	91,6	51,2	70,9	100
Λέσβος	116,3	275,3	42,0	8,5	114,0	98,1	102,7	111,9	104,8	151,4	107,9	122,6	140,7	104,7	70,0	73,6	100
Ίαμος	71,5	197,1	38,6	12, 4	136,9	94,8	99,0	257,1	72,5	133,9	98,7	108,9	136,3	101,1	29,5	72,8	100
Κίος	48,4	2422, 1	9,6	6,8	104,3	70,1	78,5	74,7	202,4	89,6	124,8	105,5	147,1	62,2	34,0	64,8	100

Πίνακας 3.1.4.: Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία το 2008 για την ΠΒΑ ανά παραγωγικό κλάδο (πηγή ΕΛΣΤΑΤ)

Κλάδοι	Γεωργία κτηνοτροφία, δάση	Αλιεία	Μεταλλεία, ορυχεία	Μεταποίηση	Ηλεκτρισμός, φυσικό αέριο και ύδρευση	Κατασκευές	Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευές αυτοκινήτων, μοτοσυκλετών και ειδών οικιακής χρήσης	Ξενοδοχεία και εστιατόρια	Μεταφορές, αποθήκευση, επικοινωνίες	Χρηματοπιστωτική διαμεσολάβηση	Διαχείριση ακίνητης περιουσίας, εκμίσθωση και επιχιτικές δραστηριότητες	Δημόσια διοίκηση, άμυνα και υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	Εκπαίδευση	Υγεία και κοινωνική μέριμνα	Άλλες κοινωνικές και προσωπικές δραστηριότητες	Ιδιωτικά νοικοκυριά με απασχολούμενο προσωπικό	Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (εκατ. €)																	
Σύνολο Ελλάδος	5.957,3	617,2	902,8	20.906,8	5.584,2	10.595,5	33.999,1	15.127,3	23.188,2	10.764,9	29.172,4	18.548,8	13.268,7	9.496,2	9.654,8	1.8778	209.662,1
Ν. Αιγαίου, Κρήτη	846,2	67,7	82,0	798,9	686,2	1.313,3	3.472,0	3.524,1	2.071,6	748,3	2.831,6	1.867,4	1.626,2	907,6	525,8	89,9	21.458,7
Βόρειο Αιγαίο	96,4	29,9	4,3	122,2	114,9	181,9	519,7	252,3	317,4	154,3	533,8	344,5	324,2	123,0	37,9	10,3	3.166,9
Λέσβος	63,3	11,2	2,2	66,5	63,0	62,5	300,5	105,7	155,7	83,2	261,8	188,3	163,4	65,7	24,2	4,3	1.621,3
Ξάμος	16,4	1,0	2,1	19,8	23,0	49,5	81,1	94,8	70,2	29,2	99,4	67,6	72,7	28,0	4,1	1,4	660,3
Κίος	16,7	17,7	0,0	35,9	28,9	69,9	138,1	51,7	91,5	41,9	172,5	88,6	88,1	29,3	9,7	4,5	885,4
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (% συνόλου)																	
Σύνολο Ελλάδος	2,8	0,3	0,4	10,0	2,7	5,1	16,2	7,2	11,1	5,1	13,9	8,8	6,3	4,5	4,6	0,9	100
Ν. Αιγαίου, Κρήτη	3,9	0,3	0,4	3,7	3,2	6,1	16,2	16,4	9,7	3,5	13,2	8,7	7,6	4,2	2,5	0,4	100
Βόρειο Αιγαίο	3,0	0,9	0,1	3,9	3,6	5,7	16,4	8,0	10,0	4,9	16,9	10,9	10,2	3,9	1,2	0,3	100
Λέσβος	3,9	0,7	0,1	4,1	3,9	3,9	18,5	6,5	9,6	5,1	16,1	11,6	10,1	4,0	1,5	0,3	100
Ξάμος	2,5	0,2	0,3	3,0	3,5	7,5	12,3	14,4	10,6	4,4	15,1	10,2	11,0	4,2	0,6	0,2	100
Κίος	1,9	2,0	0,0	4,1	3,3	7,9	15,6	5,8	10,3	4,7	19,5	10,0	10,0	3,3	1,1	0,5	100
Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία και εξειδίκευση (μ.ο. Ελλάδας = 100)																	
Σύνολο Ελλάδος	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ν. Αιγαίου, Κρήτης	138,8	107,2	88,7	37,3	120,1	121,1	99,8	227,6	87,3	67,9	94,8	98,4	119,7	93,4	53,2	46,8	100
Βόρειο Αιγαίο	107,1	320,7	31,4	38,7	136,2	113,7	101,2	110,4	90,6	94,9	121,1	123,0	161,7	85,7	26,0	36,3	100
Λέσβος	137,3	234,1	31,1	41,2	145,9	76,3	114,3	90,3	86,8	99,9	116,1	131,3	159,2	89,4	32,4	29,8	100
Ξάμος	87,3	51,4	74,0	30,0	130,8	148,3	75,7	199,1	96,2	86,2	108,2	115,7	173,9	93,5	133,3	24,0	100

Κίος	66,5	680,1	0,0	40,7	122,7	156,3	96,2	81,0	93,5	92,2	140,0	113,2	157,3	73,1	23,7	57,2	100
------	------	-------	-----	------	-------	-------	------	------	------	------	-------	-------	-------	------	------	------	-----